

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА ім. А. КРИМСЬКОГО

СХІДНИЙ СВІТ

THE WORLD OF THE ORIENT

2.2005

*Заснований у 1927 р.
Насильно припинений у 1931 р.
Відновлений у 1993 р.
Інститутом сходознавства
ім. А. Кримського НАНУ*

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ АКАДЕМІК ОМЕЛЯН ПРИЦАК

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Айбабін О.І.	Курас І.Ф.	Сохань П.С.
Білецька І.П.	Матвєєва Л.В.	Скляренко В.Г.
Бондаренко І.П.	Онищенко О.С.	Тищенко К.М.
Бубенок О.Б.	Радівілов Д.А.	Хамрай О.О., <i>заст. гол. ред.</i>
Гаркавець О.М.	Рибалкін В.С.	Черненко Є.В.
Дашкевич Я.Р.	Смолій В.А.	Черніков І.Ф.
Кочубей Ю.М., <i>гол. ред.</i>		Яценко Б.П.

Завідувач редакційно-видавничого відділу
та відповідальний секретар *Олександр Литвин*
Літературні редактори *Світлана Круть, Ольга Калиновська*
Коректор *Ольга Дмитренко*
Комп'ютерний набір *Юлії Дудки*
Комп'ютерний дизайн та макетування *Миколи Литвина*

Адреса редакції:

01001 Київ 1, вул. Грушевського, 4, к. 215.

Телефони: головний редактор: (044) 278-76-52,

редакція: (044) 279-99-71

---

www.oriental.iatp.org.ua/publication/ow.htm

ЗМІСТ

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

<i>Кочубей Ю.М.</i> Дослідник Заходу і Сходу: О.З. Дун (1929–2001)	5
--	---

ІСТОРІЯ

<i>Бубенок О.Б.</i> Анти: слов'яни чи іранці?	9
<i>Завгородній Ю.Ю.</i> Тантрична практика і кохання (за “Листами про буддійську етику” Біді Дандарона)	34
<i>Зелінський А.Л.</i> Правова сегрегація і правова інтеграція в елліністичному Єгипті (до питання про так звану “колоніальну” ситуацію у птолемеївському Єгипті)	43
<i>Нетеса С.В.</i> До питання про діяльність мусульманських національно-культурних товариств на території незалежної України	50
<i>Прицак Л.Д.</i> Грамота Мегмеда IV про протекторат над Богданом Хмельницьким з усім Військом Запорозьким	59
<i>Огнева О.Д.</i> Про що можуть розповісти написи на Буддійській скульптурі	62
<i>Романова О.О.</i> Жрецькі титули в титулатурах візирів доби Давнього Царства	71
<i>Рубель В.А.</i> Заколот Тайра Масакадо: реконструкція політичної програми	82
<i>Светлов А.Е.</i> Общие закономерности в развитии военного дела средневековых кочевников	91
<i>Таран М.А.</i> Вплив політики адміністрацій Б. Клінтона (1993–2000) на військово-стратегічний баланс сил у Тайванській протоці	95

МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

<i>Маленька Т.Ф.</i> Поезія Гафіза в Європі: дослідження, переклади, рецепція	102
<i>Рыжих В.И.</i> Относительные местоимения в арабском языке	108

З ДУХОВНОЇ СКАРБНИЦІ НАРОДІВ СХОДУ

<i>Акчуріна-Муфтієва Н.М.</i> Орнаментальна вишивка Криму у малюнках В.В. Контрольської ..	120
<i>Рибалкін В.С.</i> Переклад з арабської та коментарі. Коран. Сура VII: Мури. Мекканська, 206 аятів	128

ФІЛОСОФІЯ

<i>Кіктенко В.О.</i> Дж. Нідем про формування наукової логіки в давньокитайських філософських школах мін-цзя й мо-цзя	142
--	-----

РЕЦЕНЗІЇ

<i>Домановський А.М.</i> Мир Александра Каждана: К 80-летию со дня рождения / Отв. ред. А. А. Чекалова. – СПб.: Алетейя, 2003. – 623, II с. – (Серия “Византийская библиотека. Исследования”)	151
---	-----

ХРОНІКИ

<i>Капранов С.В.</i> VII щорічна конференція “Історія і культура Японії”	160
<i>Кирюшко М.І.</i> Український центр ісламознавства	162

СПАДЩИНА

<i>Огнева О.Д.</i> З історії створення підручника Лесі Українки “Стародавня історія східних народів”	164
<i>Лесь Українка.</i> Історія індусів	166
<i>Summaries</i>	186
<i>Наші автори</i>	190

CONTENTS

HISTORIOGRAPHY AND SOURCE-CRITICAL STUDIES

<i>Kochubey Yu.M.</i> Researcher of the West and the East: O.Z. Dun (1929–2001)	5
---	---

HISTORY

<i>Bubenok O.B.</i> Antes: Slaves or Iranians?	9
<i>Zavgorodniy Yu.Yu.</i> Tantric Practice and Love (“Letters on Buddhist Ethics” by B. Dandaron)	34
<i>Zelinskiy A.L.</i> Legal Segregation and Integration in Hellenistic Egypt (to the issue of so-called “colonial situation” in the Ptolemaic Egypt)	43
<i>Netesa S.V.</i> To the Issue of Islamic Communities’ Activity in Ukraine	50
<i>Pritsak L.D.</i> The Charter Of Sultan Mehmed IV Sent To Bohdan Khmel’nyts’kyj in 1651	59
<i>Ohnieva O.D.</i> About What the Inscriptions On the Buddhist Metal Sculptures Can Tell	62
<i>Romanova O.O.</i> Priestly Titles in the Vizier’s Titulature of the Old Kingdom	71
<i>Rubel V.A.</i> The Mutiny of Taira Masakado: Reconstruction of the Political Program	82
<i>Svetlov A.E.</i> The General Appropriateness in Development of Military Pursuit of the Medieval Nomads	91
<i>Taran M.A.</i> The Influence of Clinton Administration Policy (1993–2000) On Military and Strategic Balance of Powers in the Taiwan Strait	95

LANGUAGES AND LITERATURES

<i>Malenka T.F.</i> Poetry by Hafiz Shirazi in Europe: researches, translations, reception	102
<i>Ryzhykh V.I.</i> Relative pronouns in Arabic	108

FROM SPIRITUAL LEGACY OF EASTERN NATIONS

<i>Akchurina-Muftieva N.M.</i> Crimean Decorative Embroidery in Sketches by V.V. Kontrolska	120
<i>Rybalkin V.S.</i> Qur’ān. Sūra VII: The Battlements. Introduction, Ukrainian Translation from Arabic, commentaries	128

PHILOSOPHY

<i>Kiktenko V.O.</i> Joseph Needem on Formation of Scientific Logic in Ancient Chinese Philosophical Schools Mo-jia and Ming-jia	142
---	-----

REVIEWS

<i>Domanovskiy A.M.</i> <i>The World of Alexandr Kazhdan: to the 80th Anniversary /</i> <i>Executive editor A. A. Chekalova. – Saint Petersburg: Alteya, 2003. – 623, II P. –</i> <i>(Series “Byzantine Library. Researches”)</i>	151
--	-----

CHRONICLES

<i>Kapranov S.V.</i> VII Yearly Conference “History and Culture of Japan”	160
<i>Kiriushko M.I.</i> Ukrainian Center of Islamic Studies	162

LEGACY

<i>Ohnieva O.D.</i> From the History of Composing the Manual “Ancient History of the Eastern Peoples” by Lesia Ukrayinka	164
<i>Lesia Ukrayinka.</i> History of the Indians	166
<i>Summaries</i>	186
<i>Our Authors</i>	190

Ю.М. Кочубей

ДОСЛІДНИК ЗАХОДУ І СХОДУ: О.З. ДУН (1929–2001)

КРОТКО подамо біографічні дані. Народився Олександр Зіновійович Дун 1929 року в Харкові в родині службовця. Після закінчення неповної середньої школи вступив до Харківського технікуму політосвіти. Потяг до знань привів його до Харківського університету на російське відділення філологічного факультету, який Олександр закінчив з відзнакою 1951 року, після чого більше десяти років викладав російську й українську мови та літератури. Та він не замкнувся в щоденних турботах провінційного життя, а вступив до заочної аспірантури при кафедрі російської літератури Львівського університету. Можна хіба що уявити, як нелегко, працюючи в школі, – у відриві від бібліотек та архівів – готувати дисертаційне дослідження. Однак, долаючи всі перешкоди, у 1961 р. Олександр Дун захистив у Ленінградському педагогічному інституті ім. О.І. Герцена дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук на тему “Художня література і критика журналу “Жизнь””.

Через відомі причини місця в тодішній Українській РСР він знайти не міг, тому помандрував на Схід, у Таджикистан, де влаштувався викладачем на кафедрі російської і зарубіжної літератури Ленінабадського (тепер Худжандського) педагогічного інституту (нині державного університету). Тут О. Дун став доцентом, згодом професором, завідуючим кафедрою, заступником декана і навіть помічником ректора. Тобто зробив успішну науково-педагогічну кар’єру. Життєвий шлях закінчив у тому ж Худжанді 13 серпня 2001 року.¹

Просуваючись шаблями педагогічної кар’єри, Олександр Дун одночасно використовував кожну вільну хвилину, щоб зануритися у творчу та наукову роботу. Вів широку переписку по всьому СРСР, листувався з працівниками бібліотек та окремими фахівцями, здобуваючи такі необхідні, але недоступні у віддаленому від європейських центрів країни Ленінабаді відомості.

Творча енергія і наполегливість, дивовижна комунікабельність і душевна доброта робили чудеса: він знаходив те, що йому було потрібне, в Москві, в Україні, в США і т.д.

Творчий доробок Олександра Дуна значний: понад 500 різного роду публікацій. І це при тому, що в самому Ленінабаді (Худжанді) можливості для друку були вкрай обмежені. Всю його спадщину можна розділити на дві великі групи: перша – дослідження в галузі української літератури (меншою мірою російської). До другої групи можна віднести праці, присвячені українсько-таджицьким літературним зв’язкам. Звертався О. Дун і до тем з історії журналістики. Щодо української літератури, то його невеликі за обсягом, але солідно документовані праці стосувалися таких видатних особистостей, як Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, В. Винниченко, А. Кримський, К. Білиловський, П. Тичина, М. Рильський, В. Мисик, Т. Масенко, П. Воронько та ін.

Особливо заглибився він у творчість Лесі Українки. Встановивши зв’язки з сестрою великої поетеси Ізидорою, яка мешкала у США, зумів висвітлити ряд недосліджених моментів з біографії Лесі, “на кінчику пера”, як він писав, відкрив її листування з Феліксом Волховським, що знаходилося в Гуверівському центрі в Стенфорді. Такій проникливості і науковому аналізу міг би позаздрити будь-який детектив. До останніх днів життя О. Дун підтримував зв’язки з київськими друзями в науково-дослідних інститутах і редакціях (СіЧ, “Східний світ” та ін.).

Безперечно, видатне місце серед його сходознавчих праць займає видана 1972 року в Душанбе російською мовою книжка “Із історії літературних зв’язків таджицького та українського народів”.² Робота ця посправжньому піонерська: у ній вперше було зроблено спробу охопити весь масив даних про літературні взаємини двох народів і показати, звичайно, в дусі дозволеної тоді

ідеології, як вони зародилися і розвивалися за різних історичних обставин, починаючи з дореволюційних часів і закінчуючи сьогоденням, тобто початком 70-х рр. Велике значення має розділ “А.Ю. Кримський – пропагандист персько-таджицької літератури”. У ньому, посилаючись на періодичні галицькі видання кінця XIX ст. та архівні матеріали, О. Дун показує, який величезний внесок зробив майбутній академік А. Кримський у вивчення творчості класиків перської літератури й ознайомлення з нею українського суспільства. Висвітлюється і виняткова роль І. Франка у цій діяльності: він був натхненником А. Кримського і всіляко сприяв молодому вченому і перекладачеві у його бажанні познайомити українських читачів з перекладеними з оригіналу творами таких велетнів, як Фірдоусі, Гафіз, Сааді, Хайям. Детально пише він і про ті наукові та літературні обміни, які зав’язалися між Таджикистаном та Україною по лінії ВУНАС наприкінці 20-х – початку 30-х рр. XX ст.

Значну увагу приділив О.З. Дун і творчості таких відомих поетів, як Т. Масенко, Л. Первомайський, В. Мисик, І. Калянник, яка відображала їхнє захоплення таджицьким народом, його високою стародавньою культурою. Значне місце у книзі надається учневі А. Кримського Євгену Ребрику. Він вільно володів персько-таджицькою мовою і довгий час жив і працював у Ірані. Йому ми завдячуємо, насамперед, перекладам творів Садриддіна Айні, він є також автором змістовних передмов. Є. Ребрик залишився невідомим нашій науці, тому О.З. Дун мав намір написати для “Східного світу” розвідку про цю непересічну особистість. Дослідникові вдалося врятувати архів перекладача-іраніста, але де він тепер – невідомо. Ймовірно, доробок Є. Ребрика знаходиться серед матеріалів архіву самого Олександра Зіновійовича, переданого до Худжандського університету.

Детально пише він і про визначного поета Василя Мисика, який володів персько-таджицькою мовою і зробив багато перекладів на українську як великих класиків Сходу, так і сучасних поетів Таджикистану.³ Не забуває О.З. Дун відзначити у своїй праці і роботу таджицьких авторів над перекладами поезії та прози українських письменників.

Ця книга стала для нього не тільки підсумком попередніх досліджень, що

з’явилися у періодиці з 1965 року, а й підмурівком для подальшої наукової праці, яка органічно поєднувалася з популяризацією таджицької літератури в Україні й ознайомленням таджицьких учених і просто громадян з українською літературою. В останні роки, вже після проголошення незалежності української держави, він організував у своєму університеті факультатив з вивчення рідної мови.⁴

Наукова діяльність О.З. Дуна мала два, тісно переплетені, напрями: у таджицькій пресі він публікував статті про українську літературу, а в українській – про таджицьку класику і сучасне письменство. Виходили вони українською, таджицькою і російською (в Таджикистані) мовами.

Почав він свою сходознавчу діяльність, що досить символічно, з іменем Агатангела Кримського. 1969 року О. Дун опублікував у журналі “Памир” рецензію на збірку А. Кримського “Поезії”, що з’явилася у Києві попереднього року.⁵ Цього ж року у провідному на той час московському літературознавчому журналі “Вопросы литературы” друкується компетентна рецензія на літературний портрет ученого і поета, написаний Олегом Бабишкіним.⁶ У київському “Радянському літературознавстві” дослідник Сходу (у співавторстві з В.П. Демидчиком) розповів про відзначення ювілею українського вченого в Таджикистані.⁷

Не міг не відгукнутися О.З. Дун на 130-річчя від дня народження А. Кримського: він опублікував змістовну статтю під заголовком “Подвиг вченого” в худжандській газеті “Сугд”.⁸ Крім того, вчений розгорнув активну діяльність з організації в Худжанді міжнародної наукової конференції, присвяченої цьому ювілеєві. Захід обіцяв стати дуже представницьким, серед запрошених мали бути представники ряду зарубіжних країн і, звичайно ж, науковці Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України. Та на заваді стали хвороба і смерть.

Особливо слід відзначити зусилля О.З. Дуна з вивчення доробку згаданого видатного перекладача Євгена Ребрика. На моє прохання сходознавець мав підготувати велику статтю про цього напівзабутого скромного працівника культури (писав у листі до мене “почав”), бо навіть

у харківській “Антології”, підготовленій А.П. Ковалевським, біля його прізвища стоїть неправильний ініціал. О. Дун зумів опублікувати про нього статті в газетах “Комсомолец Таджикистана” (1968)⁹ та “Комсомолец Полтавщини” (1969)¹⁰. Ще одна стаття про Є.Ф. Ребрика майже через чверть століття з’явилася у Харкові.¹¹

З не меншою увагою він ставився до ще одного закоханого у перську та таджицьку поезію митця – Василя Мисика (1907–1983), внесок якого у розширення обрії української культури на Схід не може бути перебільшеним. Олександр Зіновійович листувався з ним і всіляко сприяв популяризації його імені в Таджикистані, де поет провів молоді роки, вивчив мову фарсі і полюбив цей край. Худжандський учений опублікував статтю до 60-річчя поета, а також спогади про нього і фрагменти листування.¹² Дві статті О. Дун присвятив “Персіяньським мотивам” Кесаря Білиловського, які довго чекали на публікацію в Україні. Про Павла Тичину він опублікував два матеріали й організував у своєму інституті наукову конференцію, на якій виступив із доповіддю “П. Тичина і таджицька література”.¹³ Взагалі, Олександр Дун намагався використати будь-яку можливість для популяризації української культури серед таджицького народу. Так, 1984 року в інституті було організовано конференцію, присвячену 170-річчю від дня народження Тараса Шевченка, на якій Олександр Зіновійович виголосив доповідь “Шевченко і Таджикистан”.¹⁴ За участю української діаспори у цій країні у м. Чкаловську ним організовано наукову конференцію на честь 130-річчя від дня народження Лесі Українки. Тема його доповіді – “Мої лесезнавчі пошуки і знахідки”.

О.З. Дун слідкував за всім, що з’являлося в українській пресі і було пов’язано з Таджикистаном. Він прорецензував таджицькою і російською мовами книжку акад. І. Дзюби про життя і творчість класика нової таджицької літератури Садриддіна Айні¹⁵, а також цілий ряд статей, заголовки яких говорять самі за себе: “Памір в українській поезії”, “Ріка юності нашої. Таджикистан в поезії Платона Воронька”, “Худжанд в поезії Платона Воронька”, “Таджикистан в поезії Світлани Йовенко”, “Марко Вовчок цитує Сааді”, “Україна і

Схід” (рецензія на наш бібліографічний покажчик) та ін.

Так само невтомно він працював над створенням свого роду історії культурних зв’язків між двома народами, мріючи видати монографію “Українська культура в Таджикистані”.¹⁶ Для цього Олександр Дун здійснив велику дослідницьку роботу, працюючи з науковою і загальною періодикою, збираючи розпорошену на її сторінках інформацію.

У зв’язку з ювілеєм Абу Алі Ібн Сіні ним було опубліковано три матеріали про вивчення в Україні спадщини великого сина Сходу, якого знали під європеїзованим іменем Авіценна ще в середньовіччі. Серед них і розвідка “Абуалі ібн Сіно на Україні” у ювілейному збірнику “Абуалі ібн Сіно і його епоха. До 1000-річчя від дня народження”, що побачила світ у Душанбе 1980 року.¹⁷ Крім того, можна згадати названі роботи про С. Айні, статті “Поезія Джамі на Україні”¹⁸, “Шахнаме” Фірдоусі на землі Тараса Шевченка¹⁹, “Ходжі Камол в краї Тараса Шевченка”²⁰, “Рубаї Омара Хайяма в перекладах Євгена Ребрика”²¹, “Дві зустрічі в “Червоному тюльпані””²². На науковій конференції, присвяченій 960-й річниці від дня народження славнозвісного Омара Хайяма, український учений-сходознавець виступив з доповіддю “Поезія Хайяма в Україні”. Згодом в “Ленінабадській правді” з’явилася стаття “Рубаї Омара Хайяма в Україні”²⁴.

Він також опублікував дві статті про зв’язки відомого сучасного поета Мірзо Турсун-заде з українською літературою в місцевій пресі. Худжандська преса була для нього найдоступнішою трибуною, якою він щедро користувався для ознайомлення таджицького народу зі своєю Батьківщиною – Україною та її культурою.

Знайшов він і сліди забутої української газети під назвою “Червона Україна”, що вийшла в 1919 році в Самарканді під час громадянської війни в Російській імперії, неодноразово розповідав про цей факт на шпальтах різних видань.

Олександр Зіновійович був увесь час у пошуку, відкриваючи нові наукові факти, і це попри складні обставини життя, яке було досить важким, особливо в останні часи в охопленім братовбивчою війною Таджикистані. Дозволю собі процитувати

декілька рядків з його листа від 14 жовтня 2000 року до мене: “Між іншим, є у мене одна підготовлена, але поки не викінчена остаточно стаття “До творчої історії статті Луначарського “Тарас Шевченко”, де я наводжу маловідомі матеріали про виступ Луначарського в Парижі на вечорі Шевченка, про його полеміку з К. Чуковським з приводу Шевченка... І далі: “Щодо Кримського – розшукав у своїх паперах (ось коли згодилася моя “плюшкинская натура” – нічого не викидати) вельми цікаві матеріали про його московське побутування, становлення його українофільства, стеження поліції за його зв’язками з Україною, Галичиною. Багато є ще задумів, але часу вільного – майже нема. Треба працювати в кількох установах – для хлеба насущного...”²⁵. Виходили у нього матеріали

і про українсько-єврейські взаємозв’язки, в тому числі і в Ізраїлі.

Може склалася думка, що Олександр Зіновійович був таким собі кабінетним Bücherwurm’ом. Насправді він як завідуючий кафедрою ініціював багато різноманітних починань, йому було присвоєно почесне звання “Заслужений діяч науки Республіки Таджикистан”. Брав активну участь у громадському житті українців у Таджикистані: його обрали головою Товариства ім. Лесі Українки і заступником голови Української асоціації “Мрія” (Худжанд).

О.З. Дун присвятив своє життя україністиці, але, перебуваючи в далекій східній країні, не замкнувся в рамках свого фаху, а став активним промотором і учасником діалогу культур українського і таджицького народів.

ЛІТЕРАТУРА

¹ Див.: УЛЕ – т. 2. – К., 1990. – С. 126; Діба А. Олександрові Дуну. – 70 // Літературна Україна, 16 грудня 1999 р.; Некролог // “Нур ма’арифат” (Худжанд), 2001.

² Дун А.З. Из истории литературных связей таджикского и украинского народов. Душанбе: Ирфон, 1972.

³ Мисик В. Вибране. – Київ, 1958; Твори в двох томах. Київ, 1983; Схід і Захід. Київ, 1990.

⁴ Кушко Ю. Українознавець з Худжанда // Голос України, 10 серпня 1993 р.

⁵ На языке Кобзаря // Памир (Душанбе). 1969, № 3.

⁶ Агафангел Крымский – писатель и ученый // Вопросы литературы. Москва, 1969. № 5.

⁷ Радянське літературознавство, 1974, № 4.

⁸ Сугд (Худжанд), 2001.

⁹ Комсомолец Таджикистана, 16 октября 1968 г.

¹⁰ Комсомолец Полтавщины, 17 червня 1969 р.

¹¹ Вечерний Харьков, 4 мая 1994 г.

¹² Вечерний Харьков, 19 августа 1993 г.; Тирози чохон, 11 сентября 1996.

¹³ Ленинадская правда, 5 июня 1973 г.

¹⁴ Літературна Україна, 12 квітня 1984 р.

¹⁵ Садои шарк, 1988, № 4; це ж в “Ленінабадській правді”.

¹⁶ Кушко Ю. Українознавець з Худжанда, Голос України, 10 серпня 1993 р.

¹⁷ Абуали ибн Сино на Украине // Абуали ибн Сино и его эпоха. К 1000-летию со дня рождения. – Душанбе: Дониш, 1980. – С. 197–202; Наследие Абуали ибн Сино на Украине // Махорати педагоги, 16 мая 1979; Ленинадская правда, 17 апреля 1979 г.

¹⁸ Махорати педагоги, 17 ноября 1989.

¹⁹ Тирози чохон, 26 мая 1994.

²⁰ Хучанд. 1996, Шумарои чашнвор (Ювілейний номер, без №).

²¹ Эҳёи ачам. 1999, № 2.

²² Про повість Марії Романівської. Тирози чохон, 27 ноября 1993.

²³ Ленинадская правда, 18 ноября 2000 г.

²⁴ Ленинадская правда, 6 травня 1968 р. та 21 березня 1991 р.

²⁵ Лист в архіві автора.

АНТИ: СЛОВ'ЯНИ ЧИ ІРАНЦІ?

До числа найбільш актуальних питань історії Східної Європи часів пізньої античності і раннього середньовіччя варто віднести походження народу *анти*, про який візантійські автори VI – початку VII ст. повідомляли як про осіле населення Північного Причорномор'я, що проживало на північний схід від Дунаю. У зв'язку з цим не вирішено також питання про походження терміна *анти* (Antae, Antes, Anti, Ἄνται, Ἄντες), що в середовищі дослідників стало підставою для різноманітних версій. Г. Вернадський у своїй праці “Стародавня Росія” стверджував, що перші згадки про плем'я антів з'явилися в I ст. н. е. у творах латинських авторів. Насамперед він мав на увазі географічну працю Помпонія Мели та “Історію” Плінія [Вернадский 1992, 215]. Проте сучасні дослідники, переважно славісти, жодного разу не зазначали про можливість такої ранньої згадки про антів. І це не дивно, бо очевидно, що Г. Вернадський переплутав антів з венетами. При цьому всі, хто займався даним питанням, дійшли висновку, що термін *анти* якимось несподівано з'явився у візантійських істориків у VI ст. і чомусь зник із візантійських історичних творів VII ст., якщо не враховувати компілятивних творів більш пізнього періоду та керченського напису III ст. н. е.

Так, у погано збереженому грецькому написі з Керчі, датованому 270 р. н. е., у списку імен міститься антропонім Ἄντας Παπ(ου) – “Ант Паппос (Паппой?)” [Latushev 1890, 27, 30]. Це дало підставу деяким дослідникам вважати його першим зафіксованим повідомленням про антів як про окремий народ – предків східних слов'ян [Погодин 1902, 163–165; Брайчевский 1961, 639–640]. О.Л. Погодін вважав, що тут представлено ситуацію, “коли вживали племінні імена в значенні особистих” [Погодин 1902, 163–165]. Однак перш ніж стати особистим іменем, етнонім повинен набути поширення. Але анти дотепер не були зафіксовані в жодному з текстів попереднього періоду, що збереглися,

тож цілком можна погодитися з думкою Ф.П. Філіна, який, як і деякі інші дослідники, вважає, що дана назва є “ізолюваною і незрозумілою за своїм змістом” і тому не має ніякого відношення до антів, про яких у VI – на початку VII ст. писали візантійські автори [Філін 1964, 267].

Анти як народ уперше згадуються у творах візантійських авторів середини VI ст. – Йордана та Прокопія Кесарійського. У другій половині VI – на початку VII ст. про антів повідомляють у своїх творах Менандр, Агафій, Феофілакт Сімокатта, Псевдо-Маврікій. Одним з останніх про антів повідомляє у своїй “Хронографії” візантійський історик VIII–IX ст. Феофан. Однак, як було встановлено дослідниками, він практично повторив інформацію Феофілакта Сімокатти. Майже всі візантійські автори повідомляли про антів як про сучасний їм народ. Йордан же у своєму латиномовному творі “Про походження і діяння гетів” пише про антів як у теперішньому, так і в минулому часі.

Йордан відзначає спорідненість антів зі склавенами (слов'янами) і виводить їхнє походження від венедів: “У левого их (Альп. – О. Б.) склона, спускаючогося к северу, начиная от места рождения реки Вистулы (Вислы. – О. Б.), на безмерных пространствах расположилось многочисленное племя венетов. Хотя их наименование теперь меняются соответственно различным родам и местностям, все же преимущественно они называются склавенами и антами” [Йордан 1960, 71–72]. Ця спорідненість венедів, склавенів та антів підтверджується і в іншому уривку твору Йордана: “Эти [венеты]... происходят от одного корня и ныне известны под тремя именами: венетов, антов, склавенов” [Йордан 1960, 90].

Йордан був першим і практично єдиним істориком, який згадував антів при описі подій другої половини IV ст. За його даними, після смерті короля готів Германаріха готи розділилися на везеготів (західних

готів) і остроготів (східних готів). При цьому останні, очолювані Амалом Вінитарієм, залишились у Північному Причорномор'ї та змушені були підкоритися гунам, але Вінитарій не зміг змиритися з цим поневоленням і тому виступив проти союзників гунів – антів: “Понемногу освобождаюсь из-под их (гуннов. – *О. Б.*) власти и пробуя проявить свою силу, он (Винитарий. – *О. Б.*) двинул войско в пределы антов и, когда вступил туда, в первом сражении был побежден, но в дальнейшем стал действовать решительнее и распял короля их Божа с сыновьями его и с семидесятью старейшинами для устрашения”. Проте згодом вождь гунів Баламбер помстився за це остроготам і перемиг Вінитарія біля річки **Ерак** [Йордан 1960, 115].

На думку О. Ч. Скржинської, річка **Ерак** – це Нижній Дніпро, тому що аналогічні назви щодо Дніпра набули поширення за часів середньовіччя, а в сучасній осетинській мові термін *vārāx* має значення широкий (якщо виходити з наявності залишків іраномовного населення в Північному Причорномор'ї за часів пізньої античності) [Скржинская 1957, 25; Йордан 1960, 323–324]. Інші дані Йордана свідчать про те, що до території розселення антів у першій половині VI ст. входило також Нижнє Подніпров'я: “Анты же – сильнейшее из обоих [племен] – распространяются от Данастра (Днестра. – *О. Б.*) до Данапра (Днепра. – *О. Б.*), там, где Понтийское море образует излучину; эти реки удалены одна от другой на расстояние многих переходов” [Йордан 1960, 72]. Отже, за часів Йордана ареал розселення антів був значно ширший, ніж наприкінці IV ст.

Візантійський автор першої половини VI ст. Прокопій Кесарійський у своєму творі “Війни з готами” також локалізує антів поблизу Дунаю, але пише у цих випадках про них як у минулому, так і в теперішньому часі: “Большинство из них были гунны, славяне и *анты*, которые имеют свои жилища по ту сторону (на север. – *О. Б.*) реки Дуная, недалеко от его берега... Дело в том, что жившие по Истру (Дунаю. – *О. Б.*) варвары, гунны, *анты*, и славяне, часто совершая такие переходы (через Дунай. – *О. Б.*), наносили римлянам непоправимый вред... Они живут, занимая большую часть берега Истра, по ту

сторону реки (на север. – *О. Б.*)” [Прокопий 1950, 156, 295, 298].

При цьому локалізація решти території розселення антів, відображена у творі Прокопія Кесарійського, значно відрізняється від інформації Йордана: “Простирающаяся отсюда страна называется Эвлисия; прибрежную ее часть, как и внутреннюю, занимают варвары вплоть до так называемого “Меотийского Болота” и до реки Танаиса (Дона. – *О. Б.*), который впадает в “Болото”. Само это “Болото” вливается в Эвкинский Понт (Черное море. – *О. Б.*). Народы, которые тут живут, в древности назывались киммерийцами, теперь же зовутся утигурами. Дальше на север от них, занимают земли бесчисленные племена *антов*” [Прокопий 1950, 384].

О. Ч. Скржинська, пояснюючи такі розбіжності в локалізації території антів, відзначила, що Йордан описував антів із Заходу, а Прокопій – зі Сходу (від Кавказу) [Скржинская 1957, 25]. Отже, можна припустити, що володіння антів у VI ст. могли починатися біля гирла Дунаю і заходити далі на схід за Дніпро аж до Танаїса-Дона.

Крім того, Прокопій, як і Йордан, звертає увагу на те, що анти і слов'яни – це окремі, хоча і споріднені народи: “У тех и других один и тот же язык, достаточно варварский. И по внешнему виду они не отличаются друг от друга. Они очень высокого роста и огромной силы. Цвет кожи и волос у них очень белый или золотистый и не совсем черный, но все они темнокрасные. Образ жизни у них, как у массагетов, грубый, без всяких удобств, вечно они покрыты грязью, но по существу они не плохие и совсем не злобные, но во всей чистоте сохраняют гуннские нравы” [Прокопий 1950, 297]. Проте Прокопій зазначає, що раніше предки антів і слов'ян практично були одним народом і мали спільне ім'я, походження якого Прокопій навіть намагався пояснити: «И некогда даже имя славян и антов было одно и то же. В древности оба эти племена называли спорами (“рассеянными”), думаю потому, что они жили, занимая страну “спораден”, “рассеяно”, отдельными поселками. Поэтому-то им и земли надо занимать много» [Прокопий 1950, 297–298].

Великий інтерес становлять також дані Прокопія про соціально-політичний лад

антів: “Эти племена, славяне и анты, не управляются одним человеком, но издревле живут в народоправстве (демократии), и поэтому у них счастье и несчастье в жизни считается общим делом” [Прокопий 1950, 297]. Багато спільного відзначив Прокопій у релігії антів і слов’ян: “Они считают, что один только бог, творец молний, является владыкой над всеми, и ему приносят в жертву быков и совершают другие священные обряды. Судьбы они не знают и вообще не признают, что она по отношению к людям имеет какую-либо силу... Они почитают реки, и нимф, и всякие другие божества, приносят жертвы всем им и при помощи этих жертв производят гадания” [Прокопий 1950, 297]. Що стосується побуту антів і слов’ян, то Прокопій відзначає: “Живут они в жалких хижинах, на большом расстоянии друг от друга, и все они часто меняют места жительства” [Прокопий 1950, 297]. Особливу увагу Прокопій звернув також на військове мистецтво антів і слов’ян: “Вступая в битву, большинство из них идет на врагов со щитами и дротиками в руках, панцирей они никогда не надевают; иные не носят ни рубашек (хитонов), ни плащей, а одни только штаны, подтянутые широким поясом на бедрах, и в таком виде идут на сражение с врагами” [Прокопий 1950, 297].

За даними Прокопія, в середині VI ст. візантійський імператор Юстиніан з метою усунення небезпеки від нападів антів зробив для них вигідну пропозицію: “предлагал им поселиться в древнем городе, по имени Туррис, расположенном у самого берега реки Истра. Этот город построил римский император Траян, но он уже издавна был покинут, так как местные варвары его постоянно грабили”. Проте анти відмовилися переселитися на територію Візантії, на правий берег Дунаю [Прокопий 1950, 298]. І взагалі жодне джерело не засвідчує того, що в VI ст. анти проживали компактно на візантійській території – вони здійснювали тільки військові рейди до візантійських володінь, форсуючи Дунай, або як найманці служили у візантійській армії.

Таким чином, візантійські автори середини VI ст. – Йордан та Прокопій – відзначають етнічну спорідненість сучасних їм антів та слов’ян. При цьому вони дають

зрозуміти, що слов’яни становили західне угруповування цього масиву населення, а анти – східне, яке проживало на схід від Дунаю, у Північному Причорномор’ї. Що стосується інформації Йордана про антів Божа другої половини IV ст., які проживали у Північному Причорномор’ї, то цей автор не зазначає, що анти у ті часи становили єдиний етнічний масив зі слов’янами. Проте у другій половині VI ст. візантійські історики вже не зазначали, що сучасні їм анти і слов’яни були близькоспорідненими в етнічному плані групами населення.

Так, про антів згадує пізніший візантійський історик VI ст. Агафій Міринеїський у своєму історичному творі “Про царювання Юстиніана”, що охоплює опис подій приблизно з 552 по 558 рр. При цьому Агафій відзначив, що на службі у візантійців знаходився військовий начальник “Дабрагез, ант – таксиарх” [Агафій 1953, 75, 93]. Згадує Агафій також і сина Дабрагеза – Леонтія, який, як і його батько, служив у ромуїв [Агафій 1953, 121]. Та на відміну від своїх попередників Агафій не ставив знак рівняння між антами і слов’янами. Доказом цього може бути інформація Агафія про Сваруну, який був названий Агафієм “слов’янином”, але при цьому не було жодного натяку на його зв’язок з антами [Агафій 1953, 123].

Досить цікава інформація міститься у творі продовжувача Агафія – Менандра “Продовження історії Агафієвої”, який описав події другої половини VI ст., починаючи з 558 р. Це опис війни антів з аварами, що могло мати місце у другій половині VI ст. Менандр повідомляє, що анти зазнали нападу з боку аварів, унаслідок чого “Анты отправили к Аварам посланником Мезамира, сына Идаризиева, брата Келагастова, и просили допустить их выкупить некоторых пленников из своего народа” [Менандр 1860, 324]. Проте посланець антів, прибувши до аварів, “закидал их надменными и даже резкими речами”. Це не сподобалося кагану аварів та його оточенню і мало для антів трагічні наслідки: “Авары... уклонились от должного к лицу посланника уважения, пренебрегли правами, и убили Мезамира. С тех пор пуше прежнего стали Авары разорять земли Антов, не переставали грабить ее, и порабащать жителей” [Менандр 1860,

324–325]. Досить цікавим є те, що Меландр, як і Агафій, не відзначили факту спорідненості антів та слов'ян-склавенів.

В “Історії” візантійського автора кінця VI – початку VII ст. Феофілакта Сімокатти, що охоплює опис подій з 582 по 602 рр., міститься тільки одна згадка про антів. Анти згадуються ним при описі подій початку VII ст., коли ще при владі перебував візантійський імператор Маврикій. Саме тоді відбувалася чергова аваро-візантійська війна, під час якої на боці аварів виступили слов'яни. Імператор Маврикій, побоючись нападу аварів і слов'ян на Візантію, віддав наказ своєму стратигу Петру форсувати Дунай та закріпитися на ворожій території. За наказом Петра іпостратиг Гудуїн переправився через Дунай та розбив ворогів ромеїв. Проте з боку аварів було вжито відповідних дій: “Тем временем каган, получив известие о набегах ромеев, направил сюда Апсиха с войском и приказал истребить племя *антов*, которые были союзниками ромеев” [Феофилакт 1957, 180]. Дане повідомлення цікаве тим, що візантійські автори наприкінці VI – на початку VII ст. відрізняли слов'ян-склавенів від антів, які проживали поблизу Дунаю.

Приблизно до цього ж періоду належить джерело “Стратегікон”, котре деякі дослідники приписують саме візантійському імператору Маврикію. Інформація “Стратегікона” про антів достатньо змістовна, але у деяких випадках відрізняється від даних попередників. І хоча цей твір являє собою трактат для військових, він містить дані про побут, звичаї та суспільний лад антів. Так, у “Стратегіконі” відзначається лише схожість способу життя антів та слов'ян-склавенів, але не відзначається їх етнічна спорідненість: “Пусть даже этих варваров много, но они не имеют военного строя и единого начальника; таковы славяне и анты, равно и другие варварские племена, не умеющие ни подчиняться, ни сражаться в строю... Племена славян и антов сходны по своему образу жизни, по своим нравам, по своей любви к свободе... Они многочисленны и выносливы.” [Мишулин 1941, 253]. Особливу увагу автор “Стратегікона” приділяє умовам життя та місцям розселення антів та слов'ян, хоча не дає чітких географічних орієнтирів: “Они селятся в лесах, у неудобнопроходимых рек, болот и

озер, устраивают в своих жилищах много выходов вследствие случающихся с ними, что и естественно, опасностей. Необходимые для них вещи они зарывают в тайниках, ничем лишним открыто не владеют и ведут жизнь бродячую... Так как их реки вливаются в Дунай, то перевозка на судах очень удобна... Так как местности, занятые славянами и антами, расположены вдоль рек и они так соприкасаются друг с другом, что между ними нет столь большого расстояния, чтобы о нем стоило упоминать, и так как около них находятся леса, болота или заросли тростника, то при нападениях, предпринимаемых против них, по большей части происходит, что приходится останавливаться у первого их поселка и все войско остается там в бездействии, так как дальнейшие места непроходимы; ведь рядом находятся очень густые леса...” [Мишулин 1941, 253, 256]. Крім того, автор “Стратегікона” повідомляє, що анти, як і слов'яни, займалися як скотарством, так і землеробством (очевидно підсічним), що зумовило постійну зміну місць їхнього проживання: “У них большое количество разнообразного скота и плодов земных, лежащих в кучах, в особенности проса и пшеницы” [Мишулин 1941, 253].

Водночас дані автора “Стратегікона” про суспільний лад та військове мистецтво антів не збігаються з інформацією попередників. Так, про суспільний лад антів і слов'ян-склавенів у творі зазначено: “Не имея над собою главы и враждуя друг с другом, они не признают военного строя, неспособны сражаться в правильной битве... среди них много предводителей и нет между ними согласия” [Мишулин 1941, 254–255]. Крім того, автор “Стратегікона” відзначає майже повну відсутність рабів серед антів: “Находящихся у них в плену они не держат в рабстве, как прочие племена, в течение неограниченного времени, предлагают им на выбор: желают ли они за известный выкуп возвратиться восвояси, или остаться там (где они находятся) на положении свободных и друзей?” [Мишулин 1941, 253].

Враховуючи те, що “Стратегікон” був написаний для військових, у трактаті велика увага приділяється військовому мистецтву антів: “Сражаются со своими врагами они любят в местах, поросших

густым лесом, в теснинах, на обрывах; с выгодой для себя пользуются (засадами), внезапными атаками, хитростями, и днем и ночью, изобретая много (разнообразных) способов... Каждый вооружен двумя небольшими копьями, некоторые имеют также щиты, прочные, но трудно переносимые (с места на место). Они пользуются также деревянными луками и небольшими стрелами, намоченными особым для стрел ядом, сильно действующим...» [Мишулин 1941, 253–254].

Таким чином, дані автора “Стратегікона” про анти в деяких випадках відрізняються від інформації попередників. З одного боку, у творі зазначається, що анти мешкали неподалік від Дунаю, але в лісах, де вели напівбродячий спосіб життя. З іншого боку, в трактаті сказано, що анти і слов’яни-склавени були окремими етнічними масивами, які мали багато спільного в етнографічних особливостях. При цьому Псевдо-Маврикій зазначив, що анти не мали єдності, на відміну від тих анти, про яких писали візантійські історики VI ст. Навіть озброєння та військово мистецтво анти, описаних у “Стратегіконі”, значно відрізняється від даних Прокопія – анти, описані Псевдо-Маврикієм, не знали, що таке міцна військова організація. Саме такі протиріччя дають змогу бачити в антах VI ст. й антах початку VII ст. різні групи населення, тобто термін **анти** міг використовуватися в географічному, а не етнічному контексті для позначення населення, котре проживало на північ та на схід від Дунаю.

Востаннє анти як учасники подій початку VII ст. згадуються у “Хронографії” Феофана, візантійського автора VIII–IX ст. Проте його інформація про анти є практично компіляцією фрагменту з “Історії” Феофілакта Сімокатти, але з деякими доповненнями. При цьому відомості про анти містяться лише в лейпцизькому виданні 1887 р. твору Феофана, а в боннському ж виданні твору Феофана 1839 р. при описі зазначених подій анти не згадуються, що потребує особливого пояснення. Описані Феофаном події дослідники продатували 602 р. Феофан, як і Феофілакт, повідомляє, що “василевс” ромеїв – Маврикій, був наляканий тим, що полководець аварів Апсих на чолі “варварів” був посланий

аварським каганом на Візантію. І тому він пише своєму Петру (стратигу. – О. Б.), щоб той повернувся до Дунаю, а сам послав “скрибона Боноса с флотом для переправи войска”. Проте Феофан, на відміну від Феофілакта, зазначив, що сам Петро, а не Гудуїн, очолив перехід через Дунай: “Петр, послав ипостратига Гудуина за Истр, захватил большую добычу”. Подальший перелік подій є скороченим варіантом повідомлення Феофілакта: “Узнав об этом, хаган послал Апсиха с войском уничтожить племя *антов* как союзников ромеев. После того как это случилось, часть варваров перешла к ромеям” [Чичуров 1980, 34, 58]. З цього виходить, що анти жили на берегах Дунаю та допомагали ромеям переправлятися через Дунай. Проте Феофан, на відміну від Феофілакта [Феофилакт 1957, 180], не зазначив, що до складу “варварів”, яких очолив Апсих, входили слов’яни. Таким чином, із повідомлення Феофана стає взагалі незрозумілим, чи анти і слов’яни, в уявленні цього візантійського історика, являли собою один, або два народи.

Після Феофана ніхто з візантійських істориків більше не згадував про анти. З цього приводу О. Ч. Скржинська писала: «Ім’я анти в письмових джерелах (крім анти Божа в Йордана) належить до досить нетривалого періоду: тільки до VI ст., може бути до самого початку VII ст. Знайти причину зникнення в текстах середньовічних авторів цієї етнічної назви ще не вдається; втрачена вона і в традиції, що підпитувала початковий руський літопис, не дивлячись на те, що дослідники вгадали в ній багато слідів усної народної літератури. Однак, може бути, анти не зовсім зникли із легенд, що відобразилися у літописі, але їхнє ім’я все ж таки збереглося в ньому, однак не у формі, що була прийнята відомими нам письменниками VI–VII ст.

(“...”, “Antes” “Anti” ...).» [Феофилакт 1957, 27].

анти VII ст. ? “ ” XIX ст. . . .

“ ” “ VI .

– *антихе*” . – VII .,

ант: “*антипоконъеса* – , *антигішао* – , *ан-*
тігіуорк – ” [*антигішу* – IV .– VII . ,
 1958, 67].

(VI .) “ ” .

“ ” (– *О. Б.*) ;

[1958, 94].

анти

“ ” [1958, 6]. XIX–XX .

XIX .

[1958, 95–96]. [Hübschmann 1887,
 21; Uhlenbeck 1898–1899, 8].

[1958, 67].

IV .–

)– “*Gut*” .

[1958, 97].

[Olrik 1922,
 464].

анти

[Schmidt

1934, 256]. . . . **антми.** , : « ,
 . . . **антми** (.
 . **ántas** “ ”, “ ”; **antyas** “ ”,
 . **ätt'jyä** “ -
 ”, “ ”)
 . -
 , -
 . -
 ант - “ - **ас** -
 ” ((- “ ,
 ”) . “ - “ ,
 ”... VII .
 “ .
 ( ) ,
 ” [Vernadsky
 1943, 83–84, 106, 126, 130;
 1992, 215–216, 219–220, 227–228].
 » [1976, 105]. “
 антми. , , -
 , **ändä** ” [1979, 100].
 “ ”, **ändag** “ ”,
 ánta “ ”, “ -
 ”.
 “ ”, ’ [1976,
 104–105; 1979, 98–99].
 , ,
 “ ” , **антми?** . . . ,
 , , -
 , ,
 , II–IV .– , V–VIII .–
 “ , - , . . . ,
 Andi ” [1979,
 [Vernadsky 1953]. 100].
 , : “ , ,
 . . . **антми** “ -
 ” -
 “ -
 , -
 ” [1960, 321–
 322]. -
 . . . , -
 , -
 ” [1976,

’ [1902, 163–165; 1939; 1947, 71–83]. 1947, 78; - II– VII . [1961, 639–640; 1952, 21–42; 1991, 122–133].

’ - “ ’ ” ,

’ - : “... -

венеди , - , , -

вятичи [1919, 10, прим. 10; 1946; 1961, 639–640; 1972; 1979]. , VI–VII . ... -

“ ’ ” [- ... “ ” -

1946, 478]. , ”. -

’ - . . , -

’ , **анти** , -

’ - VII . , -

’ . . , -

( ) **анти.** [1954, 21–36]. -

ant “ ”, **анти** “ - , . .

” , , VII . . -

’ - “ ’ ” -

’ “ ” ( ) , “ -

VI . [1954, 61; 1964, 266–270]. , ” , -

’ - [1952, 38]. -

’ , -

вяти ( ) **венци** ( ) , -

’ , [-

’ , 1954, 32–41], -

’ . . -

’ - VI . , -

’ , “ -

’ , -

’ , ”. -

’ . .

：“ - 60]. “ , IV-V .. -
 , “ ”. “ -
 ; , - “ ” , -
 , - 1989, 60]. “ ’ [-
 , - “ V . -
 , “ ”. , -
 “ ” [1991, 123].
 ( ), - **анти** -
 , “ ”. 602 .. -
 , VI-VIII . -
 VI .. “ -
 ” [1962, 47-51, 110]. [1997, 147].
 , [1985; 1985 ; 1989; 1991; VII . [-
 1991 ; 1992; 1996; 1998; 2001, 47-59]. 1989, 68].
 “ „“ ” .. , -
 , „» VI-VII . -
 (V .) , -
 (VI- 1989, 59]. : «... , -
 VII . . .) [VI . , -
 , V-VII .. , -
 “ ”. (-
 , “) , “ -
 ” [1989, ( ) ”

(679 .) » . . . . . “ ” -
 ; , - “ ” -
 [1919, 10, прим. I; -
 1946, 71, 82, 120; -
 1953, 67]. . . , -
 “ ” , « , - **бужани** -
 VI „ , [-
 ». 1947, 78]. **Бож** -
 анти, . . -
 [1979, 99–100]. “ . ” , , “
 “ ” , -
 “dux”». -
 “ ” , « -
 - Senator, Patricius ,
 , Marchesius, Comes, Comitissa, Vassa-
 lus, Prepositus » [1960, 322,
 прим. 611]. , -
 (. . . . .), - “Valinana”,
 (. . . , . . .) X . - , -
 (. . .) , VI . . ,
 , -
 III . VII . “
 , , **м ъ**
 ” [Vernadsky 1943, 321–322].
 , , , -
 . , -
 : ( ), -
 ( ), ( ), , -
 ( ), ( ), . . , -
 ( ). . . -
 : “ -
 ” , , “ ” -
 [1961, 640]. ( ) (, -
 , [1952,
 38]), ...
 , , ,
 ,
 VII „ “
 - **Бож,** , -
 IV . . . . 558 .

27, 29].	” [	1957,	-	.	-
“	” “ ’ ”	,	,	,	-
1990, 72].	” [	,	,	,	-
	-	I.	IV	.	-
			Ерак,	.	-
			VI	.	-
602 .	[	-	,	.	-
1997, 147].	.	VII	.	.	-
		-	,	.	-
	анти,	II.	IV	.	-
( ) [	1954, 61;	1964,	VI	-	VII
266–270].	“	-	,	.	-
			анти	.	-
1997, 147].	” [	,	,	.	-
анти	“	IV	.	.	-
			III.	.	-
			IV	.	-
			,	,	-
	VI	.	.	.	-
	VII	.	,	.	-
( )	,	VI-	.	VII	.
анти,	“	”	,	.	-
[Vernadsky 1953],	.	IV.	анти	.	-
	,		,	VI-	-
“	VII	.	анти ” [	.	-
1964, 267],		V.	анти	.	-
			-	.	-
			,	.	-
	анти	.	,	.	-
ант – “	,	” [Vern-	,	.	-
adsky 1943, 83–84, 106, 126, 130;		1992, 215–216, 219–220, 227–228].	.	.	-
	“	-	VI.	.	-
	”,	,	анти	.	-
	,	,	,	.	-
	,	,	,	.	-
	,	,	,	.	-

анти. (583),

анти. , . -

анти , , , , - -

“1) ( ), 1957, 3]. ” [, -

; 2) , ; 3) - [1960, 11–19].

” [1958, 157]. **анти** -

VI .

VI–VII . - , , -

IV . **анти** -

IV . -

IV . [1958, 67].

“ - ” -

“... :“ -

анти (. -

вени, **венети** (,) скла- -

VI . -

(554–602 . – , , , -

– (, , , -

), [1950, 385–388].

(, - , -

) [1979, 100]. -

“... :“... -

, – , -

1839 .

анти

μ ἄ ὠ ὀ Χ ὀ ἦκ
 ἄ ὀ ὀ ὀ
 ἦ ἔθνο , ὠ σ μ μ ο
 ὠμα .” [Theophanis 1839, 438–439].

[Theophanis 1841, 477].

перевозчиков,
 ...” [1890, 215].

анти

IV
 возчиков
 1941, 276].” [пере-

анти

Antes
 ?

IV
 “ ” : «
 “ ” “ ” ...
 “ ” “ ”
 анти
 “ ” “ ”
 “ ” “ ”
 “ ” “ ”

VII
 1887 . “ ” [2000, 142].
 “ ” : “
 ( ) . ” перевозникъ
 “ μ ἄ ὠ ὀ Χ ὀ ἦκ μ ἄ
 ἄ ὀ ὀ ὀ ὀ Διτων
 ἦ ἔθνο ὠ σ μ μ ο ὠμα .”
 ( )
) [антов
 1980, 34, 58]. ”

„...“ [1990, 18–19]. „...“ [2000, 142]. „...“ [1957, 180; 1980, 34, 58]. „...“ [1941, 257]. „...“ [1980, 96]. „...“ [1958, 157].

... VII .
 VI-VII .
 602 . [1994; 1994 ; 1995; 1996; 1999]. 1996].
 “ ” :“
 “ ” - [1990, 18-19].
 “ ” [1990, 10-13],
 ” [1990, 10-13].
 “ ”.
 “ ”.
 VII .
 602 . [1996, 65-66].
 “ ” [1980, 34, 58],
 680 . ( ) ”
 “ ( )” “ ” [1980, 62, 162].
 679-680 .
 “ ” VII - VIII .
 ” [1996, 66-67].
 VII-VIII .

“ ” [1990, 18–19].

IX–X . **Бродники** [... 1843, 342; ... 1856, 39, 122; ... 1885, 91–92; ... 1926–1928, 294, 508; 1879, *прил. № 5*, 35–36; 1884, 199–200; 1972, 169–171; 1978, 40–41].

F-rdās [Minorsky 1937, 462].

furt, ford . **бродники**

Ford-As [Lozovan 1965, 58–59]. XII .

[Pritsak 1978, 264; 1980, 40].

fard, , XII . **яси,** **бродники,**

p.rtu [1958, 485–486].

Fard-As “ ” [1997, 125–137; 2004, 28–29]. VIII . **As** – “ ” **бродники**

[1973]. “ ” **анти** “ ”

“ ” [1990, 18–19]. IV – VII .

945 . [1990,

яцірка (.) *azi-tar* (.) – “ ”; *жито*,
 жати (.) *ĵainti* (.) – “ ”; VI .
 збіжжя (.) *subhāgah* (. .), [1976, 100;
hubaya- (.) – “ ”; до- 1978 , 227–240; 1979, 78–100; 1982, 28].
 [p]шч (. .) *dur-* (. .) – “ -
 ” **dju-* – “ ”; [-
 1994, 125–134]. ?
 , , **анти**
 , , – “ ”,
 , , **h**
 , , **g**
 , ,
 IV . **Ерак** [1960, 115].
 [1964, 115–121; 1965, 48, 35]. . .
 : “ : «... **Ерак**,
h, , , –
φ-
 (xv-),
 , *xvā*,
 , *xā-*” [1994, 130].
 , *vārā* (“ ”).
 , ,
 , , XIV–XV .
Erexe, Eresse, El-
exe, Elice. (1436
 1452 .)
 [**Еліче (Elice)** (I).
 1960, 3–11]. ,
 , XIV–XV .
 , ,
Erexe, Elice,
 , ,
 , ,
 » [1957, 25–26].
 ,
 , **уєрæх** “
 ” [- ... 1970, 426],
Ерак.

IV „ [1976, 95, рис. 7].

IV . „ [1979, 100]?

[1962, 47–51, 110; 1976, 100].

[1979, 78].

[1976, 97–98].

2)

3)

4)

5)

6)

[1976, 94–95].

V–VII .

V .

[1989, 60; 1991, 123].

[1948, VIII–X .

164–167; 1958, 69–79; 1961, 26–52].

... :“ -
-
... -
... -
... -
... -
... I ... -
... 1991, 123]. -
” [... -
” [1998, 61-71]. -
... -
... -
... -
... -
... ; -
... ; -
... -
... [1998, 21-39]. -
... -
... -
... -
... -
... 2 **анти** VI- VII -
... -
... IV -
... -
... [1997, 206-207; 1998, VI -
30, 91]. -
... -
... [1976, 94-95]. - VI -
... -
... -

ЛІТЕРАТУРА

- Абаев В. И. Историко-этимологический словарь осетинского языка. . I. -
 , 1958.
- Абаев В. И. . . // Русский фольклор. . III. ,
 1958a.
- Абаев В. И. Грамматический очерк осетинского языка. , 1959.
- Абаев В. И. γ (h) // Проблемы индоев-
 ропейского языкознания. , 1964.
- Абаев В. И. - // Проб-
 лемы индоевропейского языкознания. , 1964a.
- Абаев В. И. Скифо-европейские изоглоссы. , 1965.
- Аксёнов В., Бабенко Л. V–VII . . . (“ ”
) // Наукові матеріали V міжнародної археологічної конференції студентів
 та молодих вчених. , 1997.
- Артамонов М. И. История хазар. , 1962.
- Бартольд В. Отчет о поездке в Среднюю Азию с научной целью в 1893–1894 гг.
 - , 1897.
- Брайчевський М. Ю. ' // Археологія. . VII.
 , 1952.
- Брайчевский М. Ю. “ ” // Советская этнография. . II.
 , 1954.
- Брайчевский М. Ю. // Советская историческая энциклопедия. . I. ,
 1961.
- Брайчевський М. Ю. // Археоло-
 гія, 1991, 2.
- Бубенок О. Б. Ясы и бродники в степях Восточной Европы (VI – начало XIII вв.).
 , 1997.
- Бубенок О. Б. Аланы-асы в Золотой Орде (XIII–XV вв.). , 2004.
- Бубрих Д. В. Анты // Известия АН СССР.
 . . V. . 6. , 1946.
- Великанова М. С. // Антропологический сборник. . III. , 1961.
- Вернадский Г. В. // Аланы и Кавказ. (Alanica II). - -
 , 1992.
- // Полное собрание русских летописей. . VII. - -
 , 1856.
- Голубовский П. Печенеги, торки и половцы до нашествия татар. История южно-
 русских степей IX–XIII вв. , 1884.
- Гутнов Ф. X. Аристократия алан. , 1995.
- Дворецкий И. X. Древнегреческо-русский словарь. . I. , 1958a.
- Дворецкий И. X. Древнегреческо-русский словарь. . II. , 1958b.
- Дебец Г. Ф. Палеоантропология СССР. - , 1948.
- Добродомов И. Г. ( )
) // Труды НИИ языка, истории и
 экономики при Совмине Чувашской АССР. . 97. , 1980.
- Заходер Б. Н. Каспийский свод сведений о Восточной Европе. . I. -
 IX–X . , 1962.
- Иордан. О происхождении и деяниях гетов. Getica / . . . .
 , 1960.
- // Полное собрание русских летописей. . II. - -
 , 1843.
- Летопись византийца Феофана от Диоклитиана до царей Михаила сына его
 Феофилакта / . . . . , 1890.

- Кафоев А. Ж. Адыгские памятники. , 1963.
Кондукторова Т. С. // Советская антропология, 1958, 2.
- Кузнецов В. А.
V–XIII . // Советская археология, 1973, 2.
1926–1928. // Полное собрание русских летописей. . I. ,
1926–1928.
- Мавродин В. В. “ ” // Советская этнография,
1954, 2.
- Менандр Византиец. // /
. . . , 1860.
- Минорский В. Ф. История Ширвана и Дербента X–XI вв. , 1963.
Мишулин А. В. -
- VII . . // Вестник древней истории, 1941, 1.
Новосельцев А. П. Хазарское государство и его роль в истории Восточной Европы
и Кавказа. , 1990.
- Ногмов Ш. Б. История адыгейского народа. , 1958.
Осетинско-русский словарь. 3- . , 1970.
// Полное собрание русских летописей.
- . X. - , 1885.
Повість врем’яних літ. Літопис ( ). , 1990.
Погодин А. Л. // Погодин А. Л. Сборник статей
по археологии и этнографии. - , 1902.
- Попов О. I. ’ // Археологія. . IX. , 1954.
Приходнюк О. М. // Археология УССР. . 3. , 1985.
Приходнюк О. М. // Этнокультурная карта территории
Украинской ССР в I тыс. н. э. , 1985a.
- Приходнюк О. М. // Древние славяне и Киевская
Русь. , 1989.
Приходнюк О. М. -
// Древности Юго-Запада СССР. , 1991.
Приходнюк О. М. // Археологія, 1991a, 2. -
Приходнюк О. М. -
// Четверти Международный конгресс по славянская археология. . 1. , 1992.
Приходнюк О. М. -
// Краткие сообщения Одесского археологического общества.
, 1994.
- Приходнюк О. М. //
Тезисы Международной конференции “Византия и народы Причерноморья в ран-
нее средневековье”. , 1994a.
- Приходнюк О. М. , //
Матеріали до української етнології. , 1995.
Приходнюк О. М. (-
) // Материалы I тыс. н. э. по
археологии и истории Украины и Венгрии. , 1996.
Приходнюк О. М. - ,
// Родовід. , 1996.
- Приходнюк О. М. // Проблеми походження та історія розвитку
слов’ян. , 1997.
- Приходнюк О. М. // Материалы по
археологии, истории и этнографии Таврии. . V . , 1996.
- Приходнюк О. М. Пеньковская культура. , 1998.
- Приходнюк О. М. ’ (-
) // Пам’ять століть. , 1999.

- Приходнюк О. М. Степове населення України та східні слов'яни (друга половина I тис. н. е.). – , 2001.
- Прокопий из Кесарии. Война с готами / . . . . . , 1950.
- Роспонд С. // Восточнославянская ономастика. , 1972.
- Роспонд С. Miscellanea onomastica rossica // Восточнославянская ономастика. , 1979.
- Рыбаков Б. А. // Вестник древней истории, 1939, 1.
- Рыбаков Б. А. Язычество древних славян. , 1981.
- Рыбаков Б. А. Язычество Древней Руси. , 1988.
- Седов В. В. // Вопросы этногенеза и этнической истории славян и восточных романцев. , 1976.
- Седов В. В. I . . . . . // Восточная Европа в древности и средневековье. , 1978.
- Седов В. В. // Проблемы советской археологии. , 1978a.
- Седов В. В. // История, культура, этнография и фольклор славянских народов. VII , 1978. , 1978b.
- Седов В. В. Происхождение и ранняя история славян. , 1979.
- Седов В. В. Восточные славяне в VI–XIII вв. , 1982.
- Скржинская Е. Ч. // Византийский временник. . XII. , 1957.
- Слово о полку Игореве. , 1946.
- Тихомиров М. Н. “ ” “ ” // Советская этнография. . VI–VII. , 1947.
- Тищенко К. М. // Східний світ, 1994, 1–2.
- Третьяков П. Н. // Советская этнография. . IV. , 1947.
- Топоров В. Н. - // Краткие сообщения Института славяноведения АН СССР. , 1960. 28.
- Трубачев О. Н. - // Этимология. 1965. , 1967.
- Успенский Ф. И. Образование Болгарского царства. , 1879.
- Феофилакт Симокатта. История. , 1957.
- Филин Ф. П. “ ” “ ” // Проблемы сравнительной филологии. . - 70- . . . . . , 1964.
- Хабургаев Г. А. Этнонимия “Повести временных лет”. , 1979.
- Хвольсон Д. А. Известия о хазарах, болгарях, мадьярах, славянах и русах Абу-Али Ахмеда Бен Омар ибн-Даства. - , 1869.
- Чичуров И. С. Византийские исторические сочинения: “Хронография” Феофана, “Бревиарий” Никифора. , 1980.
- Шахматов А. А. Древнейшие судьбы русского племени. , 1919.
- Шушарин В. П. IX–XII . // Становление раннефеодальных славянских государств. , 1972.
- Шушарин В. П. // История СССР, 1978, 2.
- Якобсон Р. // Труды VII международного конгресса антропологических и этнографических наук. - , 1970. 15.
- Hübschmann H. Etymology and Lautlehre der oddetischen Sprache. Stra burg, 1887.
- Kalmykov A. Iranians and Slavs in South Russia // Journal of the American Oriental Society, 1923, 45.

- Latyshev B.* **Inscriptions Antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini (IOSPE)**. Vol. 2. **Inscriptions Regni Bosporani**. Petropoli, 1890.
- Lozovan E.* De l'onomastique de l'Orient Latin // **Revue internationale d'Onomastique**. 1. Paris, 1965.
- Minorsky V.* **Hudud al-'Alam. The regions of the world**. London–Oxford, 1937.
- Olrik A. R.* **Die Sagen vom Weltuntergang**. Berlin–Leipzig, 1922.
- Pritsak O.* The Khazar Kingdom conversion to Judaism // **Harvard Ukrainian studies**, 1978, vol. II, 3.
- Schmidt L.* **Geschichte der deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung. Die Ostgermanen**. München, 1934.
- Theophanis.* Chronographia. Vol. I. // **Corpus scriptorum Historiae Byzantinae**. Bonnae, 1839.
- Theophanis.* Chronographia. Vol. II. // **Corpus scriptorum Historiae Byzantinae**. Bonnae, 1841.
- Theophanis.* **Chronographia** / Rec. C. de Boor. I–II. Lipsiae, 1883–1885.
- Uhlenbeck C. C.* **Kurzgefaßten etymologisches Wörterbuch der altindischen Sprache**. Amsterdam, 1898–1899.
- Vernadsky G.* **Ancient Russia**. New Haven, 1943.
- Vernadsky G.* Note on the name Antes // **Journal of American Oriental society**, 1953, 73.

Ю.Ю. Завгородній

ТАНТРИЧНА ПРАКТИКА І КОХАННЯ

(за "Листами про буддійську етику" Бідїї Дандарона)*

,
(1914/1916–1974)
,
(,
), 1997
“ ” “
”
” [1997, 1997].
[1992].
[: , 2000;
2001; 1999].
1994, 2, 3; 1996, 1;
... 1995¹].
,
2.
(. “ “
” –)
” [1999, 184].
,
(-),
(-),
( ),
( ). 2004 .
.
.
3. /
,
“ ” (

---

* “ (1914–1974) ” 20.12.2004 .
“ - ”.

:“99
”).
“ ” (“
” –)
99, 10- , ” [1997 ,
20- 86- 31- 330].
96. 1956
– 15- 1959
“ ”
?
“ ”
“ ”
”?
1956 . ?
?
“ ”
(-)
,
?
“ ”,
( )
1991 : “ (1842–1922?)
1956 . (. ,) ,
1957 . 1921 .

... 11, -9, -8,
-4, -2, -3,
1, -2.
1958 . 2 ,
1937 . -
1, -2, -
1. 1959 . 2 ,
- 1. -
( ).
, 19
, -
( )
" -
1992,6]. "[
" "
C " [1992, 6]. " "
( )
-)
, 1946 .) (-
" [1997,
№1, 9].
" "
1956 .
" "
31 . 11 , - 17!
1957 . 2 ,

” [1997, № 1, 13].

“ ” “ ” -
Імена буддійських міфічних персонажів, релігійних практиків та філософів:

Буддійський та індуїстський понятійний ряд

100

Буддійський та індуїстський понятійний ряд

Назви буддійських текстів:

1956

Назви буддійських текстів:

... , - - , , -
... , . - -
... , “ - , , -
... , - , , -
... , , , , -
- , - , -
... ” [1997, № 5, 26].
... ( ) -
... “ - ,
знищення зародка (,
’ - Ю. 3.) (- -
)... ”
- , , [1997, № 5, 28].
... ( )” : “ ,
[1997, № 5, 27].
... , Юнак на
... орлу ” [1997,
(“ !) - № 36, 146].
... ”
[1997, № 5, 27].
... ( ) ,
... ( ) : “1. ,
... ( ) 2. , ,
- - 3. , , уасадах.
... , ,

1-3) [... 1992, 81] ... 17. ... " ... 1988, 39].

! (1 ... 10.31), [... 1990⁶; 2002; 1998; 2000; 2002; Bhattacharyya 1999; Dasgupta 1958; Encyclopaedia of Religion 1986; A Handbook of Tibetan Culture 1993].

:" ... 2000; ... 1996; 1993]⁷.

1959 .

1974 ..

1999 , 329].

4.

12 [1999 , 329].

70-

5: (... 1999, 8].

[1997, № 12, 55-56].

"Suum quique".

... ( ) ... “ ... ” ... - ... ( ) ...

¹ [“ : ”. : , 1995. – 253 .]

“ ” ( ),

² : www.sirp.ee/Arhiiv/19.08.99/sots/sots1-4html, www.dzogcenac.lt/bendruomeneEN.htm, www.budismiinstitut.ee/cv-s.htm

³ ...

⁴ : “ ” [... - ...

// ... , 1998. – .466.].

⁵ « » . « ».

⁶ “ ” - (- VI – Ю. 3.)

“ ” [... , 1990, 257].

⁷ “ ” [... 1996].

(,)

[: 2003; 2000; 2004; , 2004;

1996; 2003; , 2003].

ЛІТЕРАТУРА

Аверинцев С.С. - , // **Восток–Запад.** ... , 1988.

Адо П. **Что такое античная философия.** ... , 1999.

Андросов В.П. **Буддизм Нагарджуны: Религиозно-философские трактаты.** ... , 2000.

Андросов В.П. **Будда Шакьямуни и индийский буддизм. Современное истолкование древних текстов.** ... , 2001.

Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. / ., / . **Божественный сумасброд... Божественный сумасброд. Жизнеописание и песни Друкпы Кюнде.** - , 2000.

Браун П. **Тіло і суспільство. Чоловіки, жінки і сексуальне зречення в ранньому християнстві.** ... , 2003.

Валенсен Ж. **Кошерный секс. Евреи и секс.** ... , 2000.

Вебер М. **Напрями і шаблі релігійного заперечення світу** // ... , 1998.

- Гаруда. - , 1994, 2, 3.
Гаруда. - , 1996, 1.
Дандарон Б. Мысли буддиста. Чёрная тетрадь. - , 1997.
Дандарон Б. Письма о буддийской этике. - , 1997.
Де Либер Ален. Средневековое мышление. . . . . , 2004.
Дылыкова В. С. Тибетская литература. Краткий очерк. 2- . . . , 1990.
Знаменитые йогини... Знаменитые йогини. Женщины в буддизме. Сборник. , 1996.
Климанскене Н. Бидия Дандарон. Каким я его помню // . . . - , 1999.
Климанскене Н. Послесловие // . . . - , 1999.
Курбатова А.С., Пушкин С.Н. - - - // Религиоведение. , 2004.
3.
Лепехов С.Ю. Философия мадхьямиков и генезис буддийской цивилизации. - , 1999.
Мамардашвили М. Как я понимаю философию. 2- . . . , 1992.
Монтлевич В. Дхармараджа Бидия Дандарон // . . . - , 1992. 1.
Парриндер Дж. Сексуальная мораль в мировых религиях. . . . . , 2002.
Слингер П., Дуглас Н. Тайны пола. " " , 1993.
Сыркин А.Я. " " " " // Индийская жена: исследования, эссе. , 1996.
Тибетский буддизм... Тибетский буддизм: теория и практика. , 1995.
Торчинов Е.А. Введение в буддологию. Курс лекций. - , 2000.
Торчинов Е.А. Религии мира: Опыт запредельного: Психотехника и трансперсональные состояния. - , 1998.
Троицкий С.В. Философия христианского брака. , 1996. (- 1953)
Фёрштайн Г. Энциклопедия йоги. . . . . , 2002.
Чиа Мантэк. Совершенствование мужской сексуальной энергии. . . . . , 2003.
 . Совершенствование женской сексуальной энергии. . . . . - , 2003.
 // Упанишады. . . . . , 1992. 3.
Эвола Ю. Метафизика пола. , 1996.
Bhattacharyya N. N. History of the Tantric Religion. An Historical, Ritualistic and Philosophical Study. New Delhi, 1999.
Dasgupta S.B. An Introduction to Tantric Buddhism. Calcutta, 1958.
Encyclopedia of Religion. In 16 Vol. N. Y., L., 1986.
A Handbook of Tibetan Culture. W/c., 1993.

А.Л. Зелінський

ПРАВОВА СЕГРЕГАЦІЯ І ПРАВОВА ІНТЕГРАЦІЯ

В ЕЛЛІНІСТИЧНОМУ ЄГИПТІ

(до питання про так звану “колоніальну” ситуацію
у птолемеївському Єгипті)

“ - ” - ; 2) -
- .² -
; 3) -
- , -
- , -
- , -
- , -
[1987, 180–181; Manning
2003, 53–54]. , -
- , -
[Manning 2003, 53–54, 173–174], -
- , -
- , -
(- , - , - -
-) -
- , -
- , -³ , -
[1990, 86; 1987, -
181; Manning 2003, 187], VIII⁴,
- [-
1949, 184; 1987, 181; Manning
2003, 53–54, 171–172]. -
- [Walbank 1993, 113–114], -
- [P.Hal. I; - [1949, 189–190; 1951, 62;
1969, 207]¹. 1972, 81–82; 1990, 85–87], -
- , -⁵ , -
- [1949,
184; Lewis 1986, 96–97]. -
: 1)

96-) [Manning 2003, 171–172, 175–177, 207–208].

“ ” -

[2002, 29, 53–55; 1955, 13–14; Fantham 1994, 140, 159; O’Brien 1996; Manning 2003, 94–95, 218–224]⁶. [Manning 2003, 187].

1987, [1987, 180; Manning 2003, 53].

[1969, 214; 1972, 80].

[Manning 2003, 55–56]. [P.Hall. 1, 7; 1969, 214].

254 [1949, 173; 1969, 208].

[P.C.Z. 59.203, 59.204; A. E , [1970, 24]. 1972, 121]. [1972, 80],

[P.Mich.Zen. 36; P.Col. 34; P.C.Z. 59.199, 59.202; 1972, 209]. [1972, 177–181].

[1970, 23–24].

	[Manning		-
2003, 144–145] ¹⁰ .			-
		[1987, 180].	-
			-
	[1972, 83].		-
[P.C.Z. 59.451; U.P.Z. 157];			-
		[Lewis 1986, 56–68].	-
[P.Hal. I, II; Ritner 1992, 289];			-
[P.Rev.Law. 51];			-
[1972, 184].			-
		[Braunert 1964, 59–60, 79; Ge-	-
		hrke 1990, 66], [P.Col. 83;	-
		P.Hib. 34; U.P.Z. 151; P.Ent. 55; P. Frankf. 7].	-
			-
		[widerek	-
		1970, 157–158].	-
	[P.Rev.Law;		-
P.Teb. 703].			-
		[P.C.Z. 59.620, 59.621].	-
		[1982, 165;	-
	Manning 2003, 54].		-
) [P.Teb. 701];		[Lewis	-
		1986, 60–68].	-
			-
[W.Chr. 337; 1935, 91–92];		( ) [180, прим.	-
		178].	-
			-
[P.Rev.Law. 15, 17, 19].			-
			-
			-
			-
		[Aelianus 1887, XIV, 43].	-
	[P.C.Z. 59.093].		-
			-
			-

347]. V [PSI. 90]. [OGIS. [Aelianus 1887, I, 30].

---

1 [P.Ent. II, 44; Manning 2003, 53–54]. [Manning 2003, 53–54]. [1987, 181]; [P.C.Z. 59.620, 59.621; Lewis 1986, 56–68; Manning 2003, 54]. [Flavius 1955, XII, II, 13–14; XIV, VII, 2; 172, 202–203]. 2 “ . . . ” 3 [Ritner 1992, 288–289; 2005, 55, 57]. 4 [P.Teb. 5; 1949, 184; 1960, 194]. 5 [1987, 180; manning 2003, 53]. 6 R. Ritner [Ritner 1992, 289]. 7 [2004, 68–70]. 8 9 [Manning 2003, 149–151, 156]. 10 [P.Rev.Law. 15].

ЛІТЕРАТУРА

- Бенгтсон Г. **Правители эпохи эллинизма.** , 1982.
- Блаватская Т.В., Голубцова Е.С., Павловская А.И. **Рабство в эллинистических государствах в III–I вв. до н. э.** , 1969.
- Гиро П. **Быт и нравы древних греков.** , 2002.
- Придик Е.М. // ЖМНП, 1908.
- Ейне А. // ВДИ, 1969, 10.
- Ейне А. // Древний Восток и античный мир. , 1972.
- Ейне А. // ВДИ, 1970, 1.
- Зелінський А.Л. “ ” (“ ”) // Східний світ, 2005, 1.
- Зелінський А.Л. **Трансформація громадян еллінської ойкумени у птолемаївських підданих:** ... : 07.00.02. , 2004.
- Зельин К.К. **Исследования по истории земельных отношений в Египте II–I веков до н.э.** , 1960.
- Крюгер О.О. // ИГАИМК. 1935, 108.
- Левек П. **Эллинистический мир.** , 1990.
- Пикус Н.Н. (// ВДИ, 1951, 1.
- Пикус Н.Н. **Царские земледельцы (непосредственные производители) и ремесленники в Египте III в. до н. э.** , 1972.
- Струве В.В. **Значение некоторых из демотических папирусов Государственного музея изобразительных искусств им. Пушкина для истории и культуры птолемаевского Египта.** , 1955.
- Тарн В. **Эллинистическая цивилизация.** , 1949.
- Фихман И.Ф. **Введение в документальную папирологию.** , 1987.
- Aelianus Claudius. **Varia Historia / Rec. R. Herscheri.** Lipsiae, 1887.
- Braunert H. **Die Binnenwanderung. Studien zur Sozialgeschichte Aegypten in der Ptolemaeer und Keiserzeit.** Bonn, 1964.
- Columbia Papyri: In 2 v. / Ed. W.L. Westermann, C. W. Keyes, H. Liebesny. – New York, 1934, 1940.
- Dikaiomata: Auszuge aus Alexandrinischen Gesetzen und Verordnungen in einem Papyrus des Philologischen Seminars der Universitaet Halle mit einem Anhang weiterer Papyri derselben Sammlung / Ed. Graeca Halensis. Berlin, 1913.
- Enteuxeis: Requêtes et plaintes adressées au Roi d’Egypte au III-ème siècle avant J.-C. : In 2 v. / Ed. O. Guéraud. Le Caire: Impr. de l’Institut français d’archéologie orientale, 1931, 1933. P.Ent.
- Fantham E. **Women in classical world.** Oxford: University Press, 1994.
- Flavius Josephus. **Antiquitates judaicae** // Iosephi Flavii opera: In 6 v. / Ed. B. Niese. Berlin, 1955. V. 3.
- Gehrke H.-J. **Geschichte des Hellenismus.** Muenchen, 1990.
- Greek Papyri from Gurob / Ed. J.G. Smyly. Dublin, 1921.
- Griechische Papyri aus dem Besitz des Rechtswissenschaftlichen Seminars der Universitaet Frankfurt / Ed. H. Lewald. Heidelberg: Quelle & Meyer, 1920.
- The Hibeh Papyri / Ed. B.P. Grenfell, A.S. Hunt, E.G. Turner, M.T.Lenger. – London: M Millan Press, 1906, 1955.
- Lenger M.-T. **Corpus des ordonnances des Ptolemaes.** Bruxelles, 1964.
- Lewis N. **Greeks in ptolemaic Egypt.** Oxford: University Press, 1986.
- Manning G. **Land and power in ptolemaic Egypt. The Structure of Land Tenure.** – Cambridge: University press, 2003.

Mitteis L., Wilcken U. Grundzuge und Chrestomatie der Papyruskunde: In 2 Bd. Leipzig; Berlin: Teubner, 1912.

O'Brien A. Egyptian women in Ptolemaic and roman Egypt: a Dissertation Proposal Presented to The Department of Near Eastern Languages and Civilizations. Chicago, 1996. – http://www.oi.uchicago.edu/oi/dept/ra/obrien_dissprop_text.html.

Oriens Graeci Inscriptiones Selectae. Supplementum Sylloges inscriptionum graecorum: In 2 v. / Ed. *G. Dittenberger.* Lipsiae, 1903–1905. OGIS.

Papiri gracchi e latini (Pubblicazioni della Società Italiana per la ricerca dei papiri greci e latini in Egitto): n 9 v. / Ed. *G. Vitelli, M. Norsa.* Firenze, 1917–1929.

Papyrus grecs (L'Institut papyrologique de l'Université de Lille): n 2 v. / Ed. *P. Jouguet, P. Collart, J. Lesquier, M. Xoual.* Paris, 1907–1928.

Revenue Laws of Ptolemy Philadelphus / Ed. *B.P. Grenfell.* Oxford: Clarendon press, 1896.

Ritner R. Implicit Models of Cross-cultural Interaction: A Question of Noses, Soap, and Prejudice // **Studies in Ancient Oriental Civilization.** 1992 (51).

Świderek A. **Kiedy piaski egipskie przemówiły po grecku.** Warszawa, 1970.

The Tebtunis Papyri: n 3 v. / Ed. *B.P. Grenfell, A.S. Hunt, J.G. Smyly.* – London: Oxford University Press, 1907–1938.

Walbank F. **The Hellenistic World.** 2 ed. Cambridge Mass.: Harvard university press, 1993.

Wilcken U. **Urkunden der Ptolemaeerzeit:** n 4 v. Leipzig, Berlin: Teubner, 1922–1927.

Zenon Papyri: In 5 v. / Ed. *C.C. Edgar.* Catalogue général des antiquités égyptiennes du Musée du Caire, Société Fohad I de Papyrologie> Le Caire: Musée du Caire, 1926–1937.

Zenon Papyri in the University of Michigan Collection / Ed. *C.C. Edgar.* Ann Arbor: University of Michigan press, 1931.

С.В. Немеса

ДО ПИТАННЯ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ МУСУЛЬМАНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТОВАРИСТВ НА ТЕРИТОРІЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

XXI

90-

80%^{2.}

90- 90-95

2002 . (1,2

1,8

23 1990 . 416 20 2002 .

1. : (276 29),

90- (54),

(12), “ 44

”

1990 , 22 , (^{3.})

1994 ,

120 ,

10 “ ”.

1991 11

, - , . -
 ( ). — “ - ” - 5.
 ”, “ ”, “ ”, “ ” - ”
 ( )“ - ”, “ ”, “ ”, “ ”, “ ”, “ ”, “2001”
 “ ”, “ ” ” (“ ” - ”
 “ ”), “ ” -
 “ ” - “ ” , , -
 “ !” , “ ” -
 1997 “ ” -
 ” “ ” ( ). -
 “) “ ” :
 ” - “ ” ;
 , , , , ;
 11 , “ ”)
 ” , , (-
 ” , 1998 .) (-
 300 , 1998 . .) (-
 “ ” 32 , 2002 . -
 “ ” - ,
 , 4 -
 , 2006 7. -
 , , -
 , -
 ( ), - , -

150

8

4%

3

1991

( )

1992

( )

1994

23 1994

( )

( )

” ( )

” ( )

”

1994

1998

80

921–922

25–26

1999

			-	”	“	
	“	”	-			-
			-			-
	( )	“	-	”		-
			-	11.		-
			-		, 1991	-
			-	( )		-
			-			-
		”	-			-
			-			-
	( )		-			-
			-			-
			-			-
			-			-
			-			-
			-	12.		-
			-			-
			-		<i>азербайджанців</i>	-
			-			-
			-			-
	10.		-		1990	-
			-			-
			-			-
			-			-
1995	1991	1994–	1997		1999	-
						-
1997		90	-	( )	27	”
	44		-			-
			-			-
			-			-
	“	”	-			-
			-			-
	( )	( )	-			-
	“ ”		-			-
	)		-			-

“ ”

90-

Месхетинські турки, 50

10

20.

“ ”

22.

21.

1992

Казахська

(“ ”), 6
1994 , 150 . ,
. . - “ -
10 . , - - ”,
. - .
“ ” (“ ”),
500 , - .
. , , 11 . -
. , -
. 23. - .
. 21 2000 .
, -
, , , -
. -
- 25. -
. -
. , “ ”
. (“ ”), “ ”,
. “ ”,
. “ ”.
. , “ ” -
. -
. ,
. “ ”
. “ ” (“ ”) ( ).
”) ,
. , ,
. . -
таджиків , -
. .
14 .
. , 24. -

- 1 . . . . . // -
- 2 ? – , 2002, . 264–265.) // “ -
- 3 ”. , 2001, 11, . 35–37.
- 4 . . . . . //
- 5 : . . . . . 8, , 1999, . 143. // “ ”,
- 1998, 10, . 28–29.
- 6 . . . . . , 2003.
- 7 . . . . .
- 8 // . . . . .
- 9 - «
- 10 ».
- 11 // . . . . . //
- 12 . . . . . 19, 2002, . 69.
- 13 - «
- 14 ».
- 15 . . . . . , . – ,
- 1998, . 403–416.
- 16 // “ ”, , 2001, . 3.
- 17 / “ ”, , 1999, 30 . . . . .
- 18 / “ ”, , 2000, 10–17 ,
- 1(14), . 1–2.
- 19 « ».
- 20 : - , - // “ -
- 21 ”, , 1999, 2, . 37–39. // -
- 22 . . . . . , 1999, . 130.
- 23 // “ ”, 1999, , 9, . 6.
- 24 . . . . .
- 25 // “ ”, ,
- 2000, 21–28 .

Л.Д. Прицак

ГРАМОТА МЕГМЕДА IV ПРО ПРОТЕКТОРАТ НАД БОГДАНОМ ХМЕЛЬНИЦЬКИМ З УСІМ ВІЙСЬКОМ ЗАПОРОЗЬКИМ

“

„

(

– Л. П.).

договір,

22 – 3 1651

„*ahd-nāme*,”

”

IV

Rebī^c-ül-evvel

1651

10 1650

1651

„*ahd-nāme*,”

III

22 – 3 1651

„*ahd-nāme*.”

: 22

– 3 1651

„*ahd-nāme* (– Л. П.).

Султанська Грамота Богдану Хмельницькому

3. 1789

Antonius Crutta,

”

Rebī^c-ül-evvel

1061 (22 – 3 1651 .)”².

28 10 1651 .),

IV

”⁴.

1651 .	Другий	(	-)*	
документ –		,	(	– Л. П.)”.
, 22	– 3	–	:	
1651 .–	(28	–	“	
10 1651 .)	5.	–	,	
Третій документ				
	IV	–	–	
III ⁶ .			,	
, 22	– 3	1651 .,	(	– Л. П.)
‘ahd-nāme,			,	
,	:		,	
,	7,		,	
,	три документи,		,	
	: 1)		–	– Л. П.)
,	IV			
	; 2)		,	
; 3)			,	
VII			1650 .– Л.П.) ⁹ ,	(5–24
	: 22	–	,	
3 1651 .	IV	–	,	
	1651 . (22	–	–	
3)).			,	
	1651 .			
21 1651 .)	(5 1650–	–	,	
			”.	
			: 22	3 1651 .
Лист великого візира Мелек Агмед Паші	Лист Мегмеда IV			III ¹⁰
“	–		,	
,			,	
,			:	
,	– IV		“	

* – , “ – ” –

III

III
 , ,
 .
 ,
) (- - - 'ahd-nāme¹¹.
 - 'ahd-
 nāme,
 , .
 ( )
 , - ,
 , ( ) ,
 - 1651 .
 ”.
 : *Rebi^c-ül-evvel* [10] 61 (22 - , 12.
 3 1651).
 , - ,
 1651 .
 1651 . IV,
 , - .

¹ Turc. 29. – . 94b–95 . ( ) . – Kodex Gött.
 : Rypka J. *Weitere Beiträge zur Korrespondenz der Hohen Pforte mit Bohdan Chmel'nickij* // *Archiv Orientalní*. . 2. . 2. Praha, 1930. C. 268–272. 1651 .

(РДАДА). . 89. “ ”. . 2. 1651 . – 26.

² Rypka J. *Weitere Beiträge...* . 272.

³ РДАДА . 89. “ ”. . 2. 1651 . 26. -

⁴ , . 3. ., 1852. . 438.

⁵ . 609.

1651 .

⁶ Kodex Gött. Turc. 29. . 94-b–95-a. IV

III.

⁷ Rypka J. *Aus der Korrespondenz der Hohen Pforte mit Bohdan Chmel'nicki* // *Z Dejin Vychodni Evropy a Slovanstva* (Festschrift Jaroslav Bidlo). , 1928. Rypka J. *Weitere Beiträge...* . -

: . *Історія України-Руси*. . 9.

⁸ Rypka J. *Weitere Beiträge...* . 273–279.

22 – 3 1651 .

⁹ Rypka J. *Weitere Beiträge...* . 277–278.

¹⁰ Kodex Gött. Turc. 29. . 94-b–95-a. ( )

: Rypka J. *Weitere Beiträge...* . 279–280 ; . 281 ( )
 ); . 282–283 .

¹¹ IV III 22 – 3 1651 .
 'ahd

: *Islam Ansiklope-disi*. T. 1. Istanbul, 1950.

¹² . *Історія України-Руси*. . 9.

[Karmay 1975, 83].

IX . [2004, 92, 6]. – “ ” , [2004, 94, 7]. [Karmay 1975, 72–97, 98–99].

курім – [Karmay 1975, 97].

“ ( ) ”. [2004, 123–124, 126–129, 35–36, 38–41] [2004, 125, 37]. (1403–1425) “ ” ( ) [Karmay 1975, 83].

1- XV . : “ 1771 ” “ ”. 1736–1799 1771 (185–187) 1781 (181) [2004, 277–279, 280]. ” [Karmay 1975, 73–74, 75, 78].

(1711–1799)

(1771 .) : “ ”

(1781 .), (.).

“ ”

(1403–1425)

(1711–1799)

(100) [2004, 191]. [2004, 145, 148, 173, 241, 244, 299; №№ 56, 58, 83, 149, 152, 207].

[2004, 191].

(56, 58, 83, 149, 152, 207)

2004, 201, 110] [136, 48], [2004, 145, 56].

”, “li-dkar” – ””, “li-smug” – ””,
 ””, “li-ser” – ””,
 [Das, PP. 1112–1113]
 ”li-khra” – “
 ”( )
 [Das, PP. 1112–1113].
 “de-mo li-mo”
 [Karmay 1975, 30],
 “ [ ] ”
 [ ] ”, “ [ ] ”
 2004, 138 140 143 146 147 162;
 49, 51, 54, 57, 58, 72]
 [2004, 137, 48],
 [2004, 136, 234,
 48, 143].
 - 146, 148, 57, 58]. [2004,
 “pa”, “ ” (48,
 58, 110), “par” (57), “rnams” (143),
 “bzhin” (48)
 “gtsug-gtor” (57).
 : “bzhut” -
 “bzhugs”, “ye-es” “ye-shes”,
 “thamd” “thams-cad”, “bsod-bkras”
 bsod-nams bkra-shis”, “bkras” -
 “bkras-shis” [2004, 234,
 240, 143, 148].
 :
 “ba” “bzang” [-
 2004, 240, 148)].
 - “ ” [2004, 138,
 49] ‘ ” [2004, 143,
 54]. - ” [2004, 143,
 54].
 [2004, 140, 51].
 [2004, 162, 72].
 “ ”, “lima” [-
 2004, 162], - ”. VII
 [1987, 174].
 (, ,) -
 “li” – “ ” 24 ,
 “li-dmar” – “

[Taranatha 1901, 21].

“ - ”, XI

[Karmay 1975, 78],

(1357–1419),

“ - ”, “ ”,

: “ ”. V II.

1667–1669

[2004, 136, 48]

“ ”,

(1338–1435) [Ganevskaya 2001, 63–67; 2004, 234, 143].

[2004, 42, 347, 355],

,
 ,
 (1352–1417),
 ,
 ,
 – 1417 ,
 ,
 1436
 - (1158 [
 67]),
 ,
 ,
 ,
 [2004].

ДОДАТОК

:
 ( )/
 ” IX–XIX , 2004, . 33–48, 121,
 136, 138, 140, 143, 145, 146, 148, 162, 201, 234, 240.

33

: “OM НН М”

:

48

: “OM (1) svasti thub-dbang (2) yid-nor-bu'i (3) // sku-dra' dir pha-ma sems-can sdig-sgrib sbyang phyir-du // cho-ma'i ming-can sangs-rgyas-dpun-gyis bzhengs // dge de pha-ma sems-can don-du bsngo // ma-nga-lam”

;

: 1. “OM svasti” “ma-nga-lam” –
 , 2. “thub-dbang” – “thub-
 pa'i dbang-po”; “pa” “ ”. 3. “yid-nor-bu” –
 “yid-bzhin-nor-bu”; “bzhin”.
 : « ! ! (1), (1),
 (2), “
 ”, . [ ] (3) [ ]

!»

: 1.

–

, . 2.

. 3.

- 49 : “Virvapa-la namo”
 ;
 : Virvapa – ; la – , namo –
 : “ ”.
- 51 : “OM mune mune mah mune shakya mune ye SV H ”.
 ;
 : « ! , [ ] ’ !
 !»
- 54 : “rje-btsun blo-bzang-grags-pa-la namo”.
 ; (?)
 : “rje-btsun” – , “blo-bzang-grags-pa” – , la –
 , “namo” –
 : “ ”
- 56 : “OM H H M”
 ( )
 , “17” –
- 57 : “rnam-rgyal-ma”
 ,
 : “rnam-rgyal-ma” – “gtsug-tor-rnam-par-rgyal-ma”;
 “gtsug-tor”, – “par”
 : “ ”.
 – “ ” ( ).
- 58 : “thub-dbang”.
 : “thub-dbang” – “thub-pa’i dbang-po”,
 “pai” “ ”.
 : “ ”, “ ” ( ),

“5”.

“ca”

72

: “de-mo (ma?) li-mo (mo?)”.

: “ [ ] [ ] ( )”

[Karmay 30].

110

(2): “rin-’byung gyon”

: “rin-’byung” – “rin-chen-’byung”;
“chen”; “gyon” – “gyon-pa”;

“pa”.

: “ ( ) – ”

“ ”

143

: “gdan-sa chen-po thel-gyi mkhan-chen rin-po-che spyan-snga kun-dga’-rgyal-mtshan-dpal-bzang-po lha-bzo slob-dpon bsod-bkras (1)-kyis bzhengs // phyag-nas mah”

: 1. “bsod-bkras” – “bsod-nams-bkra-shis”,
“nams”, “bkra-shis”.

” (1) [ ] - (2),

(3), 1. (, ,) 1158 ; 2.

(1182–1251) (1310–1358) – ” ( )

(1332) (1333–1360); 3. (1357–1417) –

(1384–1468), 1417 .– 1436 .– 1436

148

: “sku-’dra rin-po-che ‘di’i nang-bzhut (1)- la sangs-rgyas-kyi ‘phel-gdung dang rje-btsun blo-zang (2) // yeas (3)-kyi dbu skyes-bu bsogs byin rten mang-du bzhugs shing thamd (4) mkhyen-pa blo-zang (5)-rgya- // mtsho’i-dpal dang rje-btsun blo-zang (6) yeas (7) -kyi phyag-nas mdzad-pa’i byin-rlabs-can-la namo (8) //”

2. “zang” – : 1. “bzhut” – “т” “gs”;
 “ba”, ; 3. “ye-es” –
 “-shes”; 4. “thamd” – “thams-cad”; 5–6.
 .2; 7. .3; 8. “namo” – , .
 : “
 , . [,] -
 . - - ”.
 : , ,
 ; - (1663–17737) – II,
 - , - (1617–1682) –
 V, - , ,

ЛІТЕРАТУРА

- Ганевская Э.В., Дубровин А.Ф., Огнева Е.Д. Пять семей будды. Металлическая скульптура северного буддизма IX–XIX вв. из собрания ГМВ. , 2004.
 Огнева Е.Д. ( ) / Ганевская Э.В., Дубровин А.Ф., Огнева Е.Д. Пять семей будды. Металлическая скульптура северного буддизма IX–XIX вв. из собрания ГМВ. , 2004.
 Огнева Е.Д. - : . 2002 (-) // Индо-тибетские контакты именам, датах топонимах (VII–XV вв.). , 2004.
 Рерих Ю.Н. Тибетско-русско-английский словарь с санскритскими параллелями. .9. , 1987.
 - - . История и хронология Тибета. , 1991.
Das S. Ch. Tibetan-English Dictionary. Calcutta, 1902.
 Ganevskaya E.V., Ogneva O.D., Dubrovin A.F. The Portrait of Kunga Gyaltzenpel Sanpo // **Marg.**, Vol.53, Number 1, September 2001.
 Pal Pratapaditya. **A Catalogue of Los-Angeles County Museum Art Collection.** Los-Angeles, 1990.
 Karmay Heather. **Early Sino-Tibetan Art.** Warminster-England, 1975.
 Schroeder U. von. **Indo-Tibetan Bronzes.** Hongkong, 1981.
 Taranatha. **Кah bab dun dan [bka`-babs-bdun-ldan], the book of Seven Mystic Revelations,** ed. By Rai Sarat Chandra Das. Calcutta, 1901.

О.О. Романова

ЖРЕЦЬКІ ТИТУЛИ В ТИТУЛАТУРАХ ВІЗИРІВ ДОБИ ДАВНЬОГО ЦАРСТВА¹

2	-	-	-	-	-
,	-	,	,	,	-
,	-	,	,	,	-
,	-	,	,	,	-
	-		[Helk, 1954, 120–124, 134],		-
[Helk 1954, 134–142; Baer 1960, <i>passim</i> ;			,		-
Kanawati 1977, <i>passim</i> ; Kanawati 1980,			,		-
<i>passim</i> ; Strudwick 1985, 300–335].			,		-
	-		,		-
	-		,		-
	-		,		-
<i>t3jtj-z3b-t3tj</i> .			,		-
Porter B., Moss R.L.B. Topographical Bib-			.		-
liography,			.		-
58	[Porter, Moss 2003,		,		-
914–915],			,		-
67	,		,		-
			,		-
	(		,		-
)			,		-
			,		-
			,		-
			,		-
[Strudwick 1985, 301–303].	IV–VI		,	<i>t3jtj-z3b-t3tj</i>	-
			,		-
			,		-
			,		-
			,		-
			,		-
		2600	,		-
			,		-
1410	176	,	,		-
67		.	,		-
			,		-
			,		-
			,		-
			,		-
			,		-
			,	67	-
			,		-
			,		-

<p>10</p> <p>V : <i>Šhm-^cnh-Pth</i> G7152 [Badawy 1976, 15–24, figs. 18–23, pls. 18–23; Porter, Moss 1994, 191; Strudwick 1985, 134–135, Nr. 123], <i>Pth-htp dšr</i> <i>Pth-htp</i> <i>Pth-htp dšr</i> [Mariette 1889, 123–126 [C 6, C 7]; Murray 1905, 5–7, pl. 4–5; Sethe 1932–1933, 58; Porter, Moss 2003, 462–463; Strudwick 1985, 85–86, Nr. 47 and 86–87, Nr. 48].</p> <p>V – VI : <i>Nfr-ssm-Sš3t=Hnw</i> [Mariette 1889, 404–411 [E 11]; Porter, Moss 2003, 585–586; Strudwick 1985, 112–113, Nr. 89], <i>Pth-htp</i> [Porter, Moss 2003, 653–654 [LS 31]; Strudwick 1985, 89, Nr. 51], <i>Thj</i> [Macramallah 1935, 9–10; Porter, Moss 2003, 617–619; Strudwick 1985, 63, Nr. 15],</p> <p><i>Idwt= Zšzšt,</i></p> <p>VI : <i>Hnw</i> [Jéquier 1938, 31, pl. 45; Porter, Moss 2003, 427; Strudwick 1985, 125, Nr. 108],</p> <p><i>Im3- Mrj-R^c= Im3-Ppj</i> [Jéquier 1940, 50–56, figs. 49, 50, 62; Porter, Moss 2003, 683; Strudwick 1985, 95–96, Nr. 61], <i>Šn^cjj</i> [Jéquier 1929, 107–109, figs. 121, 122; Porter, Moss 2003, 678; Strudwick 1985, 141, Nr. 133], <i>Idw [I]=Nfr</i> [Junker 1947, 66–91, Taff. XII–XV, XXVIII [c], Abb. 31–38; Porter, Moss 1994, 165; Strudwick 1985, 68, Nr. 22].</p> <p><i>Tr-m-^cnh [I]</i> [Mariette 1889, 193–195, 456–457; Sethe 1932–1933, 190–191; Porter, Moss 2003, 483, Nr. 75 [D 10]; Strudwick 1985, 156, Nr. 155] <i>R^c-šps</i> (LS 16 [S 902]) [Quibell 1909, 23–24, pl. LXI [2]; Sethe 1932–1933, 179–180; Porter, Moss 2003, 494–496; Strudwick 1985, 116, Nr. 95],</p>	<p>(<i>hrj-hb(t)</i>) (<i>hrj-hb(t) hrj-tp</i>). 41</p> <p>11</p> <p>IV : <i>nh-h3.f</i> [Strudwick 1985, 77–78, Nr. 34; Porter, Moss 1994, 196], <i>B3-b3.f</i> [Junker 1944, 151–155; Porter, Moss 1994, 155–157; Strudwick 1985, 82, Nr. 42], <i>Mnw-h^c.f</i> [Porter, Moss 1994, 195; Reisner 1942, pp. 205–207, fig. 115; Strudwick 1985, 122, Nr. 103], <i>Dw3-n-R^c</i> [Porter, Moss 1994, 148; Strudwick 1985, 162–163, Nr. 161], <i>K3(j)-nfr</i> [British Museum 1961, 10, Pl. X; Porter, Moss 2003, 893; Strudwick 1985, 152–153, Nr. 148], <i>K3-w^cb</i> [Reisner 1942, 7, 16, 52, 87, 115, 118, 151, 307; Dunham, Simpson 1974, 25, Fig. 4; Simpson 1978, 1–8, fig. 3–14; Porter, Moss 1994, 187; Porter, Moss 2003, 864; Strudwick 1985, 146–147, Nr. 140], <i>Nj-k3w-R^c</i> [Mariette 1889, 548–549; Sethe 1932–1933, 16 [7]; Junker 1934, 36; Porter, Moss 1994, 232–233; Strudwick 1985, 106, Nr. 78], <i>Twn-Mnw</i> [Junker 1934, 36; Has-</p>
---	---

san 1953, 13–22; Porter, Moss 1994, 237]; *Nb-m-3ht* [Hassan 1943, 125–150; Porter, Moss 1994, 230–232; Dunham, Simpson 1974, 25, Fig.7; Strudwick 1985, 108, Nr. 81], *ᶜnh-m-ᶜ-Rᶜ* [Hassan 1950, 35–41; fig. 30; Porter, Moss 1994, 246; Strudwick 1985, 74, Nr. 29], *Hm-Iwnw* [I] [Junker 1929, 132–162; Porter, Moss 1994, 122–123; Strudwick 1985, 117, Nr. 96].

10

V -

: *Shm-k3-Rᶜ* [Sethe 1932–1933, 166; Hassan 1943, 103–123; Porter, Moss 1994, 233–234; Strudwick 1985, 136, Nr. 125], *Ijj-nfrt=Š3-nfr* [Porter, Moss 2003, 616; Strudwick 1985, 58, Nr. 6], *Nj-ᶜnh-b3* [Hassan 1975, Vol. III, 45–48; Porter, Moss 2003, 629; Strudwick 1985, 102, Nr. 70], *W3š-Pth=Izj* [Mariette 1889, 267–271; Sethe 1932–1933, 40–45; British Museum 1961, 10, pl. XXI; Porter, Moss 2003, 456; Strudwick 1985, 79–80, Nr. 37], *Pth-špss* [Borchardt 1912–1913, B. II, 91, Bl. 17, 19, 50, 54; Borchardt 1909, 53; Porter, Moss 2003, 340–342; Verner 1977, 124–129, 147–154, 178–179; Strudwick 1985, 89–90, Nr. 52], *Mnw-nfr* [Borchardt 1907, 31, 45, 72, 74, 77, Abb. 51 [c], 52 [a]; Borchardt 1909, 53, Abb. 61; Porter, Moss 2003, 764; Strudwick 1985, 92, Nr. 55], *Sndm-ib=Intj* [Porter, Moss 1994, 85–87; Strudwick 1985, 132, Nr. 120; Brovarski 2001, pp. 83–85, fig. 1–63], *Sšm-nfr* [III] [Junker 1938, 192–214; Porter, Moss 1994, 153–154; Strudwick 1985, 139–140, Nr. 131], *Pth-htp* I [Mariette 1889, 351–356; Murray 1905, 11–18; Sethe 1932–1933, 4–17; Hassan 1975, Vol. II, 25–61; Porter, Moss 2003, 596–597; Strudwick 1985, 86–87, Nr. 49], *3htj-htp=Hmj* [Hassan 1975, Vol. I, 4–21, Figs. 4, 5; Porter, Moss 2003, 627–629; Strudwick 1985, 56, Nr. 3].

VI -

19

: *Mrrj* [Hassan 1975, Vol. III, 25–40; Porter, Moss 2003, 607–608; Strudwick 1985, 99, Nr. 67], *S3bw-Pth=Ibbj* [Porter, Moss 1994, 90–91; Strudwick 1985, 130–131, Nr. 117], *ᶜnh-m-ᶜ-hr=Zzj* [Capart 1907, Vol. II, pl. VIII–XVII, VIII–LXIII; Firth, Gunn, 1926, Vol. I, 93–102; Sethe 1932–1933, 201; Badawy 1978, 11–57, fig. 41, 45; Porter, Moss 2003, 512–515; Strudwick 1985, 75, Nr. 30; Kanawati, Hassan 1997, 11–18, 45], *K3-gmn-j=Mmj* [Firth, Gunn 1926, Vol. I, 105–126;

Sethe 1932–1933, I, 194–196, 211; Porter, Moss 2003, 521–525; Strudwick 1985, 154, Nr. 151], *Mrrw-k3j=Mrj* [Daressy 1898, 521–574; Firth, Gunn 1926, Vol. I, 131–135; Sethe 1932–1933, I, 87–88; Porter, Moss 2003, 525–535; Strudwick 1985, 100–101, Nr. 68], *Hntj-k3=Thhj* [James 1953, 9–10; Porter, Moss 2003, 508–511; Strudwick 1985, 125–126, Nr. 109], *Mhw* [Porter, Moss 2003, 619–622; Strudwick 1985, 101–102, Nr. 69; Altenmüller 1998, 1–62], *ᶜnh-Mrj-Rᶜ* [Porter, Moss 2003, 621–622; Strudwick 1985, 77, Nr. 33; Altenmüller 1998, 63–72], *Mrj-Ttj* [Daressy 1898, 561–574; Porter, Moss 2003, 536; Strudwick 1985, 97, Nr. 63], *Tntj* [Mariette 1889, 148–149; Porter, Moss 2003, 482 [C 18]; Strudwick 1985, 159–160, Nr. 158], *Zzj* [Mariette 1889, 420; Porter, Moss 2003, 689 [E 16]; Strudwick 1985, 128–129, Nr. 114], *Dᶜw* [Sethe 1932–1933, 117, 280], *Thjj-hntj* [Jéquier 1938, Pl. 54, 56, 57; Strudwick 1985, 63, Nr. 16; Porter, Moss 2003, 427], *Hᶜ-b3w-Hnmw* [Jéquier 1940, 62–67; Porter, Moss 2003, 684; Strudwick 1985, 121–122, Nr. 102], *Ttj* [Jéquier 1940, 67–76, figs. 70–74; Porter, Moss 2003, 684; Strudwick 1985, 157, Nr. 156], *Rᶜ-wr* [El-Fikey 1980, 11, Pl. 5; Porter, Moss 2003, 558; Strudwick 1985, 115, Nr. 93], *Nb-k3w-Hr=Idw* [Hassan 1975, Vol. I, 4–21, Figs. 4, 5; Porter, Moss 2003, 627–629; Strudwick 1985, 109, Nr. 82], *Ttw* [Firth, Gunn 1926, Vol. I, 151–156, Vol. II, pl. 61; Porter, Moss 2003, 537; Strudwick 1985, 160–161, Nr. 160], *Mrj-Rᶜ-mrj-ᶜnh-Pth=Pth-špss=Impj* [Jéquier 1938, pl. 48; Porter, Moss 1994, 91–92; Strudwick 1985, 96–97, Nr. 62;].

, *Tp-m-ᶜnh* [I] [Mariette 1889, 193–195, 456–457; Sethe 1932–1933, 190–191; Porter, Moss 2003, 483, Nr. 75 [D 10]; Strudwick 1985, 156, Nr. 155] -

, *Mnw-nfr* ,

’ : *t3jtj-z3b-t[3tj] hrj-hb imj-r3 k3t nbt nswt*
Mnw-[nft] – “ ” [Borchardt 1907, 72 [47], 77, Abb. 52 [a]]. ( )
hm-ntr ( )
 22 *hm-ntr*
shd
hmw-ntr VI
 41 IV
 , 17 *nfr* ( )
 – *sm*, *H^cf-Hwfw I (hm-ntr Hwfw)* [Simpson 1978, 9–20; Porter, Moss 1994, 187–190; Strudwick 1985, 122–123, Nr. 104].
 VI (: *nh-m-c-hr=Zzj*, *K3-gmnj=Mmj*, *Mrrw-k3j=Mrj*, *Hntj-k3=Thhj*, *Mhw*, *nh-Mrj-R^c*, *Mrj-Ttj*, *Tntj*, *Zzj*, *H^c-b3w-Hnmw*, *Ttj*, *R^c-wr Ttw*),
 VI (*Mrj-R^c-mrj-nh-Pth=Pth-šps=Impj* [Jéquier 1938, pl. 48; Porter, Moss 1994, 91–92; Strudwick 1985, 96–97, Nr. 62;] *S3bw-Pth=Ibbj* [Porter, Moss 1994, 90–91; Strudwick 1985, 130–131, Nr. 117],
 VI (*K3(j)-nfr* [British Museum 1961, 10, Pl. X; Porter, Moss 2003, 893; Strudwick 1985, 152–153, Nr. 148]),
 IV *D^cw* [Sethe 1932–1933, 117, 280]
 ( )
 VI
 “ ”
 “ ”
 VI *Hb-sd-Nfr-k3-R^c* [Jéquier 1940, 56–62; Porter, Moss 2003, 683; Strudwick 1985, 103, Nr. 72],
 “ ”
hmw-ntr , *hmw-ntr*

1926, Vol. I, 105–126; Sethe 1932–1933, 194–196, 211; Porter, Moss 2003, 521–525; Strudwick 1985, 154, Nr. 151], *Mrrw-k3j=M-rj* [Daressy 1898, 521–574; Firth, Gunn 1926, Vol. I, 131–135; Sethe 1932–1933, I, 87–88; Porter, Moss 2003, 525–535; Strudwick 1985, 100–101, Nr. 68], *Hntj-k3=Thlj* [James 1953, 9–10; Porter, Moss 2003, 508–511; Strudwick 1985, 125–126, Nr. 109], *Mhw* [Porter, Moss 2003, 619–622; Strudwick 1985, 101–102, Nr. 69; Altenmüller 1998, 1–62], *nh-Mrj-R^c* [Porter, Moss 2003, 621–622; Strudwick 1985, 77, Nr. 33; Altenmüller 1998, 63–72], *Mrj-Tj* [Daressy 1898, 561–574; Porter, Moss 2003, 536; Strudwick 1985, 97, Nr. 63], *Zzj* [Mariette 1889, 420; Porter, Moss 2003, 689 [E 16]; Strudwick 1985, 128–129, Nr. 114], *Hb-sd-Nfr-k3-R^c* [Jéquier 1940, 56–62; Porter, Moss 2003, 683; Strudwick 1985, 103, Nr. 72], *Nb-k3w-Hr=Idw* [Hassan 1975, Vol. I, 4–21, Figs. 4, 5; Porter, Moss 2003, 627–629; Strudwick 1985, 109, Nr. 82], *Ttw* [Firth, Gunn 1926, Vol. I, 151–156, Vol. II. pl. 61; Porter, Moss 2003, 537; Strudwick 1985, 160–161, Nr. 160].
Tp-m-nh [T] [Mariette 1889, 193–195, 456–457; Sethe 1932–1933, 190–191; Porter, Moss 2003, 483, Nr. 75 [D 10]; Strudwick 1985, 156, Nr. 155] *R^c-špss* (LS 16 [S 902]) [Quibell 1909, 23–24, pl. LXI [2]; Sethe 1932–1933, 179–180; Porter, Moss 2003, 494–496; Strudwick 1985, 116, Nr. 95]

V
 , VI
 “
 : *K3-gmnj=Mmj* [Firth, Gunn 1926, Vol. I, 105–126; Sethe 1932–1933, I, 194–196, 211; Porter, Moss 2003, 521–525; Strudwick 1985, 154, Nr. 151], *D^cw* [Sethe 1932–1933, 117, 280], *Hb-sd-Nfr-k3-R^c* [Jéquier 1940, 56–62; Porter, Moss 2003, 683; Strudwick 1985, 103, Nr. 72], *I3m-Mrj-R^c (I3m-Ppj)* [Jéquier 1940, 62–63; Porter, Moss 2003, 683; Strudwick 1985, 95–96, Nr. 61], *Tj* [Jéquier 1940, 67–76, figs. 70–74; Porter, Moss 2003, 684; Strudwick 1985, 157, Nr. 156].

Mrj-R^c-mrj-nh-Pth=Pth-špss=Impj [Jéquier 1938, pl. 48; Porter, Moss 1994, 91–92; Strudwick 1985, 96–97, Nr. 62];

G 2381

VI
imj-r3 niwt,
 VI

shd hmw-ntr

IV–V

VI

V
Pth-htp=Tfj [Mariette 1889, 359; Sethe 1932–1933, 189; Hassan 1975, Vol. II, 63–84; Strudwick 1985, 88, Nr. 50; Porter, Moss 2003, 600–604],

: *Inpw* (4 : *Dw3-n-R^c* [Porter, Moss 1994, 148; Strudwick 1985, 162–163, Nr. 161], *Mrj-Tj* [Daressy 1898, 561–574; Porter, Moss 2003, 536; Strudwick 1985, 97, Nr. 63], *K3(j)-nfr* [British Museum 1961, 10, Pl. X; Porter, Moss 2003, 893; Strudwick 1985, 152–153, Nr. 148], *Mnw-nfr* [Borchardt 1907, 3 [31, 45] 72, 74, 77, Abb. 51 [c], 52

[a]; Borchardt 1909, 53, Abb. 61; Porter, Moss 2003, 764; Strudwick 1985, 92, Nr. 55]), $\text{m}^{\text{c}}\text{-k}^{\text{c}}$ (1 $K3j$ [Mariette 1889, 226–231 [D 19]; Porter, Moss 2003, 479; Strudwick 1985, 142–144, Nr. 136]), $(Wnwt \text{ } \xi^{\text{m}}\text{w}) - (1 - K3(j)\text{-nfr}$ [British Museum 1961, 10, Pl. X; Porter, Moss 2003, 893; Strudwick 1985, 152–153, Nr. 148]), $B3stt$ (5 $vi\text{-}z\text{-}ir$, ім'я якого втрачено [Strudwick 1985, 168–169, Nr. 170]), $K3(j)\text{-nfr}$ [British Museum 1961, 10, pl. X; Porter, Moss 2003, 893; Strudwick 1985, 152–153, Nr. 148], $Nfr\text{-m}^{\text{c}}\text{t}$ ($$) [Sethe 1932–1933, 7; Junker 1929, 151, Junker 1934, 36; Strudwick 1985, 110, Nr. 86], $Hm\text{-}Iwnw$ [I] [Junker 1929, 132–162; Porter, Moss 1994, 122–123; Strudwick 1985, 117, Nr. 96], $S3t\text{-}htp=Htj$ [Junker 1934, 172–195; Porter, Moss 1994, 149–150; Strudwick 1985, 136, Nr. 126]), $B3\text{-}\text{c}^{\text{h}}\text{pt}$ (5 $\text{c}^{\text{h}}\text{-}h3f$ [Strudwick 1985, 77–78, Nr. 34; Porter, Moss 1994, 196], $vi\text{-}z\text{-}ir$, ім'я якого втрачено [Strudwick 1985, 168–169, Nr. 170] $Nfr\text{-m}^{\text{c}}\text{t}$ ($$) [Sethe 1932–1933, 7; Junker 1929, 151, Junker 1934, 36; Strudwick 1985, 110, Nr. 86], $Hm\text{-}Iwnw$ [I] [Junker 1929, 132–162; Porter, Moss 1994, 122–123; Strudwick 1985, 117, Nr. 96], $S3t\text{-}htp=Htj$ [Junker 1934, 172–195; Porter, Moss 1994, 149–150; Strudwick 1985, 136, Nr. 126]), $M3\text{c}^{\text{t}}$ (6 $Pth\text{-}htp=Ij$ [Mariette 1889, 359; Sethe 1932–1933, 189; Hassan 1975, Vol. II, 63–84; Strudwick 1985, 88, Nr. 50; Porter, Moss 2003, 600–604], $\text{c}^{\text{h}}\text{-}m\text{-}\text{c}^{\text{h}}\text{-}hr=Zzj$ [Capart 1907, Vol. II, pl. VIII–XVII, VIII–LXIII; Firth, Gunn, 1926, Vol. I. 93–102; Sethe 1932–1933, 201; Badawy 1978, 11–57, fig. 41, 45; Porter, Moss 2003, 512–515; Strudwick 1985, 75, Nr. 30; Kanawati, Hassan 1997, 11–18, 45], Ttw [Firth, Gunn 1926, Vol. I, 151–156, Vol. II. pl. 61; Porter, Moss 2003, 537; Strudwick 1985, 160–161, Nr. 160], $W3\text{s}\text{-}Pth=Izj$ [Mariette 1889, 267–271; Sethe 1932–1933, 40–45; British Museum 1961, 10, pl. XXI; Porter, Moss 2003, 456; Strudwick 1985, 79–80, Nr. 37], $3htj\text{-}htp$ [Murray 1905, pl. 8; Strudwick 1985, 55, Nr. 2; Porter, Moss 1994, 158, 160], $K3j$ [Mariette 1889, 226–231 [D 19]; Porter, Moss 2003, 479; Strudwick 1985, 142–144, Nr. 136], $Nhbt$ (2 $Mrj\text{-}Ttj$ [Daressy 1898, 561–574; Porter, Moss 2003, 536; Strudwick 1985, 97, Nr. 63], $Pth\text{-}\text{s}p\text{s}$ [Borchardt 1912–1913, B. II, 91, Bl. 17, 19, 50, 54; Borchardt 1909, 53; Porter, Moss 2003, 340–342; Verner 1977, 124–129, 147–154, 178–179; Strudwick 1985, 89–90, Nr. 52]), Hr (10 $B3\text{-}b3f$ [Junker 1944, 151–155; Porter, Moss 1994, 155–157; Strudwick 1985, 82, Nr. 42], $Dw3\text{-}n\text{-}R^{\text{c}}$ [Porter, Moss 1994, 148; Strudwick 1985, 162–163, Nr. 161], $Mrrw\text{-}k3j=Mrj$ [Daressy 1898, 521–574; Firth, Gunn 1926, Vol. I, 131–135; Sethe 1932–1933, I, 87–88; Porter, Moss 2003, 525–535; Strudwick 1985, 100–101, Nr. 68], $Mrj\text{-}Ttj$ [Daressy 1898, 561–574; Porter, Moss 2003, 536; Strudwick 1985, 97, Nr. 63], $K3(j)\text{-nfr}$ [British Museum 1961, 10, Pl. X; Porter, Moss 2003, 893; Strudwick 1985, 152–153, Nr. 148], $S3t\text{-}htp=Htj$ [Junker 1934, 172–195; Porter, Moss 1994, 149–150; Strudwick 1985, 136, Nr. 126], $H^{\text{c}}\text{-}f\text{-}Hwfw$ I [Simpson 1978, 9–20; Porter, Moss 1994, 187–190; Strudwick 1985, 122–123, Nr. 104], $W3\text{s}\text{-}Pth=Izj$ [Mariette 1889, 267–271; Sethe 1932–1933, 40–45; British Museum 1961, 10, pl. XXI; Porter, Moss 2003, 456; Strudwick 1985, 79–80, Nr. 37], $P\text{h}nw\text{-}k3$ [Sethe 1932–1933, 48; Porter, Moss 1994, 147–149, Porter, Moss 2003, 491–492; Strudwick 1985, 84–85, Nr. 45], $K3j$ [Mariette 1889, 226–231 [D 19]; Porter, Moss 2003, 479; Strudwick 1985, 142–144, Nr. 136]), Hkt (4 $Pth\text{-}htp=Ij$ [Mariette 1889, 359; Sethe 1932–1933, 189; Hassan 1975, Vol. II, 63–84; Strudwick 1985, 88, Nr. 50; Porter, Moss 2003, 600–604], $\text{c}^{\text{h}}\text{-}m\text{-}\text{c}^{\text{h}}\text{-}hr=Zzj$ [Capart 1907, Vol. II, pl. VIII–XVII, VIII–LXIII; Firth, Gunn, 1926, Vol. I. 93–102; Sethe 1932–1933, 201; Badawy 1978, 11–57, fig. 41, 45; Porter, Moss 2003, 512–515; Strudwick 1985, 75, Nr. 30; Kanawati, Hassan 1997, 11–18, 45], $P\text{h}nw\text{-}k3$ [Sethe 1932–1933, 48; Porter, Moss 1994, 147–149; Porter, Moss 2003, 491–492; Strudwick 1985, 84–85, Nr. 45], $K3j$ [Mariette 1889, 226–231 [D 19]; Porter, Moss 2003, 479; Strudwick 1985, 142–144, Nr. 136]), $Hntj\text{-}hm$ ($$): $S3t\text{-}htp=Htj$ [Junker 1934, 172–195; Porter, Moss 1994, 149–150; Strudwick 1985, 136, Nr. 126], $B3\text{-}b3f$ [Junker 1944, 151–155; Porter, Moss 1994, 155–157; Strudwick 1985, 82, Nr. 42] $vi\text{-}z\text{-}ir$, ім'я якого втрачено [Strudwick 1985, 168–169, Nr. 170]); Sbk (1 $K3(j)\text{-nfr}$ [British Museum 1961, 10, Pl. X; Porter, Moss 2003, 893; Strudwick 1985, 152–153, Nr. 148], $Spdw$ (1 $vi\text{-}z\text{-}ir$, ім'я якого втрачено [Strudwick 1985, 168–169, Nr. 170]), $Srkt$

(1 *K3-w^cb* [Reisner 1942, 7, 16, 52, 87, 115, 118, 151, 307; Dunham, Simpson 1974, 25, Fig. 4; Simpson 1978, 1–8, fig. 3–14; Porter, Moss 1994, 187, Porter, Moss 2003, 864; Strudwick 1985, 146–147, Nr. 140]), *Sd* (1 *K3j* [Mariette 1889, 226–231 [D 19]; Porter, Moss 2003, 479; Strudwick 1985, 142–144, Nr. 136] – *hm-ntr Sd, hm-ntr Sd.t* ʕ *hntj wsht.f*), *šsmtt* (3 : *Nfr-m3^ct* ( ) [Sethe 1932–1933, 7; Junker 1929, 151, Junker 1934, 36; Strudwick 1985, 110, Nr. 86], *Hm-Iwnw* [1] [Junker 1929, 132–162; Porter, Moss 1994, 122–123; Strudwick 1985, 117, Nr. 96], *Sš3t-htp=Htj* [Junker 1934, 172–195; Porter, Moss 1994, 149–150; Strudwick 1985, 136, Nr. 126]; *Dhwtj* (2 *B3-b3.f* [Junker 1944, 151–155; Porter, Moss 1994, 155–157; Strudwick 1985, 82, Nr. 42] – *hm-ntr Dhwtj Hntj-k3=Thhj* [James 1953, 9–10; Porter, Moss 2003, 508–511; Strudwick 1985, 125–126, Nr. 109] *hm-ntr pr Dhwtj*).

– *hm b3w*
P hm b3w Nhn: K3(j)-nfr [British Museum 1961, 10, Pl. X; Porter, Moss 2003, 893; Strudwick 1985, 152–153, Nr. 148], *H^cf-Hwfw I* [Simpson 1978, 9–20; Porter, Moss 1994, 187–190; Strudwick 1985, 122–123, Nr. 104], *Nj-k3w-R^c* [Mariette 1889, 548–549; Sethe 1932–1933, 16 [7]; Junker 1934, 36; Porter, Moss 1994, 232–233; Strudwick 1985, 106, Nr. 78], *Shm-k3-R^c* [Sethe 1932–1933, 166; Hassan 1943, 103–123; Porter, Moss 1994, 233–234; Strudwick 1985, 136, Nr. 125], *Mrrw-k3j=Mrj* [Daressy 1898, 521–574; Firth, Gunn 1926, Vol. I, 131–135; Sethe 1932–1933, I, 87–88; Porter, Moss 2003, 525–535; Strudwick 1985, 100–101, Nr. 68], *D^cw* [Sethe 1932–1933, 117, 280].

K3(j)-nfr [British Museum 1961, 10, pl. X; Porter, Moss 2003, 893; Strudwick 1985, 152–153, Nr. 148],

IV , *Sš3t-htp=Htj* [Junker 1934, 172–195; Porter, Moss 1994, 149–150; Strudwick 1985, 136, Nr. 126],

V -
 VI – *K3-gm-nj=Mmj* [Firth, Gunn 1926, Vol. I, 105–126; Sethe 1932–1933, I, 194–196, 211; Porter, Moss 2003, 521–525; Strudwick 1985, 154, Nr. 151] *Mrrw-k3j=Mrj* [Daressy 1898, 521–574; Firth, Gunn 1926, Vol. I, 131–135; Sethe 1932–1933, I, 87–88; Porter, Moss 2003, 525–535; Strudwick 1985, 100–101, Nr. 68].

wr hrp hmwwt, “*hm-ntr Pth*”.

[Wildung 1977, 1258–1263].

– *wr diw pr Dhwtj* – “ ( ) ”. 11 -

IV
 (ʕnh-b3.f [Strudwick 1985, 77–78, Nr. 34; Porter, Moss 1994, 196], *B3-b3.f* [Junker 1944, 151–155; Porter, Moss 1994, 155–157; Strudwick 1985, 82, Nr. 42]; *Dw3-n-R^c* [Porter, Moss 1994, 148; Strudwick 1985, 162–163, Nr. 161]; *vi-zur, im'ja jakogo vtraceno* [Strudwick 1985, 168–169, Nr. 170]; *Nj-k3w-R^c* [Mariette 1889, 548–549; Sethe 1932–1933, 16 [7]; Junker 1934, 36; Porter, Moss 1994, 232–233; Strudwick 1985, 106, Nr. 78], *H^cf-Hwfw I*

wr m33 Iwnw,

157, Nr. 156], *Ttw* [Firth, Gunn 1926, Vol. I, 151–156, Vol. II. pl. 61; Porter, Moss 2003, 537; Strudwick 1985, 160–161, Nr. 160].

, *Pḥnw-k3* – . . . , -

nfr [British Museum 1961, 10, Pl. X; Porter, Moss 2003, 893; Strudwick 1985, 152–153, Nr. 148]

K3(j)- , , *wn-ᶜ*
Dw3w, wtj Inpw, ḥts Inpw, sm3 Inpw, sm3 Mn,
sm3 Hr, ḥt Mn . -

“*ḥm-ntr*
ḥrp wᶜbw Snfrw” *Hntj-k3=* -
Thhj [James 1953, 9–10], -
 “*wᶜb n 200 Mn-nfr-Ppjj*” *Pḥnw-k3* , .
 [Sethe 1932–1933, 48; Porter, Moss 1994, 147–149; Porter, Moss 2003, 491–492; Strudwick 1985, 84–85, Nr. 45] “*shd wᶜb*
m Wᶜb-swt-Wsr-k3.f”. -

wᶜb nswt wᶜb (,) , -

1
 2004 .). “V . . . ” (. . . – 2–3 ”

2
 “ ” ,
 – *t3tj*, ,
 , “ . . . ” “ . . . ”,
 “ ” “ ” “ ” ,
t3tj (t3tij z3b t3tj).

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Тураев Б.А. Бог Тот. Опыт исследования в области древнеегипетской культуры. 1898 . . . , 2002.
Altenmüller H. Das Wanddarstellungen im Grab des Mehu in Saqqara. Mit Photographien von D. Johannes. Mainz am Rein, 1998.
Badawy A. The tombs of Iteti, Sekhem'ankh-Ptah and Kaemnofert at Giza. Berkely – Los Angeles – London, 1976.
Badawy A. The tomb of Nyhetep-Ptah at Giza and the tomb of 'Anhm'ahor at Saqqara. Berkely – Los Angeles – London, 1978.
Baer K. Rank and Title in the Old Kingdom. The Structure of the Egyptian Administration in the Fifth and Sixth Dynasties. Chicago, 1960.

- Borchardt L. Das Grabdenkmal des Königs Nefer-ir-ke-Re*. B. I–II. – Leipzig, 1909.
- Borchardt L. Das Grabdenkmal des Königs Ne-user-rê*. Leipzig, 1907. *Borchardt L. Das Grabdenkmal des Königs Sa'hu-Re*. B. I–II. Leipzig, 1912–1913.
- British Museum Hieroglyphic Texts from the Egyptian Stelae, etc. Part I**/Ed. By T.G.H. James, second edition, London, 1961.
- Brovarski E. The Senedjemib Complex. Part I. The mastabas of Senedjemib Inti (G 2370), Khnumenti (G 2374), and Senedjemib Mehi (G 2378)*. /Ed. by P. der Manuelian and W.K. Simpson. Boston, 2001.
- Capart J. Une rue de tombeaux à Saqqarah. Description de trois monuments funéraires de l'Ancien Empire égyptien*. Vol. I–II. Vol. I. Texte; Vol. II. Planches. Bruxelles, 1907.
- Daressy G. Le mastaba de Mera*. Le Caire, 1898. – Mémoires de l'Institut égyptien 3.
- Dunham D. Simpson W.K. The Mastaba of Queen Mersyankh III. G. 7530–7540*. Boston, 1974. GM 1.
- El-Fikey S. The Tomb of the vizier Re-wer at Saqqara*. Warminster, 1980.
- Firth C. M., Gunn B. Excavations at Saqqara (1920–1925). Teti Pyramid Cemeteries*. – Vol. I–II. Le Caire, 1926.
- Hassan S. Excavations at Gîza. IV. (1932–1933)*. With collaboration of Mahmoud Darwish. Cairo, 1943.
- Hassan S. Excavations at Gîza. VI. Part III. (1934–1935). The mastabas of the sixth season and their description*. Cairo, 1950.
- Hassan S. Excavations at Gîza. VII. (1935–1936). The mastabas of the seventh season and their description*. Cairo, 1953.
- Hassan S. Excavations at Saqqara 1937–1938. Vol. I. The Mastaba of Neb-kau-Her*. – Cairo, 1975.
- Hassan S. Excavations at Saqqara 1937–1938. Vol. II. The Mastabas of Ny-'ankh-Pepy and others*. Cairo, 1975.
- Hassan S. Excavations at Saqqara 1937–1938. Vol. III. The Mastabas of Princess Hemet-R'*. Cairo, 1975.
- Helk W. Untersuchungen zu den Beamtentiteln des Ägyptischen Alten Reiches*. Glückstadt – Hamburg – New York, 1954.
- James T.G.H. The Mastaba of Khentika called Ikhekhi*. London, 1953.
- Jéquier G. Le monument funéraire de Pepi II. Tome II. Le temple*. Le Caire, 1938.
- Jéquier G. Le monument funéraire de Pepi II. Tome III. Les approches du temple*. Le Caire, 1940.
- Jéquier G. Tombeaux de particuliers contemporains de Pepi II*. Le Caire, 1929.
- Junker H. Gîza I. Bericht über die von der Akademie der Wissenschaften in Wien auf gemeinsame Kosten mit Dr. Wilhelm Pelizaeus unternommenen Grabungen auf dem Friedhof des Alten Reiches bei den Pyramiden von Gîza*. B. I. Wien – Leipzig, 1929.
- Junker H. Gîza II. Bericht über die von der Akademie der Wissenschaften in Wien auf gemeinsame Kosten mit Dr. Wilhelm Pelizaeus unternommenen Grabungen auf dem Friedhof des Alten Reiches bei den Pyramiden von Gîza*. Wien – Leipzig, 1934.
- Junker H. Gîza III. Bericht über die von der Akademie der Wissenschaften in Wien auf gemeinsame Kosten mit Dr. Wilhelm Pelizaeus unternommenen Grabungen auf dem Friedhof des Alten Reiches bei den Pyramiden von Gîza*. Wien – Leipzig, 1938.
- Junker H. Gîza VII. Bericht über die von der Akademie der Wissenschaften in Wien auf gemeinsame Kosten mit Dr. Wilhelm Pelizaeus unternommenen Grabungen auf dem Friedhof des Alten Reiches bei den Pyramiden von Gîza*. Wien – Leipzig, 1944.
- Junker H. Gîza VIII. Bericht über die von der Akademie der Wissenschaften in Wien auf gemeinsame Kosten mit Dr. Wilhelm Pelizaeus unternommenen Grabungen auf dem Friedhof des Alten Reiches bei den Pyramiden von Gîza*. Wien, 1947.
- Kanawati N. Governmental reforms in Old Kingdom Egypt*. Warminster, 1980.
- Kanawati N. The Egyptian Administration in the Old Kingdom. Evidence on its Economic Decline*. Warminster, 1977.
- Kanawati N., Hassan A. The Teti Cemetery at Saqqara. Vol. II. The Tomb of Ankhmahor*. – The Australian Center for Egyptology: Reports 9. Warminster, 1997.

Macramallah R. Le mastaba d'Idout. Le Caire, 1935.

Mariette A. Les Mastabas de l'Ancien Empire. Paris. 1889.

Murray M. A. Saqqara Mastabas. Part I. London, 1905.

Porter B., Moss R.L.B. Topographical Bibliography of Ancient Egyptian Hieroglyphic Texts, Reliefs, and Paintings. III². MEMPHIS. Part 1. Abû Rawâsh to Abûsir, / Second edition revised and augmented by Ph. Dr. J. Málek, Griffith Institute, Oxford, 1974, reprint 1994.

Porter B., Moss R. L. B. Topographical Bibliography of Ancient Egyptian Hieroglyphic Texts, Reliefs, and Paintings. III². MEMPHIS. Part 2. Saqqâra to Dahshûr, / Second edition revised and augmented by Ph. Dr. J. Málek, Griffith Institute, Oxford, 1981, reprint 2003.

Quibell J.E. Excavations at Saqqara. III. (1907–1908). Le Caire, 1909.

Reisner G. A. A History of the Gîza Necropolis. Vol. I. Cambridge –Harvard – Oxford – London, 1942.

Sethe K. Urkunden des Alten Reichs. B. I–IV. Leipzig, 1932–1933.

Simpson W.K. The Mastabas of Kawab, Khafhufu I and II. G 7110–20, 7130–40 and 7150 and subsidiary mastabas of street G 7100. Boston, 1978. Gîza Mastabas. Vol. 3. (GM 3).

Strudwick N. The Administration of Egypt in the Old Kingdom. The Highest Titles and their Holders. London, 1985.

Verner M. Abusir I. The mastaba of Ptahshepses. Reliefs I/1, Prague, 1977.

Wildung D. Hohenpriester von Memphis //Lexikon der Ägyptologie / Begründet von W. Helk und E. Otto. Herausgegeben von W. Helk und Westerdorf W. Band II. Wiesbaden, 1977. S. 1258–1263.

В.А. Рубель

**ЗАКОЛОТ ТАЙРА МАСАКАДО:
РЕКОНСТРУКЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОГРАМИ**

“ ” [,
- 1999, 1; 61],
- , -
, -
, -
),
“
VII ”,
-
-
, -
-
, -
-
, -
, -
930-
-
782-805 ,
-
50-
” (тенно),
? “ ”,
, ( )]
2002, 272].
“ ”?
( )
?
, -
, -
, -
, -
“ ” (“*Ма-
сакадокі*”),
XIX .
(1780-1832),

?, - “Дзіно
 , сьотокі” (“
 ? ? ”)
 ? - ( )
 , , (1293–
 “ ”; - 1354). , :
 , “ [ ] , -
 , ? , - [ ] -
 , [’] . (-
 ? - . -
 , .) . , -
 (- , -
 , 1155–1225) – “
 ” (“Гукансьо”), , -
 - . -
 - , [ ] . -
 . [ ] . -
 - , “ ” ,
 “ ” - “ ”
 ”. , - [ ] -
 “ ” , [ ]] -
 “ ” [ ] -
 , “ ”, [ ] (-
 , “ ”, [ ] (...)
 , ( ) . -
 , [ ] ([ ] , -
 , “ ” - [ ] [ ] -
 -] , [ ] [ ] -
 “ , [ ] [ ] -
 - . .) (, [ ] -
 , , 935 . (-
 ” [940 . -
 1967, 160]. “ - ,) . -
 Сьохей-Тенгьо”, “ ” -
 ...” . -
 , 941

1969, 130].

[Encyclopedia Nipponica... 1987, 14, 590].

( )

гункі (“Хейке-моногатарі” (“Хейке-моногатарі”)), XII–XIII . “Йосіцуне-моногатарі” (“Йосіцуне-моногатарі”) – XV – XVI .

(тенно), “

” :“

[... 1982, 28]. “Хей-ке-моногатарі”,

( ).

куге (“

[Encyclopedia Nipponica... 1987, 14, 590; ... 1955, 4., 58–60], [The Cambridge Encyclopedia of Japan 1993, 58–59; 1988, 68–69].

“” :

14- “ куге,

“ [ ] : - “ ” куге
-
: ...
-
Хей-сінко [“
” - . .] ” [... 2000, 44]. гьосі (
-
-) “ ”
- “ ” (-
” , , ,
IX “ ” 1182
-
([Саекі
1962, . 1-2]),
- куге.
- “ ” “ ”
-
- “ ” “ ”
- “ ” : [1999, 59],
- (-
-) -
[1999, 1, 61].
“Хейке-моногатарі”, “
- “ ”
- “ ” куге
“ ” X “ ”
- “ ”
- “ ”
” ?

... 1982, 84].

[... 1982, 28].

... 1156 .

1181 .

... [...] ...

! [McGullough 1990, 285–286].

(хомен),

(...),

... [... 1981, 170–171].

... [... 1981, 171].

! [... 1999, ... “ ... ”, “ ... ; ... ” [... 1989, 39].

[1981, 197],
 “ ”
 : “
 ” [1981, [ ] ” [[1999,]
 161]. - 62].
 “ ” [, 1999, 62].
 (“
 ” [, 1999, 1; 62])
 “ ”
 “ ” тенно.
 “ ”
 “Масакадокі”
 [, 1999, 1, 62], “Дзіно сьотокі” -сессю
 [1969, 130].
 938 .
 (, 859–876)
 [ ]
 ” [“ ”
 1999, 62], ( )
 :
 (, “ ”) “ ” [1999, 63],
 “ ” (;
 , 940 .

：“

”），

，“

[1999, 63]，

“ [ ] ”，

“ ” [... 2000, 45]，

，

” [1999,

63]，

（ ，

）， 400-

： 1999, 64]。

“ ”。

（ “ *куге* ”，

），

（

）

“ ”

---

¹ Сьохьо (Сьохей – “ ”) – *ненго* ( ) 931–938 ; *Тенкей* (Тенгьо – “ ”) – *ненго* 938–946 .

²

³ “*Йосіцуне-моногатарі*” “ ” [..., 45], “ ”(,) [..., 44],

ЛІТЕРАТУРА

- Дзіен. Гукансьо [ ]. , 1967 ( ).
- Каннами Киёцугу. Гробница Комати: . В. Сановича // **Ночная песня погонщика Ёсаку из Тамба. Японская классическая драма XIV–XV и XVIII веков:** . , 1989.
- Кітабатаке Тікафуса. Дзіно съотокі [ ]. , 1969 ( ).
- Мендрин В.М. **История сёгуната в Японии: Нихон гайси** / . . - , 1999. . 1–2.
- Мурасаки Сикибу. **Повесть о Гэндзи** (-) / . . Т. Соколовой-Делюсиной. , 1991–1993. . 1–4.
- Нихон рекісі:** 21 [: 21]. , 1995 ( ).
- Повесть о доме Тайра:** . И. Львовой. , 1982.
- Свиридов Г.Г. **Японская средневековая проза сэцува** ( ). , 1981.
- Сказание о Ёсицунэ:** . А.Н. Стругацкого. - , 2000.
- Сърицын И.М. VII – XIX . // Кузнецов Ю.Д., Навлицкая Г.Б., Сърицын И.М. **История Японии.** , 1988.
- Сэй-Сёнагон. **Записки у изголовья:** . В. Марковой; Камо-но Тёмэй.
- Записки из кельи:** . Н. Конрада; Кэнко-хоси. : . .
- В. Горегляда // **Классическая японская проза XI–XIV веков.** , 1988.
- Сэнсом Дж.Б. **Япония: Краткая история культуры** / . - , 2002.
- Саеки Арікіё. **Сінсен съодзіроку-но кенкю** [“ ”]. , 1962. . 1–2 ( ).
- Classical Japanese Prose. An Antology** / Ed. by H.G. McGullough. Stanford, 1990.
- Encyclopedia Nipponica 2001.** - : 26 [: 26]. , 1987. ( ).
- Meyer M.W. **Japan: a concise history.** Lanham (Maryland), 1993.
- The Cambridge Encyclopedia of Japan** / Ed. R. Bowring, P. Kornicki. Cambridge, 1993.

А.Е.Светлов

ОБЩИЕ ЗАКОНОМЕРНОСТИ В РАЗВИТИИ ВОЕННОГО ДЕЛА СРЕДНЕВЕКОВЫХ КОЧЕВНИКОВ

1947, 24]. [, [, 1985, 107]. ,
[, 1955,
190]. , - -
-
15 [,
1975, 103]. -
“ ” [, 1983, II, 19]. -
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-
[, 1989, 277]. - [,
Кочевническое войско 1946, 128]. -
[, 1986, 165]. -
-
-
[, 1982, 40]. , -
10–12 . , -
([, 1982, 103]. -
( ) -
-
-
-
-
1:5, -
-1:4 [, 1971, 66]. .
-
[, 1947, 26]. -
IV .

[, 1955, 16] , -
 . . . , . -
 VI . , -
 - , : , -
 1971, 90]. [, -
 , -
 - X . -
 - , -
 [, 1990, -
 обр. 1а; Овсаров, 1979, рис.11]. , -
 . -
 , [, 1947, 29]. -
 , - (, ,) -
 [, 1964, 83; , 1971, 86]. , -
 . . . (-
 ,) -
 , . -
 , [, 1982, 80–81]. -
 , 1962, 214]. [- ,
 , , , -
 [, 1993, 59–60]. - , -
 , . -
 . . . , XI . -
 XII . - : [, 1978, 174]. -
 “ [, 1990, 31]. - -
Военное искусство [. 1947, 27–28]. -
 , [, 1953, 202]. -
 . -
 , [, 1982, 39]. -
 (, “... -
) ,

” [, 1903, 94]. (, , ,) , [, 1947, 19]. - 1986, 109]. [, - . , - . [, 1955, IV . 190]. - “... ”. “ ... [, 1984, 88]. , [, 1956, 167]. ; [, 1953, 203], ” [, 1906, 338]. , (- [, 1982, 30].), [, 1906, 338]. [, 1962, 238].

ЛИТЕРАТУРА

- Кун В.Н. // Ученые записки Томского государственного педагогического университета истории, серия общественных наук, 1947, . 1.
- Кучма В.В. - // Культура Византии. Вторая половина VII–XII вв. , 1989.
- Кучма В.В. // Античная и средневековая археология. , 1984.
- Плетнева С.А. Кочевники средневековья. Поиски исторических закономерностей. , 1982.
- Плетнева С.А. “ ” // Археологические памятники лесостепного Подонья и Поднепровья I тысячелетия н. э. , 1983.
- Плетнева С.А. // Проблемы археологии. 1978. . 2.
- Хазанов А.М. Очерки военного дела сарматов. , 1971.
- Худяков Ю.С. // Древнее Забайкалье и его культурные связи. , 1985.
- Худяков Ю.С. Вооружение средневековых кочевников Южной Сибири и Центральной Азии. , 1986.
- Строков А.Р. История военного искусства. . 1. , 1955.
- Ларичев В.Е., Тюрюмина Л.В. / “ ” // Сибирь, Центральная и Восточная Азия в средние века. , 1975.
- Бернштам А.Н. Социально-экономический строй орхон-енисейских тюрок VI–VII вв. – , 1986.
- Нахапетян В., Шамрай А. - // Археология БАН. 1990. . 2.
- Ovacrov D. Craffiti medievau de Pliska et de Preslav // Cultur et art en Bulgarie medievale VII–XIV s. Sofia, 1979.
- Мелюкова А.И. Вооружение скифов. , 1964.
- Росляков А.А. VI–XV . // Учёные записки Туркменского государственного университета, 1962, . 21.
- Криганов А.В. // Археология, 1993, . 2.
- Кудряшов К.В. - // Очерки истории СССР IX–XIII вв. , 1953.
- Маврикий. Тактика и стратегия: – , 1903.
- Латышев В.В. Известия древних писателей, греческих и латинских, о Скифии и Кавказе. – , 1906.
- Раппопорт П.А. X–XIII . // Материалы и исследования по археологии СССР. 1956. 52.

М.А.Таран

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ АДМІНІСТРАЦІЙ Б. КЛІНТОНА (1993–2000) НА ВІЙСЬКОВО-СТРАТЕГІЧНИЙ БАЛАНС СИЛ У ТАЙВАНСЬКІЙ ПРОТОЦІ

1990-х років, коли відбувся перехід влади від адміністрації Рональда Рейгана до адміністрації Джорджа Буша-старшого, а потім до адміністрації Більяма Клінтона. У 1991 році відбувся процес нормалізації відносин між США та Китаєм, який був результатом переговорів між президентом Бушем та китайським лідером Ден Сяопіном. Цей процес включав визнання Китаєм однієї країни та відмову від формального визнання Тайваню як незалежної держави. У 1996 році відбувся виборчий процес на Тайвані, який привів до перемоги Денг Інсієна від імені Демократичної прогресивної партії (DPP). Цей виборчий процес викликав занепокоєння в Китаї, який вважав це за ознаку незалежності Тайваню. У відповідь на це Китай здійснив ракетні випробування в Тайванській протоці, що викликало занепокоєння в США. У 1996 році президент Клінтон здійснив візит до Тайваню, який був сприйнятий Китаєм як порушення однієї країни. У відповідь на це Китай здійснив ракетні випробування в Тайванській протоці, що викликало занепокоєння в США. У 1996 році президент Клінтон здійснив візит до Тайваню, який був сприйнятий Китаєм як порушення однієї країни. У відповідь на це Китай здійснив ракетні випробування в Тайванській протоці, що викликало занепокоєння в США. У 1996 році президент Клінтон здійснив візит до Тайваню, який був сприйнятий Китаєм як порушення однієї країни. У відповідь на це Китай здійснив ракетні випробування в Тайванській протоці, що викликало занепокоєння в США.

[Why is the Chinese Government opposed].

[The International Status of Taiwan 1996, 267–278].

[Tan 1992, 90–91].

17 1982

” 1979

[McClaran 2000, 622–623].

[McClaran 2000, 263–264]. F-16
11
5

1981 2000
[McClaran 2000, 636]. F-16
[Military Sales Raise
Concerns 1992, 20].
“
”
1990-
1980-
1950–1988
”–
3 600
1989–1998
12 700 . [Lawrence 2000, 28].
20% , 1998
24% [Background Notes 2000, 1].
1998 1982
656 , 90- 150 F-16,
24 -27 [Copper 1999,
257].

— — — — —
[Holdridge 1997, 255].
F-16.
268]. — 6 . [Mann 2000, “ ”
”
“ ” 1982 — —
1982 — —
— — — — —
”
42]. [Lee 1992, 1992 — -11 —
1992 — — — — —
1960- — — — — — 1993 — —
1992 [Lasater 1995, 59]. — —
F-16” — — — — —
F-16. — — — — — 1990- — —
800 — — — — —
[Mann 2000, 255]. — —
[Lee 1992, 42]. — — — — —
1998 — — — — —
“ FX” 1982 — — — — —
F-16 — — — — —

[Lawrence 2000, 18].

1992 1993 60

E2-C, 70% 6

“ ”.

“ ”.

(MAP). 3 1992

1993

“ ” 68

1993

“ ”. 1994

200

377

1994

1993 26 “ ”, F-16

[Lasater 1995, 133].

“ ”. 1993 [Copper 1999, 159].

12 1994

“ ”, [To

authorize the transfer of naval vessels],

10 1995

—

60 3 160

1995

5

“ ”,

130

2000

“ ”

17 2000

7-

“ ”

“ ”

18 2000

1997

“ ”

200

50- Taiwan 2000, 4]. [Compromise On

“ ”

2000

1997 AA-X-12

“ ”

“ ” [Copper 1999, 165].

1997

“ ” “ ”

” [McClaran 2000, 625].

18

2000

“ ”,

[Bernstein, Munro 1997, 20–21].

2000

	2000		
“ ”	250		
			2001
		10	
2000			[, 1999,
		21].	
	2000		
	2000		

Таблиця 1.
 Військовий потенціал сторін, залучених до конфлікту в Тайванській затоці [Shambaugh 2000, 124–125; Lasater 1995; 2000]

	КНР	Тайвань	США
Збройні сили	2,3 млн + більше 1 млн резерву	400 тис. + 2,7 млн резерву	49 тис. (розміщених у Республіці Корея та Японії)
Оборонний бюджет	В середньому 24 млрд дол. щорічно	В середньому 9,7 млрд дол. щорічно	_____
Військові літаки	3520 шт. + 320 бомбардувальників + 353 гелікоптери	598 шт. + 293 гелікоптери	280 шт. (літаки 7-го флоту і ті, що розміщені в Республіці Корея та Японії)
Військово-морські сили	18 есмінців, 35 фрегатів, 70 підводних човнів, 70 десантних кораблів, 160 допоміжних, 6–7 тис. чол. морської піхоти	Прибл. 23 есмінці, 21 фрегат, 4 підводних човни, 18 десантних кораблів, 20 допоміжних, 30 тис. морської піхоти	Тонажність 7-го флоту в сукупності з тонажністю ВМС Тайваню складає ½ тонажності ВМС НВАКУ

ЛІТЕРАТУРА

- Лінь Ц., Су.Ц. 2010 ( ) // Цюньші шехуей кхесюєлі ( ), 1999, 5.
- Резянов Н. Ш. // http://nvo.ng.ru/wars/2000-10-27/2_flot.html.
Background Notes: Taiwan, October 1998. Released by the Bureau of East Asian and Pacific Affairs. U.S. Department of State // http://www.state.gov/www/background_.../taiwan_1098_bgn.htm 2000/1/20.
- Bernstein R., Munro R. **The Coming conflict with China**. New York, 1997.
Compromise On Taiwan May Soothe The Chinese // **International Herald Tribune**. Wednesday, April 19, 2000.
- Copper J. U.S. China policy and Taiwan // **As Taiwan Approaches New Millenium**. Lanham, 1999.
- Holdridge J. **Crossing the Divide**. Lanham, 1997.
- Lasater M. **The Changing of the Guard. President Clinton and the Security of Taiwan**. Boulder, 1995.
- Lawrence S. China's Fury // **Far Eastern Economic Review**, 2000, V. 163, 20.
- Lee T. Restoring the Balance // **Free China Review**, 1992, V. 42, 11.
- Mann J. **About Face. A history of America's curious relationship with China, from Nixon to Clinton**. New York, 2000.
- McClaran J. U.S. Arms Sales to Taiwan // **Asian Survey**, 2000, V. 40, 4.
Military Sales Raise Concerns // **Asian Bulletin**, 1992, V. 17, 8.
- Shambaugh D. A Matter of Time: Taiwan's Eroding Military Advantage // **The Washington Quarterly**, 2000, Vol.23, 2.
- Tan Q. **The Making of U.S. China Policy**. Boulder, 1992.
- The International Status of Taiwan in the New World Order. Legal and Political Considerations**. London, 1996.
- To authorize the transfer of naval vessels to certain foreign countries. An Act. 105 th Congress. 1 st Session. H.R. 2035 // <http://thomas.loc.gov>.
- U.S. Arms Sales to Taiwan. Further Upset China // **Arms Control Today**, 1999, V. 29, 5.
- Why is the Chinese Government opposed to any sale or lease of arms to Taiwan by countries maintaining diplomatic relations with China? // <http://www.fmprc.gov.cn>.

МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Т.Ф. Маленька

ПОЕЗІЯ ГАФІЗА В ЄВРОПІ: ДОСЛІДЖЕННЯ, ПЕРЕКЛАДИ, РЕЦЕПЦІЯ

(X–XV ст.) – XVIII ст., (1736–1793) 1771 16 (1774) – 1771 (1775–1805), shir zi” (“Agar n turki”). “ (1972). [Several ... 1797–1799]. 1838 “Wiersze Perskiego poety Hafiza” “Sahar bolbol hek yat b sab kard”, “Gazele Wybrane Hafiza” (1957), “Pie ni miłosne Hafiz” (1973) [... 1987]. XVIII – 1774

“ ... ”
- -
(!),
“
1000, 500,
100.
(1859)
[Twelve ... 1877],
[Poems ... 1897]
[Versions ... 1898],
(1854) “
”(1819)
[Der Divan ...
[Der Divan
1812–1813],
[Ketabshenasi ... 1858–1864].
1988 . . . 25
... 1988],
[The ruba’iyat ...
”(1982),
1910],
“ ” “ ”
” (“
, 1881 .); “
”(, 1920),
(Persia Society of London); “
”(, 1965)

...
 : “ ”
 “
 ...
 скільки те, що цією мовою виголошуєть-
 ;
 [... 1985].
 ( ).
 : “
 !” (.
 (“ ”)
 “
 “
 “Ex Oriente Lux” (1890).
 [... 2003].
 “ ”
 “
 “
 “Westostlicher Divan”
 (1819)
 [... 1972]. XVIII
 1697 .
 чість Гафіза в “Bibliothèque orientale”,

...
...
...!
...!
...
(... " "...)
...
... (...)
...
" " ...
...
... " (... , 1988)
" " :
...
" (... , 1924) –

ЛІТЕРАТУРА

- Буяновская С.М. Основные этапы освоения персидской поэзии на Западе.* 1987.
- Иванов Вяч.Вс. Темы и стили Востока в поэзии Запада. В кн.: Восточные мотивы. Стихотворения и поэмы.* , 1985.
- Кримський А. Твори в п'яти томах.* . I. , 1972.
- Маленька Т. ...*
- XIX–XX . // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури, 2003, 7.*
- Der Divan / von Mohammed Schemseddin Hafiz... von Josef v. Hammer. Stuttgart und Tübingen, 1812–1813. 2 v.*
- Der Divan des grossen lyrischen Dichters Hafiz / ...ins deutsche metrisch übersetzt und mit Anmerkungen versehen von V.R.Rosenzweig Schwannau. Wien., 1858–1864.*
- Ketabshenasi Hafiz. Gerdavarande Mehrdad Niknam. Tehran., 1988.*
- Lazard G. Littérature persane. Histoire des Littératures, I Paris, 1957.*
- Les ghazels de Hafiz / traduits du persan par Charles Devillers. Paris, 1922.*
- Le livre d'or du Divan / présenté et adapté par Pierre Seghers. Paris, 1978.*

Les poèmes érotiques; ou, Ghazels de Hāfiz, en calque rythmique et avec rime à la Persane / par Arthur Guy. Paris, 1927.

Poems from the divan of Hafiz, translated by Gertrude Lowthrian Bell. London, 1897.

Quelques odes de Hafiz / traduites pour la première fois en français par A.L.M. Nicolas. Paris, 1898.

Roubayyat de Hafiz et d'Omar Khayyam / traduction de J.C. d'après l'adapt. Anglaise de Cranmer Bynd pour Hāfiz et d'après la version poétique anglaise d'Edward Fitzgerald pour O.Khayyam. Paris, 1921.

Several ghazals translated in Latin, English and French in William Jones' works. London, 1797–1799.

The ruba'iyat of Hafiz. Transl. with introduction by S.Majid. Rendered into English verse by L.Cranmer. Lond., 1910.

Twelve odes of Hafiz done literally into English, together with the corresponding portion of the Turkish commentary of Sudi, / Translated by W.H.Lowe. Cambridge, 1877.

Versions from Hafiz; an essay in Persian metre / By Walter Leaf. Londone, 1898.

Vingt poèmes de Hafiz / Par Henri Massé. Alger, 1932.

ОТНОСИТЕЛЬНЫЕ МЕСТОИМЕНЕНИЯ В АРАБСКОМ ЯЗЫКЕ

<p>ТНОСИТЕЛЬНЫЕ (الأسماء الموصولة)</p> <p style="text-align: center;">الذي وأخواتها (الخاصة) : (المشتركة العامة).</p> <hr/> <p>الذي - ; اللتان - ; الذين - ; التي - ; اللتان - ; اللائي, اللواتي, اللاتي - ( ) ; الأولى -</p> <hr/> <p>من - ما - ذا -</p> <p style="text-align: center;">من ما ; ذو - для обозначения как лиц, так и нелиц; أي -</p>	<p style="text-align: right;"><i>1. Морфологические особенности</i></p> <p style="text-align: right;">, , , أل, ل, , [, 380]. , الذي : الذي → اللذي → آل + ل + ذي , , , , , , , , ل, الذين اللذين , , , ل, التي , , ل, [2003 , 114; 2003, 142].</p>
--	---

الذين التي الذي
أل

2. Синтаксическая характеристика

« (الأسماء المبهمة) »

صلة

(جملة خبرية)

(ضمير عائد)

: الطلاب الذين قرأت عنهم سافروا

«
»

: الطلاب سافروا

: قرأت عنهم

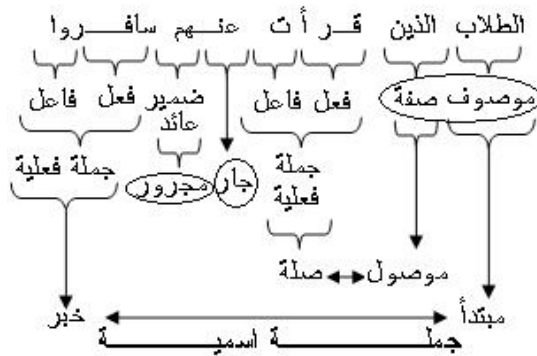
: الذين

: هم

الطلاب

схема 1.

Схема 1

: رأيت العمال الذين خرجوا من المصنع

«
»

: كنت في الدولة التي تقع في شمال إفريقيا

«
»

تقع خرجوا

: واو الجماعة

: هي (ضمير مستتر)

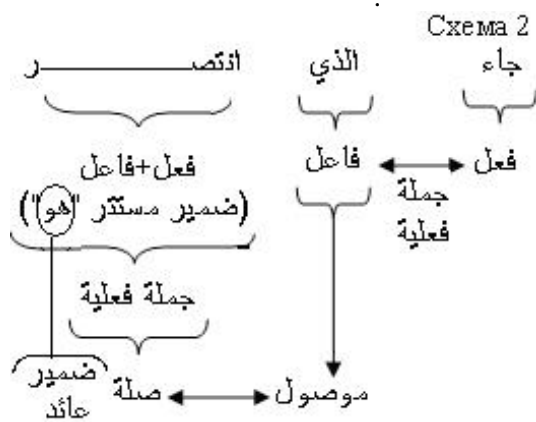
[2002, 37-48].

“جاء الذين سافروا إلى العراق”	“رأيت من وصل”	
الذين	“رأيت من وصلنا”	( )
(فاعل)	“رأيت من وصلنا”	( )
“في الغرفة”		
( )		
“أمام العمارة”	من	
“رأيت السيارة التي أمام العمارة”	رأيت من وصل	
(متعلق به)	(جملة القسم)	
أمام	“جاء الذي وأبى قهر الأعداء”	
(فعل محذوف)	“أنت الذي - يا على - تنفذ هذه المهمة!”	
“رأيت السيارة التي استقرت أمام العمارة”	(جملة النداء)	
من	(جملة معترضة)	
	عرف والذي الذي - أطال الله عمره - عمل في هذا المصنع	
	“	
	(جملة الحال)	

عرفت هذا الرجل، الذي - وهو معلم الجامعة - سكن في البيت المجاور

“ ( )
- ”
3)

رأيت الذي والتي وصلنا من مصر أمس
“ ”

3. Характеристика конечных флексий

“ رأيت الذين انتصروا ” (схема 3)

“جاء الذي انتصر
” (схема 2).

جاء: فعل ماض مبني على الفتح.
الذي: اسم موصول مبني على السكون في محل رفع فاعل
انتصروا: فعل ماض مبني على الفتح والفاعل - ضمير مستتر جوازاً تقديره "هو"، والجملة من الفعل والفاعل صلة الموصول

) :
- جاء -

- الذي -

( )
- انتصروا -

( ) -
"هو"

رأيت: فعل ماض مبني على السكون لاتصاله بضمير رفع متحرك.

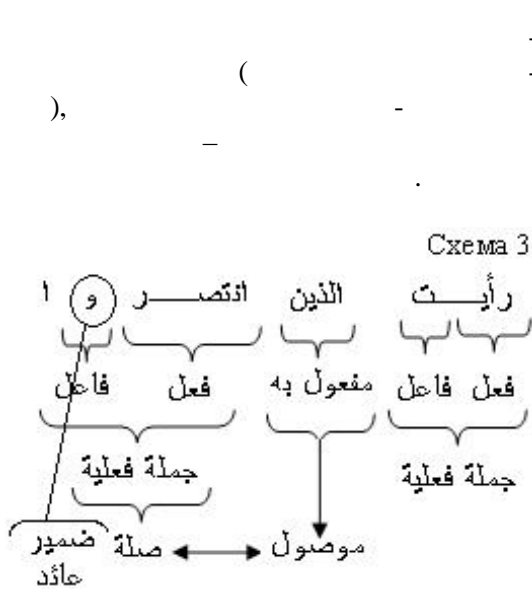
الذين: اسم موصول مبني على الفتح في محل نصب مفعول به انتصروا: فعل ماض مبني على الضم لاتصاله بواو الجماعة، والواو ضمير متصل مبني على السكون في محل رفع فاعل، والجملة من الفعل والفاعل صلة الموصول

) :
- رأيت -

- الذين -

؛
- انتصروا -

- و؛ واو الجماعة -

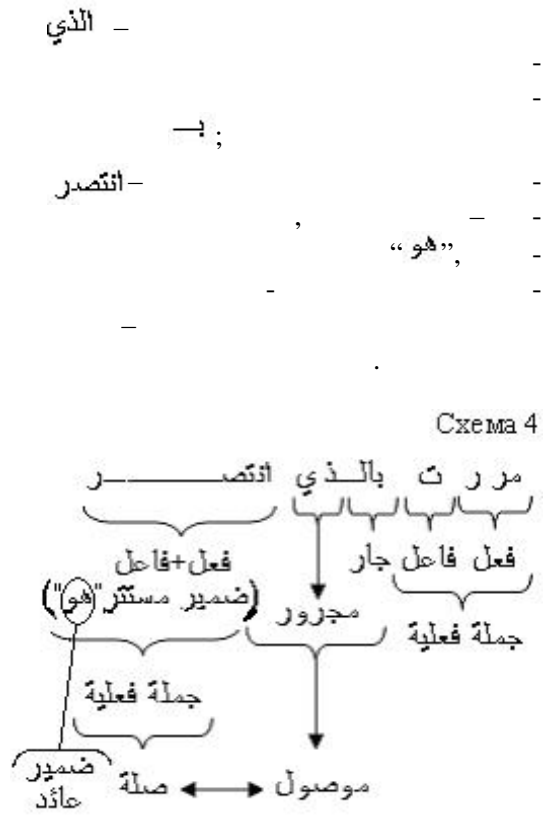

مررت بالذي انتصر (schema 4).

مررت: فعل ماضٍ مبني على السكون لاتصاله بضمير رفع متحرك، والتاء ضمير متصل مبني على الضم في محل رفع فاعل.

الذي: اسم موصول مبني على السكون في محل جر بالباء انتصر: فعل ماضٍ مبني على الفتح والفاعل ضمير مستتر جوازاً تقديره هو، والجملة من الفعل والفاعل صلة الموصول

مررت

“ جاء اللذان سافرا إلى الجزائر ” (schema 5).

جاء: فعل ماضٍ مبني على الفتح اللذان: فاعل مرفوع بالألف.

سافرا: فعل ماضٍ مبني على

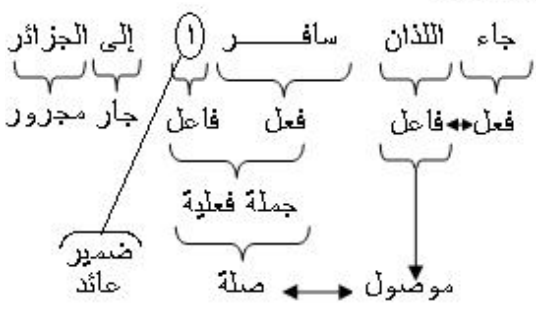
الفتح، والألف ضمير متصل مبني على السكون في محل رفع فاعل، والجملة من الفعل والفاعل صلة الموصول.

إلى الجزائر: جار ومجرور.

) :
 - جاء
 ;
 - اللذان
)
 ;
 - سافرا
 ( ) ;
 - إلى الجزائر

Схема 5

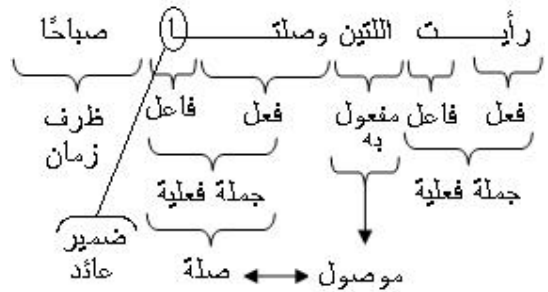

رأيت اللذين وصلنا صباحاً
 “ (. .)
 ” (схема 6).

رأيت: فعل ماض مبني على
 السكون والتاء ضمير متصل مبني
 على الضم في محل رفع الفاعل.
 اللذين: مفعول به منصوب بالياء.
 وصلنا: فعل ماض مبني على الفتح
 والتاء حرف التانيث الساكنة لا
 محل له من الإعراب والألف
 ضمير متصل مبني على السكون
 في محل رفع الفاعل والجملة من
 الفعل والفاعل صلة الموصول.
 صباحاً: ظرف زمان منصوب
 بالفتحة

) :
 - رأيت
 - ت
 ;
 ( ) ;
 - اللذين
 - ي
 ;
 - وصلنا
 - ت
 ;
 ( ) ;
 - صباحاً

Схема 6

(جامع الدروس، الجزء الأول، ص. 130).

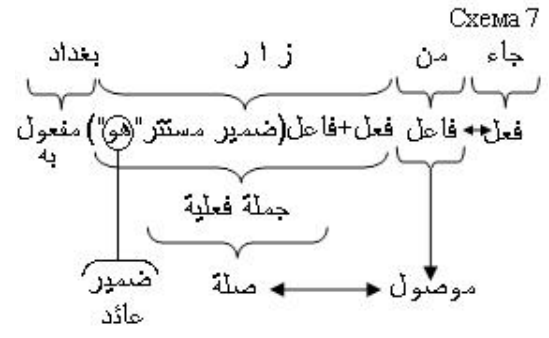
) :
 اللذان: اسم موصول مبني على
 الألف في محل رفع الفاعل.
) :
 - اللذان

( ) .
 :
)
 اللّتين: اسم موصول مبني على
 الياء في محل نصب مفعول به
) :
 اللّتين -

من
 ما
 نو أي
 ما من

-) :
 - جاء -
 - من -
 : ( ) .
 - زار -
 - (-
 -) -
 - "هو" -

- بغداد -
 ذا

2. "سمعت ما قاله"
 " (схема 8).

1. "جاء من زار بغداد"
 " (схема 7).
)
 جاء: فعل ماض مبني على
 الفتح.
 من: اسم موصول مبني على
 السكون في محل رفع فاعل.
 زار: فعل ماض مبني على الفتح
 والفاعل - ضمير مستتر جوازاً
 تقديره "هو"، والجملة من الفعل
 والفاعل صلة الموصول.
 بغداد: مفعول به منصوب
 بالفتحة.

سمعت: فعل ماض مبني على
 السكون لاتصاله بضمير رفع
 متحرك.
 ما: اسم موصول مبني على السكون
 في محل نصب مفعول به.
 قاله: فعل ماض مبني على الفتح
 والفاعل - ضمير مستتر جوازاً
 تقديره "هو" والهاء ضمير متصل
 مبني على الضم في محل نصب
 مفعول به، والجملة من الفعل والفاعل
 صلة الموصول.

) :
- سمعت

- ما

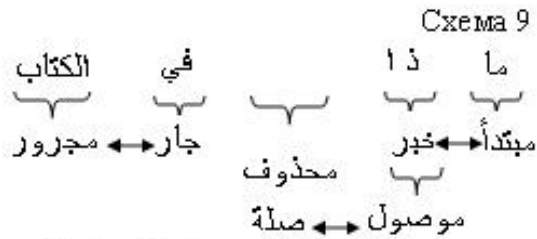
- قاله

) -
هـ - "هو"،

) :
- ما

- ذا

- في الكتاب

“من ذا نجح؟
?” (схема 10).

من: اسم استفهام مبني على
السكون في محل رفع مبتدأ.
ذا: اسم موصول مبني على
السكون في محل رفع خبر.
نجح: فعل ماض مبني على
الفتح، والفاعل ضمير مستتر
جوازاً تقديره هو، والجملة
الفعلية صلة الموصول

- من

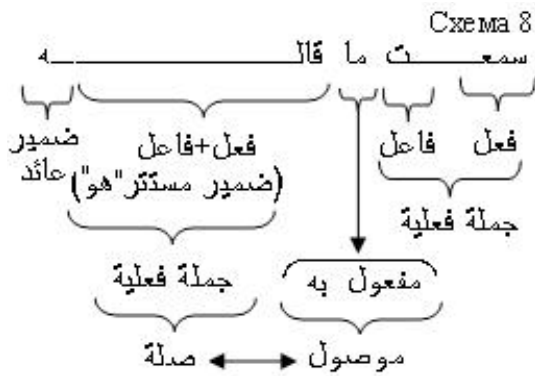
( ) ;

- ذا

( ) ;

- نجح

-

ذا

من ما

“ما ذا في الكتاب؟
?” (схема 9).

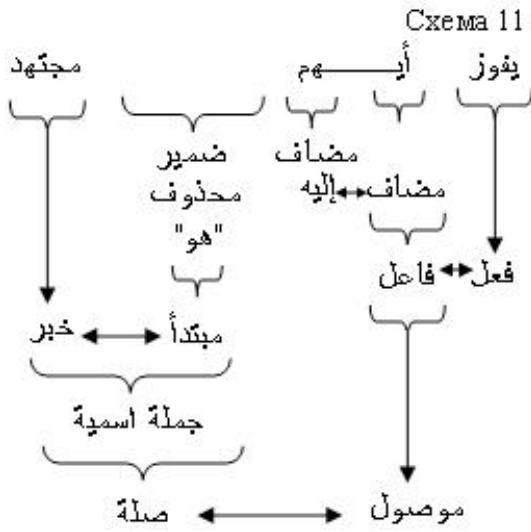
ما: اسم استفهام مبني على
السكون في محل رفع مبتدأ.
ذا: اسم موصول مبني على
السكون في محل رفع خبر.
في الكتاب: جار ومجرور متعلق
بمحذوف صلة.

	«هو»	) :	-
	-	- جاء	-
		;	-
		- ذو	-
		-	-
		( ) ;	-
		- نجح	-
		« رأيت ذو نجح 2.	-
		»	-
		) :	-
		رأيت: فعل ماض مبني على السكون	-
		لاتصاله بضمير رفع متحرك، والتاء	-
		ضمير متصل مبني على الضم في	-
		محل رفع فاعل.	-
		ذو: اسم موصول مبني على السكون	-
		في محل نصب مفعول به.	-
		نجح: جملة فعلية - صلة الموصول	-
		) :	-
		- رأيت	-
		...	-
		;	-
		- ت	-
		(	-
		);	-
		- ذو	-
		;	-
		- نجح	-
		) :	-
		جاء: فعل ماض مبني على	-
		الفتح.	-
		ذو: اسم موصول مبني على	-
		السكون في محل رفع فاعل.	-
		نجح: جملة فعلية - صلة	-
		الموصول	-
		أي	-

“ يفوز أيهم مجتهد ”

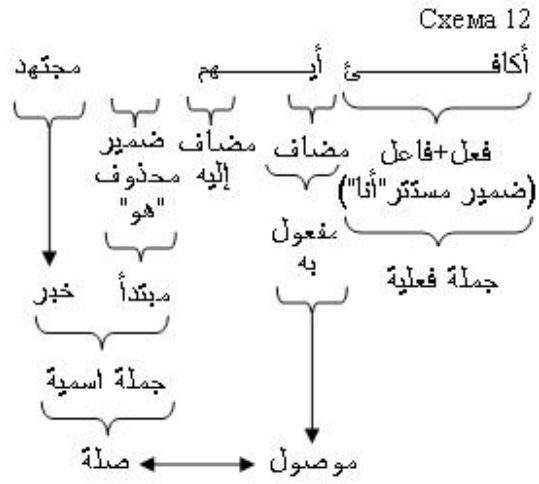
هو مجتهد

схема 11:

“ أكافئ أيهم مجتهد ”

أي

أي

“ رأيت أيها هو مجتهد رأيت أيها مجتهد ”

“ رأيت أيهم هو مجتهد ”

أي ذو

ذو

أي

схема 12.

فيها	-	فيها	-
أصدقائي	-	أصدقائي	-
”	-	”	-
فيها	-	فيها	-
سنتين	-	سنتين	-
فيها	-	فيها	-
إعراب	-	إعراب	-

زرت الدولة التي عمل فيها أصدقائي منذ سنتين

ЛИТЕРАТУРА

- Рыжих В.И.* // Східний світ, 2005, 1.
- Рыжих В.И.* // Східний світ, 2003, 4.
- Рыжих В.И.* // Сходознавство, 2003б, 23-24.
- Рыжих В.И.* Глагольная система арабского литературного языка. Кн. 1: сильные глаголы (на основе арабской дидактической традиции). , 2002.
- Гранде Б.М.* Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении. , 1998.
- جامع الدروس العربية، الشيخ مصطفى خلایینی، موسوعة فی ثلاثة أجزاء، الطبعة الخامسة والعشرون، الجزء الأول، منشورات المكتبة العصرية، صيدا - بيروت، ١٤١٢هـ = ١٩٩١م.
- التطبيق النحوي، د.عبده الزاجحي، دار النهضة العربية للطباعة والنشر، بيروت، ١٤٠٨هـ = ١٩٨٨م.

З ДУХОВНОЇ СКАРБНИЦІ НАРОДІВ СХОДУ

Н.М. Акчуріна-Муфтієва

ОРНАМЕНТАЛЬНА ВИШИВКА КРИМУ У МАЛЮНКАХ В.В. КОНТРОЛЬСЬКОЇ

100
1906–1912

(800 . . .)

1997

[1997].

S-

(мал. 1.).

(, XIV, VI .)

(мал. 2.).

“ ” , , - , , -
(,) , -
) . (, , -
XVI–XVII . [1978]. “ ” (мал. 7e).
” ( ) . -
– S- - , -
, (мал. 3). , , - – , , -
, , -
, , -
, , -
, [2000]. , , -
, , -
, -
( ) . , , -
“ ” -
(,) ” , - (мал. 1).
“ , ” , , -
(мал. 4). , : ,
[1972, 5], , “ ” . -
XVI . -
, S- -
(мал. 5). XIV . -
, , , , -
, -
(мал. 8). , -
“ ” [1933]. , , -
(мал. 6). -
(мал. 7). , , -

(мал. 9).

“ ”

(мал. 9, 10 а, б).

[Dreger 1904, 199],

(.11).

XI

XIII

(1413–1494),

“ ” (XIV – XV).

XIII (мал. 12).

[1996].

XIV [2004, 56],

(мал. 13).

“ ” XIV

[1926].

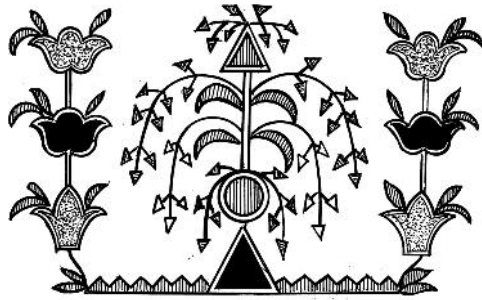
XIV

(мал. 14).

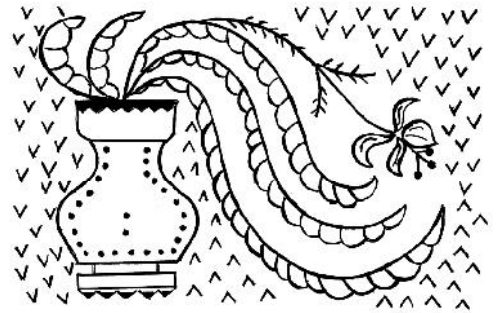
(мал. 8а).

(мал. б).

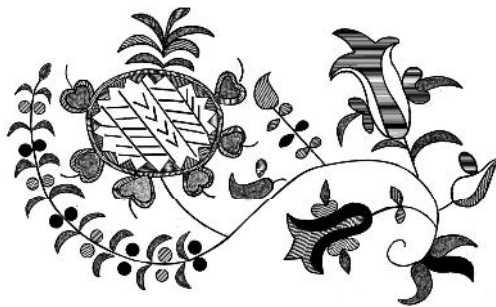

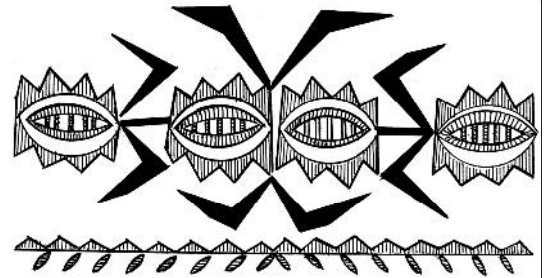
Мал.1. Мотив «Дерево життя»

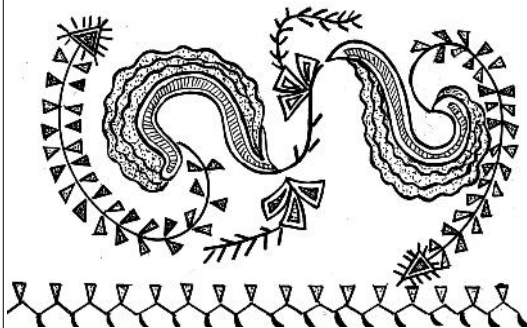
Мал.2. Мотив «Вазон»

Мал.3. Мотив «Егри дал»

Мал.4. Мотив «Реп'ях». Гурзуф. Вишивка XVI ст.

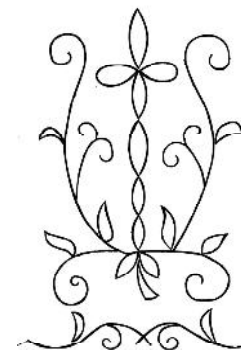
Мал.5. Мотив «Водорості»

Мал.6. Мотив «Галузка гороху»

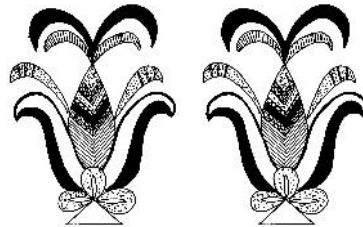
Мал.7 а.
Рослинний орнамент

Мал.7 б.
Рослинний орнамент

Мал.7 в.
Рослинний орнамент

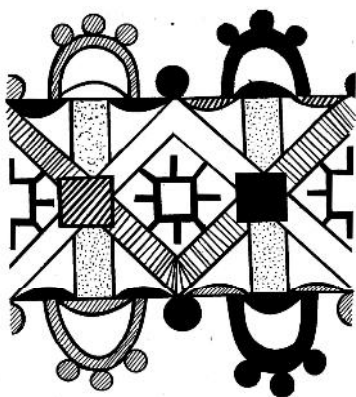
Мал.7 г.
Рослинний орнамент

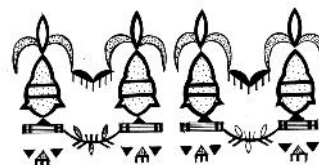
Мал.7 д.
Рослинний орнамент

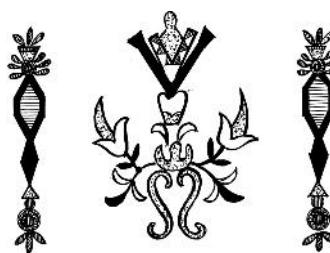
Мал.7 е.
Рослинний орнамент

Мал.8 а.
Геометричний орнамент
Капсіхор. Вишивка XIVст.

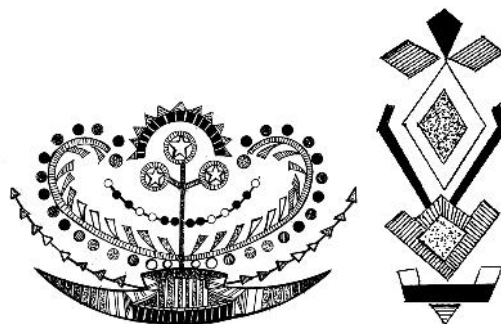
Мал.8 б.
Багатоелементний мотив

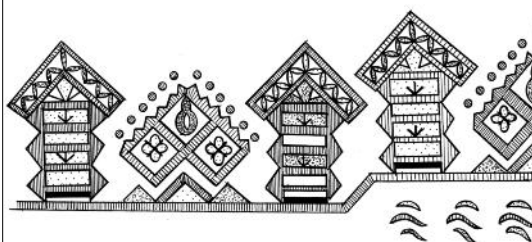
Мал.8 в.
Триелементний мотив

Мал.9. Мотив «Воїни»

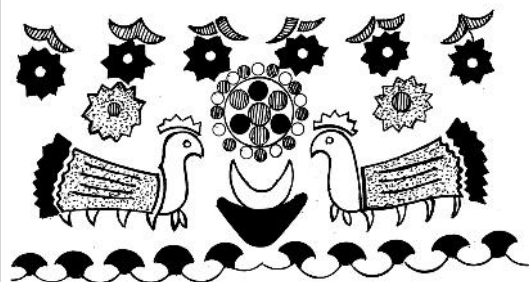
Мал.10. (а, б). Мотив «Корабель»

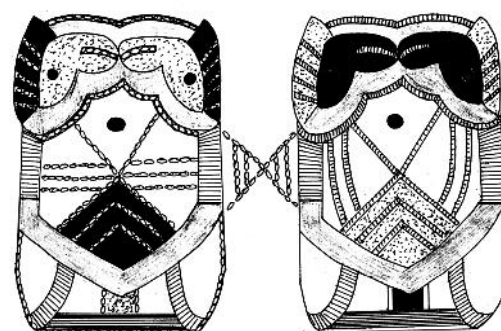
Мал.11. Мотив «Будиночки»

Мал.12. Мотив «Орел, що сидить на галузці»

Мал.13. Мотив «Павичі»

Мал.14. Мотив «Стилізована тварина – тигр». Вишивка XIVст. Село Хазусі-Сола

ЛІТЕРАТУРА:

- Амброз Л.К. // СА, 1996, 3.
Барбаро Йосафато. // Хрестоматія по етнічеській історії і традиційній культурі старожильчеського населення Крима. Ч.1. Мусульмане: кримськє татары, цыгане. , 2004.
Куфтин Б.А. Матеріальна культура руської Мещеры. , 1926.
Латынин Б.А. – // ИГАИМК, 1933, . 69.
Маслова Г.О. - , 1978.
Миллер Ю. Художественная керамика Турции. , 1972.
Саковец Т.М. ( )// Бахчисарайский историко-археологический сборник. . 1. , 1997.
Чурлу М.Ю. Символ рая. Материалы республиканской научно-теоретической конференции. Пятые крымские искусствоведческие чтения. , 2000.
Dreger M. Künstlerische Entwicklung der Weberei und Stikerei. Wien, 1904.

КОРАН. СУРА VII: МУРИ

МЕККАНСЬКА, 206 АЯТІВ

Переклад з арабської¹ та коментарі В.С. Рибалкіна

'А'раф, " " ("Узви-
шия"),

(46 48).

( ),

( )

В ім'я Аллаха, Всемилоствитого, Все-
милосердного!

1. Аліф, лам, мім, сад.

2. (Святе) Письмо зіслано тобі, [Му-
хаммаде], – тож нехай не тривожиться
твоє серце через нього, – щоби ти пере-
стерігав ним і воно стало настановою для
віруючих.

3. Ступайте за тим, що зіслано вам
від Господа вашого, і не тримайтеся,
крім Нього, за інших покровителів. Але
ви рідко про це пам'ятаєте!

4. А скільки селищ Ми знищили! І на-
стигла їх Наша кара вночі, чи коли вони
спочивали пополудню.

5. А коли застала їх Наша кара, вони
тільки зойкнули: "Авжеж, ми були нече-
стивцями!"

6. Ми будь-що призовемо до відпові-
ді тих, до кого направляли посланців, за-
питаємо й [самих] посланців.

7. Ми возвістимо їм зі знанням [про їх
вчинки], адже Ми не покидали їх.

8. Того дня істиною стануть терези: ті, чії
шальки перетягнуть, будуть щасливими.

9. Ті ж, чії шальки виявляться легшими,
завдали самі собі шкоди тим, що були
нечестивими щодо Наших знамень.

10. Ми дарували вам притулок на землі й убезпечили вам засоби для прожитку. Проте як мало ви вдячні!

11. Ми сотворили вас, потім надали вам подобу. Далі Ми повеліли ангелам: "Поклоніться Адаму!" [Усі] поклонилися, крім Ібліса, котрий не був серед тих, хто поклонився.

12. [Аллах] запитав: "Що завадило тобі поклонитися, коли Я повелів тобі?" [Ібліс] відповів: "Я – кращий, ніж він: Ти сотворив мене з вогню, а його – із глини".

13. [Аллах] сказав: "Ану геть звідси донизу! Негоже тобі бундючитися тут. Виходь геть, найнижчий з нікчем!"

14. [Ібліс] заблагав: "Відклади це для мене до того дня, коли їх буде відроджено".

15. [Аллах] відповів: "Ти серед тих, хто дістав цю відстрочку".

16. [Ібліс] мовив: "За те, що Ти збив мене, я неминуче чатуватиму на них на Твоєму прямому шляху.

17. Я неодмінно напосідатиму на них спереду, ззаду, справа та зліва, і Ти побачиш, що більшість із них виявляться не вдячними".

18. [Аллах] сказав: "Геть звідси з ганьбою й безчестям! А всіма тими, хто піде за тобою, Я обов'язково заповню до вінців геєну.

19. Ти ж, Адаме, оселися разом зі своєю дружиною в раю, їжте обоє, що зажадаєте, однак не наближайтеся до цього дерева, інакше станете грішниками".

20. Шайтан же почав нашіптувати їм обом, аби відкрити очі на їхню наготу, яка [раніше] була прихована від них. Він сказав їм: "Ваш Господь заборонив вам це дерево тільки задля того, щоби ви не стали ангелами або не дістали б вічного життя".

21. Він запрягся їм: "Достоту, я – ваш добрий порадник".

22. Ось так він спокусливо обманув їх. Коли ж вони скуштували [плоди] того дерева, їм стали очевидними їхні сороміцькі місця, і вони почали прикривати себе листями райських [дерев]. Тоді Господь покликав їх: "Хіба не забороняв Я вам цього дерева і не говорив вам, що шайтан – ваш явний ворог?"

23. Вони відказали: "Господи наш! Ми занастали наші душі, і, якщо Ти не

простиш нас і не змиловишися над нами, ми неодмінно зазнаємо збитку".

24. [Аллах] сказав: "Спускайтеся³, одні з вас будуть ворогами іншим. [Віднині] ви перебуватимете на землі до певного часу".

25. Він сказав: "На землі ви житимете, на ній вмиратимете і з неї постанете⁴."

26. О сини Адама! Ми послали вам одяг для прикриття ваших сороміцьких місць та прикраси. Однак одяг благочестя кращий". Такі знамення Аллаха, може, ви згадаєте.

27. О сини Адама! Хай не спокусить вас шайтан на кшталт того, як він витурив із раю ваших батьків, позбавивши їх одягу, щоби представити їм навіч їхні сороміцькі місця. Адже він і його поплічники бачать вас, тоді як ви їх не бачите. Ми зробили шайтанів покровителями невірних.

28. Коли ж вони скоять яке-небудь паскудство, то кажуть: "Ми дізналися, що батьки наші чинили так само, й Аллах повелів нам так". Скажи, [Мухаммаде]: "Аллах не наказує робити мерзотних вчинків. Невже ви можете обмовляти Аллаха щодо того, про що не відаєте?"

29. Скажи: "Господь Мій повелівав бути справедливими, повертати обличчя свої при кожнім чолобитті [до кибли]⁵ і звертатися до Нього зі щирою вірою. Як Він сотворив вас, так ви і повернетесь [до Нього]".

30. Одним із вас Він дав доровказ, інших прирік на оману за те, що, замість Аллаха, вони обрали покровителями шайтанів і вважають, що йдуть праведним шляхом.

31. О сини Адама! Причепурюйтеся, де б ви не робили молитовні поклони. Їжте і пийте, та не зловживайте, бо Аллах не любить тих, хто не знає міри.

32. Запитай, [Мухаммаде]: "Хто заборонив ошатний одяг та солодкі їства, які Господь послав рабам своїм?" Скажи: "Вони тільки для тих, хто в цьому житті щиро увірував у Судний день". Ось так Ми роз'яснюємо знамення людям знаючим.

33. Скажи: "Господь мій заборонив тільки мерзощі – як очевидні, так і приховані, – гріхи й безправну наругу, визнання, окрім Аллаха, інших богів, щодо

яких Він не посилав ніяких настанов, а також наговорювати на Аллаха те, чого ви не знаєте.

34. Для кожної громади – свій час. Коли настає їхній строк, вони не можуть ані забаритися [бодай] на годину, ані пришвидчити [його].

35. О сини Адама! Коли до вас приходили посланці з-поміж вас, возвіщаючи вам Мої одкровення, то богобоязливим і благодійникам нічого було боятися й печалитися.

36. А ті, хто вважав Наші знамення брехнею, гонорував щодо них, стануть мешканцями пекла, де перебудуть довічно.

37. То хто ж нечестивіший од того, хто зводить на Аллаха наклеп або вважає Його знамення брехнею? Таких спіткає доля, [прописана] у (Святому) Письмі: коли до них прийдуть Наші посланці, щоб упокоїти їх, і запитають: “Де ті, кого ви благали, крім Аллаха?” – ті відкажуть: “Вони залишили нас!” І засвідчать самі проти себе, що були невірними.

38. [Аллах] скаже: “Увійдіть до пекла разом із людьми та джиннами, котрі зникли задовго до вас”. Щоразу, коли туди потрапляє який-небудь народ, він проклинає собі подібний, допоки вони не зберуться у пеклі всі разом, й останні скажуть про перших: “Господи наш! Це вони збили нас: тож нашли на них подвійну пекельну кару”. [Аллах] одкаже: “Подвійну – кожному, тільки ви [про це] не знаєте”.

39. І скаже перший із них останньому: “Ви нічим не кращі від нас. Тож скуштуйте кари за те, що ви здобули”.

40. Перед тими, хто вважав Наші знамення брехнею і ставився до них зарозуміло, не відкриються врата небесні. І не увійдуть вони до раю, допоки верблюд не пройде крізь голкове вушко. Ось так відплачуємо Ми грішникам.

41. Стане для них ложею пекло, а над ними – [вогняне] покривало. Так Ми відплачуємо нечестивцям!

42. На тих, хто увірував і творив добро, Ми покладаємо тільки посилену [ношу]. Вони будуть мешканцями раю, де перебудуть довічно.

43. Ми звільнимо їхні серця від ненависті. Під ними потечуть ріки, і вони скажуть: “Хвала Аллахові, Який привів нас

до цього. Ми б не пішли прямим шляхом, якби Аллах не скерував нас. Посланці Господа нашого принесли нам Істину”. І буде возвіщено: “Ось вам – рай, який ви успадкаєте за те, що ви робили”.

44. Мешканці раю покличуть мешканців пекла: “От ми й побачили, що обіцяне нам Аллахом – істина. А ви переконалися, що обіцяне Аллахом – істина?” Ті відкажуть: “Авжеж”. І возвістять глашатай з-поміж них: “Проклін Аллаха – на нечестивців,

які збивають [людей] від віри⁶, прагнуть спотворити її і не вірують у прийдешнє життя”.

46. Поміж ними⁷ – завіса, а на мурах⁸ – люди, котрі розпізнають усіх за їхніми прикметами⁹. Вони воззовуть до мешканців раю: “Мир вам!” Самі ж вони туди не потраплять, хоча і жадають того.

47. Коли ж їхні погляди звернуться до мешканців пекла, вони вигукнуть: “Господи наш! Не поселяй нас з грішними людьми!”

48. Люди на мурах воззовуть до людей, яких вони упізнають за їхніми прикметами, зі словами: “Не допомогли вам ваші накопичення і те, чим ви так хизувалися.

49. Хіба не про цих ви клялися, що Господь не осинить їх Своєю милістю? Увійдіть до раю. Вам нічого боятися, і не будете ви засмучені!”

50. Мешканці пекла возблагають мешканців раю: “Поділіться з нами водою або чим-небудь із того, що дарував вам Аллах!” Ті відкажуть: “Аллах забронив і те й інше для невірних,

51. котрі мають свою віру за потіху й забаву та спокусилися земним життям”. [Аллах скаже]: “Тож сьогодні Ми забудемо про них, як і вони забули, що настане цей їхній день і як вони не визнавали Наші знамення”.

52. Ми прийшли до них із Книгою, яку виклали з розумінням, аби вона слугувала дороговказом і милосердям для віруючих людей.

53. Невже вони чекають іще якогонебудь іншого тлумачення? Того дня, коли прийде її тлумачення, скажуть ті, хто забув про неї раніше: “Посланці Господа нашого вже приходили з істиною. А чи матимемо ми захисників, які

заступляться за нас? Чи нас буде повернено [на землю] й ми робитимемо не те, що робили?" Вони згубили свої душі, і зникло від них те, що вони вигадували!

54. Господь ваш – Аллах, Який сотворив небеса та землю за шість днів, а потому укріпився на троні. Він закриває день ніччю, який безупинно за нею рухається. [Він сотворив] сонце, місяць та зорі, підкорені Його велінню. Хіба не Йому належить і сотворення, і влада? Благословенний Аллах, Господь Усесвіту!

55. Призывайте вашого Господа смиренно й потай, бо Він не любить тих, хто переступає [межу]!

56. Не капостіть на землі після її облаштування. Призывайте Його зі страхом і надією, бо Аллахова милість поруч із благодійниками!

57. Він – Той, Хто посилає вітри провісниками Свого милосердя, коли вони женуть важку хмару, яку Ми скеровуємо на мертву країну, проливаємо з неї воду і виводимо нею всілякі плоди. Ось так оживимо Ми й мертвих, – може, ви опам'ятаєтесь!

58. Гарна земля – це та, чия рослина сходить з призову її Господа, а негожа – та, що дає лише жалюгідний бур'ян¹⁰. Отак Ми розподіляємо знамення для вдячних людей!

59. Ми вже посилали Нуха до його народу, і казав він: "Народе мій! Поклоняйтеся Аллахові, бо немає у вас жодного іншого божества, крім Нього! Я боюся для вас покарання дня великого".

60. Знать із його народу відповіла: "Ми бачимо, що ти перебуваєш в явній омані".

61. Він сказав: "Народе мій! Я не отуманений, я – тільки посланник від Господа Всесвіту.

62. Я передаю вам послання Господа мого і даю вам поради; я знаю від Аллаха те, чого ви не знаєте.

63. Хіба вас не здивувало, що пересторога від Господа вашого прийшла до людини з вашого середовища, щоби вона переконувала вас і щоби ви були богобоязливими для того, щоб вас було помилувано!"

64. Та вони вважали її брехуном. Ми ж урятували її і тих, хто був з нею в ковчезі, і потопили тих, хто вважав Наші

знамення брехнею. Авжеж, вони були сліпими людьми!

65. І до адитів [послали Ми] брата¹¹ їхнього Гуда. Він сказав: "Народе мій! Поклоняйтеся Аллахові, бо немає у вас жодного іншого божества, крім Нього! Тож невже ви не боїтеся [Його]?"

66. Невіруючі вельможі з його народу відповіли: "Ми бачимо, що ти божевільний, і гадаємо, що ти – брехун".

67. Він сказав: "Народе мій! Я зовсім не божевільний, я – тільки посланець від Господа Всесвіту.

68. Я передаю вам послання мого Господа; я для вас – вірний порадник.

69. Невже вас здивувало те, що до вас прийшла пересторога від Господа вашого через людину з-поміж вас, щоби вона вас попередила? Згадайте, як Він зробив вас спадкоємцями після народу Нуха, сотворивши вас велетенської статури. Тож пам'ятайте про Аллахову благодійність аби бути щасливими!"

70. Вони відповіли: "Чи не для того ти прийшов, щоби ми поклонялися єдиному Аллахові й облишили те, чому поклонялися наші батьки? Тож зроби так, щоби збулося те, чим ти нам погрожуєш, якщо ти говориш правду!"

71. Він одказав: "Вас уже вразили кара та гнів Господні; невже ви будете сперечатися зі мною про імена, якими ви і ваші батьки називали [своїх ідолів]¹², щодо яких Аллах не послав ніякої влади? Тож постривайте, а я чекатиму з вами".

72. І Ми врятували його і тих, хто був з ним, по Нашій милості, і винищили до останнього тих, хто вважав Наші знамення брехнею, і не був віруючим!

73. І до самудян [послали Ми]¹³ брата їхнього Саліха. Він сказав: "Народе мій! Поклоняйтеся Аллахові, бо немає у вас жодного іншого божества, крім Нього! Прийшов до вас ясний знак від Господа вашого: це – Аллахова верблюдиця – знамення для вас; залишіть її пастися на землі Аллаха, не чіпайте її, завдаючи шкоди, щоби вас не спіткала болісна кара.

74. Згадайте, як Він зробив вас спадкоємцями після адитів й облаштував вас на землі, – на її долинах ви будете палаци, а в горах висікаєте будинки. Тож пам'ятайте про милості Аллаха і не капостіть на землі, поширюючи зло!"

75. Але пихата знать із його народу сказала тим, кого вважала слабкими за те, що вони увірували: "Чи знаєте ви, що Саліха послано від його Господа?" Ті відповіли: "Ми віруємо в те, з чим його послано!"

76. Сказали ті, хто загонорився: "А ми не віруємо в те, у що увірували ви!"

77. І вони закололи верблюдицю, отслухавшись веління Господа їхнього. Вони сказали: "Саліху! Тож виконай свою погрозу, якщо ти посланець".

78. І настиг їх землетрус, а наранок вони вже лежали у своїх домах долілиць.

79. Тож залишив він їх зі словами: "Народе мій! Я передав вам послання Господа мого і давав вам пораду, однак ви не жалуєте порадників".

80. І Лута [послала Ми]. От він сказав своєму народові: "Невже ви будете чинити розпусту, в якій ніхто у світі вас не випередив?"

81. Адже ви виявляєте хтивість до чоловіків замість жінок. Атож, ви – люди, понад міру розбещені!"

82. Відповіддю його народу було тільки те, що вони сказали: "Витурить їх із вашого селища, бо вони – люди, які прагнуть до чистоти!"

83. Тож Ми врятували його та його родину, крім його дружини; вона залишилася позаду.

84. Ми пролили на них дощ. Подивися ж, чим закінчили грішники!

85. І до мад'янитів [послала Ми] брата їхнього Шу'айба. Він сказав: "Народе мій! Поклоняйтеся Аллахові – немає у вас жодного іншого божества, крім Нього! Прийшов до вас ясний знак від вашого Господа. Тож дотримуйтеся міри й ваги, не заменшуйте людям у належному їм і не капостіть на землі після того, як її облаштовано. Так – краще для вас, якщо ви віруючі!"

86. Не сидіть у засідці при всякій дорозі, лякаючи і відвертаючи від віри¹⁴ тих, хто увірував у Нього, і прагнучи скривити її. Згадайте, як вас було мало, а Він вас помножив, і погляньте, чим закінчили капосники!

87. Якщо частина з вас увірвала в те, з чим мене послано, а частина не увірвала, то терпіть, допоки Аллах не розсудить нас. Адже Він – кращий із суддів!"

88. Гонорова знать із їхнього народу сказала: "Ми будь-що виженемо тебе, Шу'айбе, і тих, хто увірував з тобою, з нашого селища, або ти неминуче повернешся до нашої віри". Він одказав: "Яким чином? Навіть якщо ми відчуваємо огиду?"

89. Ми звели б на Аллаха наклеп, якби повернулися до вашої віри, після того як Аллах врятував нас від неї. Не годиться нам повертатися до неї, якщо не побажає Аллах, наш Господь. Охоплює наш Господь усе суще своїм знанням! На Аллаха ми поклялися! Господи наш! Розсуди поміж нами і нашим народом правдиво, адже Ти – найліпший із суддів".

90. Невіруюча знать із його народу сказала: "Якщо ви підете слідом за Шу'айбом, ви доконче зазнаєте збитку".

91. І настиг їх землетрус, а наранок вони вже лежали у своїх домах долілиць.

92. Ті, хто вважав Шу'айба брехуном, неначе й не жили там! Саме ті, хто вважав Шу'айба брехуном, зазнали збитку!

93. Тож залишив він їх зі словами: "Народе мій! Я передав вам послання Господа мого і дав вам пораду. Пощо ж мені горювати про невіруючих людей?"

94. Ми не посилали в селище жодного пророка без того, щоб не наразити його мешканців на лихо та біду, аби вони скорилися!

95. Потім Ми обертали лихо на благо, так що вони примножували [потомство]¹⁵ й говорили: "І батьків наших теж постигало лихо й щастя". Тож Ми хапали їх зненацька, так що вони й не знали!

96. А якби мешканці селищ увірували й боялися Бога, Ми відкрили б їм благословення неба й землі. Але вони вважали [все] брехнею, і Ми схопили їх за те, що вони здобули!

97. Невже жителі міст були впевнені, що їх не настигне Наша кара вночі, коли вони сплять?

98. Чи хіба жителі міст були впевнені, що їх не настигне Наша кара вранці, коли вони потішаються?

99. А може вони почувалися в безпеці щодо підступів Аллаха? Та ніхто не може убезпечитися від Аллахових підступів, опріч людей, приречених на збиток!

100. Хіба не вказав Він тим, хто упадував землю після її жителів, що якби Ми захотіли, то могли б покарати їх за їхні гріхи і запечатати їхні серця, так щоб вони не могли чути?

101. Про ці селища Ми повідомляємо тобі вісті. До них приходили їхні посланці з ясними знаменнями, але вони не вірили в те, що раніше вважали брехнею. Так запечатує Аллах серця невірних!

102. Ми виявили, що чимало з них не [дотримуються] угоди; більшість із них Ми дійсно застали розпусниками.

103. Далі Ми послали після них Мусу з Нашими знаменнями до Фир'авна та його знаті, але вони вчинили з ними несправедливо. Тож подивися, чим закінчили грішники!

104. Муса сказав: "Фир'авне, я – посланник від Господа всього суцього.

105. Мені належить говорити про Аллаха тільки правду. Я прийшов до вас з ясним знаменням від вашого Господа. Тож пошли зі мною синів Ісраїла".

106. [Фир'авн] відповів: "Якщо ти прийшов зі знаменням, то покажи його, якщо ти говориш правду".

107. [Муса] жбурнув свою патерицю, і вона вмить вочевидь обернулася на змія.

108. Він витяг [із пазухи]¹⁶ руку, і вона стала [зовсім] білою¹⁷ перед їхніми очима.

109. Вельможі з людей Фир'авна вигукнули: "Він-таки дійсно – вправний чаклун,

110. який хоче вигнати вас із вашої країни". [Фир'авн запитав:] "То що ж ви порадите?"

111. Вони відповіли: "Затримай його та його брата і розішли по містах оповісників,

112. щоб вони скликали до тебе всіх маститих чаклунів".

113. Чаклуни прийшли до Фир'авна й заявили: "Якщо ми вийдемо переможцями, нам неодмінно належить винагорода!"

114. [Фир'авн] відповів: "Авжеж, і ви обов'язково станете [моїми] ближчими".

115. Ті запропонували: "Мусо! Або ти [першим] кинеш [патерицю], або – ми".

116. "Кидайте!" – відповів він. І коли вони кинули, то зачарували очі людей, налякали їх і сотворили велике чаклунство.

117. Тоді Ми вселили Мусі: "Кинь свою патерицю!" І [та, обернувшись на змія,] почала заковтувати те, що створили [чаклуни]¹⁸.

118. І восторжествувала істина, і марними виявилися їхні дії.

119. Їх було переможено й вони принижено відступили.

120. Чаклуни впали долілиць

121. зі словами: "Ми увірували в Господа Всесвіту!

122. У Господа Муси й Гаруна".

123. Фир'авн сказав: "Ви увірували в Нього перш ніж я дозволив! Це – підступ, який ви замислили в цьому місті, щоб вигнати з нього жителів. Та я вам покажу!

124. Я неодмінно відрубав вам нахрест руки й ноги, а потім обов'язково розіпну вас усіх".

125. Вони відповіли: "Ми повернемося до нашого Господа.

126. Ти мстиш нам тільки за те, що ми увірували в знамення нашого Господа, коли вони з'явилися до нас. Господи наш! Пошли нам терпіння й упокій нас покірними [Тобі]".

127. Знать із народу Фир'авна запитала: "Невже ти дозволиш Мусі та його людям капостити на землі й відректися від тебе та твоїх богів?" [Фир'авн] відповів: "Ми вбиватимемо їхніх синів і залишатимемо в живих жінок. Отак ми здолаємо їх".

128. Муса сказав своєму народові: "Просіть допомоги в Аллаха й терпіть. Бо земля належить Аллахові, Він дарує її у спадщину тому зі Своїх рабів, кому побажає, а майбутнє належить богобоязливим".

129. Вони відповіли: "Ми кривдили і до, і після твого приходу до нас". [Муса] сказав: "Може, ваш Господь погубить ваших ворогів, зробить вас їх спадкоємцями на землі і подивиться, як ви будете поводитися".

130. Ми вже покарали рід Фир'авна посухою й неврожаєм, – може, вони одумуються.

131. Коли на них зійшла благодать, вони сказали: "Отак нам належить".

Коли ж їх настигало лихо, вони приписували [нещастя] Мусі та його прибічникам. Насправді ж їхня доля належить Аллахові, проте більшість із них не розуміють цього.

132. Вони сказали: "Які б ти не приво- див нам знамення, щоб заворожити нас ними, ми не повіримо тобі".

133. Тому Ми наслали на них потоп¹⁹, сарану, вошей, жаб і кров як ясні зна- мення. Однак вони повели себе зарозу- міло і стали грішниками.

134. Коли ж їх настигла [Наша] кара, вони заблагали: "О Мусо! Помолися за нас Господові твоєму, як Він домовився з тобою. Якщо ти відвернеш від нас кару, ми неодмінно повіримо тобі й обов'яз- ково відпустимо з тобою синів Ісраїла".

135. Та як тільки Ми відвернули від них кару до визначеного терміну, вони по- рушили [клятву].

136. Тому Ми відплатили їм, утопив- ши їх у морі за те, що вони вважали Наші знамення брехнею і нехтували ними.

137. Ми дарували у спадщину тим, хто був раніше слабким, східні та західні землі. Ми благословили ці землі, і збу- лося слово блага Господа твого, дане синам Ісраїла за те, чого вони натерпіли- ся. Ми знищили вщент усе, що збудував Фир'авн та його люди, зруйнували те, що вони споруджували.

138. Ми переправили синів Ісраїла через море; вони прийшли до людей, які поклонялися своїм ідолам і сказали: "О Мусо! Сотвори нам такого ж бога, як і в них". Він відповів: "Воістину, ви – неві- гласи".

139. У цих людей буде погублено те, чого вони тримаються, й обернуться на- марне їхні дії".

140. [Муса] додав: "Невже я бажати- му для вас яке-небудь інше божество, крім Аллаха, тоді як Він возніс вас над усім суцям!"

141. [Згадайте], як Ми врятували вас від роду Фир'авна, який чинив над вами найжорстокішу наругу, вбиваючи ваших синів і залишаючи в живих ваших жінок. У цьому [для вас] – велике випробуван- ня від вашого Господа.

142. Ми обіцяли Мусі тридцять ночей і додали [ще] десять, так що термін спіл- кування з його Господом склав сорок

ночей. Муса сказав своєму братові Га- руну: "Будь замість мене серед мого народу, чини справедливо і не ходи шля- хом нечестивців".

143. Коли ж Муса прийшов²⁰ на при- значений Нами термін і його Господь заговорив з ним, [Муса] попросив: "Го- споди! Дай мені поглянути на Тебе". [Го- сподь] відказав: "Ти Мене не побачиш, але глянь на гору. Якщо вона непохитно устоїть на своєму місці, то й ти Мене по- бачиш". І щойно Господь явив Себе горі, Він обернув її на порошок, а Муса впав не- притомний. Отямившись, він вигукнув: "Хвала Тобі! Каюся Тобі, і я – перший із тих, хто увірував".

144. [Господь] сказав: "Мусо! Я об- рав тебе з-поміж людей для [передачі] Моїх послань і Моїх слів. Тож бери те, що Я дарував тобі, і будь вдячним".

145. І Ми написали для нього на скри- жалях заповіді і роз'яснення про все суще. Тож тримайся за них міцно й на- родові своєму накажи, щоби трималися за щонайліпше²¹. Я покажу вам, де меш- катимуть нечестивці.

146. Я відлучу від Моїх знамень тих, хто несправедливо гонорує на землі. Якщо вони побачать будь-яке знамен- ня, то не повірять йому; коли ж побачать праведний шлях, то не ступлять на нього, а вгледівши шлях омани, оберуть його. Усе це тому, що вони вважали Наші зна- мення брехнею і знехтували ними.

147. Марні діяння тих, хто не визна- вав ні Наших знамень, ні того, що вони постануть [перед Нами] у Судний день. Тож невже їм воздасться інакше, ніж за те, що вони творили?"

148. Народ Муси, поки той був відсут- ний, зі своїх прикрас відлив статую тель- ця²², що мукав. Невже вони не бачили, що він²³ не розмовляв з ними і не вів їх праведним шляхом? Вони почали покло- нятися йому і стали нечестивцями.

149. Коли ж вони розкаялися й пере- коналися, що потрапили в оману, то ска- зали: "Якщо наш Господь не змилости- виться над нами і не простить нас, то ми неминуче зазнаємо збитку".

150. Повернувшись до свого наро- ду розгніваним і засмученим, Муса сказав: "Мерзотно те, що ви скоїли за моєї відсутності. Невже ви хочете

пришвидшити волю Господа свого?" І він кинув скрижалі²⁴, схопив свого брата²⁵ за волосся і потягнув його до себе. Той вигукнув: "О син моєї матері! Люди тримали мене за слабодуха і ледве було не вбили. Не потішай мною ворогів і не зараховуй до грішників".

151. [Муса] відповів: "Господи! Прости мене й мого брата та осіни нас Твоєю милістю, тому що Ти – Наймилосердніший із милостивих".

152. Тих, хто поклонявся тільцеві, неминуче спостигне гнів їхнього Господа, а також приниження в цьому житті. Так Ми відплачуємо тим, хто вигадує неправду.

153. Щодо тих же, хто творив лихі справи, а потім покався й увірував, то, воістину, Господь твій [навіть] після цього – Всепрощаючий, Всемилосердний.

154. Коли гнів Муси заспокоївся, він підняв скрижалі, де було написано про дороговказ і милість для тих, хто боїться Господа свого²⁶.

155. Муса відібрав зі свого народу сімдесят чоловіків для призначеного Нами часу. А коли їх настиг землетрус²⁷, Муса сказав: "Господи! Якби Ти захотів, то погубив би їх раніше разом зі мною. Невже Ти погубиш нас за те, що скоїли якісь дурниці з-поміж нас? Усе це – лише іспит, яким Ти збиваєш із праведного шляху, кого захочеш, і ведеш по ньому, кого хочеш. Ти – наш покровитель, прости ж і помилуй нас, адже Ти – Найкращий із прощаючих!

156. Приготуй нам у цьому житті гарну долю, і в майбутньому: ми пішли прямо до Тебе!" Він сказав: "Карою Моєю Я вражаю, кого захочу, а милість Моя поширюється на все. Тому Я приготую її тим, хто богобоязливий, дає пожертву й вірує в Наші знамення;

157. хто йде слідом за посланцем, пророком із народу²⁸, записи про якого вони знаходять у своїй Торі та Євангелії, котрий спонукає їх до добра й утримує від зла, дозволяє їм блага й забороняє їм мерзоти, знімає з них тягарі та кайдани, що були на них. Саме ті, хто увірував у нього, хто підтримував його, допомагав йому, й пішов за світлом, що зійшло за ним, – вони будуть щасливими!"

158. Скажи: "О люди! Я – посланець Аллаха до вас усіх від Того, Кому нале-

жить влада над небесами та землею, – не існує жодного іншого божества, крім Нього; Він воскрешає й умертвляє. Тож віруйте в Аллаха та Його посланця – пророка, з народу, – який вірує в Аллаха та Його слова, і ступайте слідом за ним, – може, ви підете праведним шляхом!"

159. Серед людей Муси були такі, хто спрямовував за істиною, і чинив по ній справедливо.

160. Ми розділили їх на дванадцять колін – громад. Ми вселили Мусі, коли його народ просив у нього пити: "Удар своєю патерицею об камінь!" І забило звідти дванадцять джерел; кожна громада знала, звідки їм пити. І осінили Ми їх хмарою і зіслали на них манну та перепелів. Їжте блага, якими Ми вас наділили! Не Нас вони образили, а самих себе скривдили!

161. [Згадай, Мухаммаде], як було сказано їм: "Поселіться у цьому місті²⁹, їжте там, що захочете, і говоріть: "Відпусти нам гріхи!". Входитье у врата, падаючи долілиць, і Ми простимо вам ваші провини. Ми примножимо [статок] благодійникам!"

162. Однак нечестивці замінили сказані їм слова іншими. Тому наслали Ми на них кару з небес за те, що вони чинили несправедливо.

163. Запитай їх про місто³⁰, розташоване на березі моря, як [його жителі] порушували суботу, коли в суботній день, піднімаючись, припливали до них риби. Але коли вони не святкували суботи, ті не припливали до них. Отак Ми випробуємо їх за те, що вони грішили!

164. [Згадай] також, як дехто з людей питав: "Навіщо ви умовляєте людей, яких Аллах погубить або жорстоко покарає?" Вони відповіли: "Щоб виправдатися перед вашим Господом, і, до того ж, може, вони стануть богобоязливими!"

165. Коли ж вони забули те, про що їх перестерігали, Ми врятували тих, хто утримував від гріха, а нечестивців жорстоко покарали за їхні гріхи.

166. Коли ж вони гордовито знехтували тим, що їм забороняли, Ми сказали їм: "Оберніться на мерзотних мавп!"

167. [Згадай] як возвістив Господь твій, що Він неодмінно посилатиме до них аж до самого дня воскресіння тих,

хто щонайжорстокіше каратиме їх. Достеменно, Господь твій швидкий щодо кари, і, воістину, Він – Всепрощаючий, Всемилосердний!

168. Тож поділили Ми їх по землі на громади – одні з них праведні, інші – навпаки. І випробовували Ми їх добром і злом, аби вони повернулися [до Нас]!

169. Після них залишилися спадкоємці, які успадкували (Святе) Письмо. Вони надавали перевагу земним благам і говорили: “Нас буде прощено!” А якби трапилось їм яке інше благо, вони взяли б і його! Хіба не заповідалося їм у (Святому) Письмі, щоб вони говорили про Аллаха тільки правду? А вони ж вивчили, що було в ньому. Прийдешне життя краще для тих, хто богобоязливий. Тож неже ви не одумаєтесь?

170. А ті, хто дотримується (Святого) Письма і вистоює молитву, – то Ми ж не залишимо без винагороди благодійників!

171. [Згадай], як Ми вознесли над ними гору, неначе хмару, і думали вони, що вона впаде на них. Міцно тримайтеся того, що Ми дарували вам, пам’ятайте, що там, – може, ви будете богобоязливими!

172. [Згадай, Мухаммаде], як Господь твій витяг із синів Адама, зі спин їх, їхнє потомство і змусив їх засвідчити проти самих себе: “Хіба Я не Господь ваш?” Вони сказали: “Авжеж, ми свідчимо...” Щоб ви не сказали в День воскресіння: “Ми не знали про це”.

173. Або не сказали б: “Адже й раніше батьки наші додавали Аллахові спільників, а ми – потомство після них. Невже Ти погубиш нас за те, що творили легкодухи?”

174. Отак Ми роз’ясняємо знамення, – може, вони повернуться!

175. Розкажи їм оповідку про того, кому Ми дарували Наші знамення, а він знехтував ними. Шайтан же обернув його на свого прибічника, так що той заблукав.

176. А якби Ми захотіли, то возвисили б його ними³¹. Та він спокусився земними благами й підкорився своїй пристрасті. Він неначе пес: замахнешся на нього – огризається й облишиш його, – теж огризається. Це – притча про людей,

котрі вважали Наші знамення брехнею. Тож розповідай же їм цю оповідку, аби вони задумалися!

177. Поганий приклад тих людей, котрі вважали Наші знамення брехнею: вони самі себе скривдили!

178. Той, кого веде Аллах, іде праведним шляхом; а ті, кого Він уводить в оману, зазнають збитку.

179. Ми сотворили для геєни багато джиннів і людей: вони мають серця, якими не відчують, очі, якими вони не бачать, вуха, якими не чують. Вони – неначе худоба, заблукали навіть більше. Вони – безтямні.

180. Аллаху належать найкращі імена; тож зовіть Його ними та облиште тих, хто сперечається щодо Його імен. Вони отримують плату за те, що чинили!

181. З-поміж тих, кого Ми сотворили, є люди, котрі ведуть праведним шляхом, керуючись справедливістю.

182. А тих, хто вважав Наші знамення брехнею, Ми покараємо крок за кроком так, що вони не й підозрюють.

183. Я даю їм відстрочку, бо Моя хитрість – незламна.

184. Невже їм не приходило в голову, що їхній побратим не божевільний? Адже він – тільки ясний перестерігач.

185. Невже вони не задумувались про владу над небесами та землею, про все, що сотворив Аллах, про те, що, може, наближається їхній час? Якій же оповідці тоді вони повірять?

186. Для тих, кого збиває зі шляху Аллах, не існує проводиря, і Він залишає їх сліпо блукати у своїй омані.

187. Вони запитують тебе про Годину: коли ж вона настане? Скажи: “Про неї знає тільки мій Господь, тільки Він визначить її час. Тяжка вона на небесах і на землі. Настане вона для вас тільки зненацька”.

Вони запитують тебе, нібито ти знаєш про неї. Скажи: “Про це знає тільки Аллах, однак більшість людей не знає”.

188. Скажи: “Я не маю влади принести самому собі ані користі, ані шкоди, якщо того не побажає Аллах. Якби я знав потаємне, то примножив би собі всіляке добро, а зло би мене зовсім не зачепило. Адже я – тільки перестерігач і провозвісник для тих, хто вірує”.

189. Він – Той, Хто сотворив вас з єдиної душі і зробив із неї пару, щоб знаходити спокій із нею. Коли ж він зійшовся з нею³², вона понесла легку ношу і пішла з нею; коли ж вона обважніла, вони обоє воззвали до Аллаха, Господа їхнього: “Якщо Ти подаруєш нам праведного [сина], ми неодмінно будемо Тобі вдячними!”

190. А коли Він подарував їм такого сина, вони додали Йому спільників у тому, що Він дарував їм. Однак Аллах вище тих, кого вони додають Йому у спільники!

191. Невже вони долучають Йому спільниками тих, що нічого не створюють, а самі сотворені

192. й не можуть допомогти ані їм, ані самим собі?

193. Якщо ви зовете їх до прямого шляху, вони не йдуть за вами. Байдуже для вас: чи зватимете ви їх чи будете мовчати.

194. Ті, кого ви призиваєте крім Аллаха, – такі ж самі раби, як і ви! Зовіть же їх, і нехай вони одзовуться, якщо ви правдиві!

195. Невже вони мають ноги, якими ходять, чи мають руки, якими вони беруть, або мають очі, якими бачать, чи вуха, якимичують? Скажи: “Покличте ваших спільників, а вже потім хитруйте проти мене і не давайте мені перепочинку!

196. Мій покровитель – Аллах, Який спустив Книгу, і Він покровительствує праведникам!

197. А ті, кого ви призиваєте крім Нього, не можуть допомогти ні вам, ні самим собі”.

198. Якщо ти зовеш їх до праведного шляху, вони не слухаються. Ти бачиш, як вони дивляться на тебе, та [нічого] не бачать.

199. Будь поблажливим, спонукай до добра і цурайся невігласів!

200. А якщо тебе оповіє яка-небудь примара од шайтана, шукай притулку в Аллаха, бо Він – усе чує, все знає!

201. Якщо богобоязливих торкнеться облуда від шайтана, вони згадують [його підступи], і ясно бачать [їх].

202. А їхні «побратими» посилюють у них оману і вже не відступають.

203. Якщо ти не приводиш їм якого-небудь знамення, вони питають: “Чи ти його ще не знайшов?” Скажи: “Я тільки йду за тим, що мені вселено в Одкровенні від Господа мого. Це – ясні докази від вашого Господа, прямий дороговказ і милосердя для віруючих людей”.

204. А коли декламується Коран, то прислухайтеся й мовчіть, аби вас було помилувано!

205. Згадуй Господа свого в душі смиренно і зі страхом, без гучних слів – і вранці, і ввечері, – не нехтуй!

206. Ті, хто коло Господа твого, не зневажають служінням Йому, а прославляють Його і поклоняються Йому!

1
2002–2005 , “ ”, “ ” “ ” .
2
3
4
5 . *Ал-Кибла* (“ , ”) – , [
6 .: *Резван Е.* 1991, 136–137].
7 “ ”; [,]; -
8 ‘ (.: ‘a’rāf, .: ‘urf) – .: ‘ , , , [,], ‘перепони’ [, ,], – ал-’A’rāf [.: ,] .: . ‘огоржі’, .: ‘ – Heights ‘ , .: – battlements ‘ - ; (,); ( ) .: ,

... – “unlettered” (“...”); ... : “who can neither read nor write” (“...”).

3) “...”; 2) “...
Умм ал-Кура (“...”) – ...”.

...
 : ... ?

... VII:157–158

уммі. “...” II:78, “
(уммійун – ... уммі), ...” [... 2002,
116]; ... – *уммійун* – ...

... III:20 (?), 75; LXII:2. *уммійун*

уммі “...”, “...”, *уммийун,* ...”
 ‘*олам* – “...”
 “...”, *умми,* ...”, *уммі*
 “...”,
ан-набі’ ал-уммі, *аят* VII:157–158. – “...”,
 ; ,
 [*уммі* : Horovitz
 1926, 52f.; R. Paret, ‘Ummī’ // *EI*; Günter 2002, 1–26; E. Geoffroy, ‘Ummī’ // *EI*, new ed., X:864].
аят – XXIX:48,
 ,
аят : “...”,
 ; , : “...”,
кара’а, *кур’ан,* “...”, “...”,
 “...”,
 (...)
). : “...”, [...]
 ], “...”,
 ; ,
 ; ,
 ; ,
 : “*ікра’* (...)”,
 : “*ма акра’у*”,
 “...”, “...”,
 ?”.

... :
 : *ма ана бі-кари’ін,*
 “ (...)”.
маза акра’у, “... ?”.

...
 ; ,
 ; ,
 ; ,
 ; ,

ЛІТЕРАТУРА

– *Al-Bayḍāwī. 'Anwār at-tanzīl wa-'asrār at-ta'wīl* // Beidhawii commentarius in Coranum / Ed. Fleischer H.O. 2 vols. Leipzig, 1846–1848.

Ar-Rāzī, Fahr ad-Dīn. Mafātīḥ al-ḡayb al-muštahir bi-t-tafsīr al-kabīr. Mğ. 1–8. Al-Q hira, 1380 H./1890–1891.

– *Aṭ-Ṭabarī, Abū Ġa'far Muḥammad ibn Ġarīr. Ġāmi' al-bayān 'an ta'wīl ayy al-Qur'an* / Hazzaba-hu wa-qarraba-hu *Ṣalāḥ 'Abd al-Fattāḥ al-Hālidī*; *ḥarraḡa aḥādīsa-hu Ibrāhīm Muḥammad al-'Alī*. Ṭab'ah 1. Dimašq: Dār al-Qalam; Bayrūt: ad-Dar aš-Šāmiyah. Mğ. 1–12 (mğ. 12. – 1997).

“ ” – *Tafsīr al-Ġalālayn: Al-Maḥallī Ġalāl al-Dīn; As-Suyūṭī, Ġalāl al-Dīn 'Abd ar-Raḥmān b. Abī Bakr. Tafsīr al-Ġalālayn*. – [Al-Q hira]: D r at-Tur ṭ al-'arabī li-t-ṭibā'a wa-n-našr, n.d.

– *Ibn al-Ḥaṭīb. 'Afsaḥ at-Tafāsīr*. – Ṭab'a 6. – Al-Maṭba'a al-miṣriya wa-maktabatu-hā, bidūn ta'rīḥ.

– *Ibn Kašīr; 'Imād ad-Dīn 'Ismā'il 'bn 'Umar al-Qurayšī aš-Šāfi'ī. Tafsīr al-Qur'an al-'azīm* / Haqqaqa-hu wa-ḥarraḡa nuṣūṣa-hu wa-ḡabaṭa-hu Ḥassān al-Ġibālī. – Ar-Riyāḍ: Bayt al-'Afkār ad-duwalīya li-n-našr wa-t-tawzī', 1420/1999.

Ibn Manzūr. Lisān al-'arab. – 6 mğld. – Al-Qāhira: Dār al-Ma'ārif, bidūn ta'rīḥ.

Horovitz J. Koranische Untersuchungen. B.–Lpz., 1926.

Paret R. 'Ummi // *EI(S)*;

Günter S. 2002. Muhammad, the Illiterate Prophet: An Islamic Creed in the Qur'an and Qur'anic Exegesis // *Journal of Qur'anic Studies*. Vol. IV, issue I, p. 1–26.

Jeffery A. The Foreign Vocabulary of the Qur'an. Baroda, 1938.

Watt W.M. Bell's Introduction to the Qur'an. Edinburgh: University Press, 1970.

Біблія.

. United Bible Societies, 1992.

Коран / . Д.Н.Богуславского. , 2001.

Коран / . И.Ю. Крачковского / . . .

. 2- . , 1986.

Коран / . М.-Н.Османова. 2- . , 1999.

Коран / , ( ), В.С.Рибалкіна. , 2002.

Коран. IV: “ ”. , Рибалкіна В.С. // **Ят-рань.** 2002 (2).

Коран. : “ ”. Рибалкіна В.С. // **Сходо-знавство,** 2004, 23–24.

Коран. : “ ”. Рибалкіна В.С. // **Східний світ,** 2004а, 2.

Коран. I: “ ”. Рибалкіна В.С. // **Східний світ,** 2004б, 4.

Коран. V: “ ”. Рибалкіна В.С. // **Сходо-знавство,** 2004в, 27–28.

Коран. VI: “ ”. Рибалкіна В.С. // **Східний світ,** 2005, 1.

Резван Е. - // **Ислам.** . , 1991.

ФІЛОСОФІЯ

В.О. Кіктенко

ДЖ. НІДЕМ ПРО ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ ЛОГІКИ В ДАВНЬОКИТАЙСЬКИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ШКОЛАХ МІН-ЦЗЯ Й МО-ЦЗЯ

ВАЖАЄТЬСЯ, - , -
- -
, V . . . - [Needham 1956, 165]. -
: - , -
- -
, - -
- , -
- [Needham 1956, 165]. -
- , -
- 3 -
лицарським елементом -
[Needham 1956, 165]. ,
-
- 4 , -
- 5
- “ ”
- (“ ” (“ < ”),
- > ”). -
[Blue], [Cawling 1993],
[1987] [1987] -
1987; 1996; 1996 ; -
1997]. -
- ” (“ ”) 50 “
- “ ”,
- жу (“ ”),
- ”) ся (“ ”, “ ”),
2004; [2003; -
2004a; 2004b; -
2004c; 2004d; -
2004e; 2004f; 2004g]. -
“ ”. , -
-
- , актуальність -
- завданням (=),
- (-
-); “ -
- мо-цзя мін-цзя. , -
- ”
- (мо-цзя)¹ [Needham 1956, 165]. -
- (= (мін-цзя))² -
- , -

, - -
 :
 1)
 (керівництво зсередини),
 (兼
 爱, цзянь ай),
 [Mei Yi-pao 1934]⁶, [Feng
 Yu-lan 1937; Feng Yu-lan 1953]
⁷ [Maspero 1928]
 2)
 [Needham 1956, 166].
 (尚賢, шан сянь),
 (尚同, шан тун)
 мо-цзя
 (利民, лі мін), утилі-
 таризм думки (
 (節用, цзе юн),
 (節葬, цзе
 цзан)
 (非樂, фей яо)).
 дао-цзя ( ) жу-цзя 3)
 ( )
 “ - ” XVII
 мо-цзя дао-цзя
 – дао релігійний емпіризм
 тун (велике єднання). [Needham 1956, 168–169].
 (非命, фей мін),
 прагматичної людини
 [Needham 1956, 167–168]. [Needham 1956, 170].

любов, – універсальна ⁹ [Forke 1922]
[Feng Yu-lan 1937; Feng Yu-lan 1937.],

[Needham 1956, 171]. ¹⁰ [Than Chieh-Fu 1935]

“ ” (“ ”) “ ” (“ ”),
; “ ” (“ ”),
“ ”), “ ”
“ ”). [Needham 1956, 171].

: мова;
ознаки; твердість і білизна; почуття; моделі або методи природи; класифікація; вільні терміни; універсальне конкретне; типи імен; позначення; порівняння між класами; неправильне використання термінів; причинний зв'язок; частина й ціле; збіг; розходження; збіг і розходження; те, що включає знання; слух; зір; дія (природи й людини); інференція¹¹; знання тривалості; знання й практика; знання, що відоме не кожному; дослідження; віра й неетичний доказ; сумнів; доказ; зміни; дія і протидія; протиріччя; неруйнівність подій і речей минулого; небуття; атараксія [Needham 1956, 173–180].

[Needham 1956, 171].

мо-цзя,
(у сін).

школи імен [Lau 1953], “ ”. [Needham 1956, 185].

школи імен [Needham 1956, 182]. універсальним конкретним, чжи (指) у (物). чжи у. [Ku Pao-Ku 1953] [Chang Tung-Sun 1939] (чжи – моделей, чжи-у – [Mei Yi-Pao 1953] чжи – ознаки, сутністю якостями. те інше XVII мо-цзя мін-цзя [Needham 1956, 185–188]. мін-цзя школи імен, дао-цзя, інь-ян [Needham 1956, 189].

“ ”,

” [Needham 1956, 194].

2) *Безкінечність і проблеми, пов’язані з атомізмом:*
простір-час

парадокса

²³ [Legge 1891], [Forke 1902], [Feng Yu-lan 1937; Feng Yu-lan 1953], [Hughes 1942], [Wieger 1913], [Ku Pao-Ku 1953] [Needham 1956, 194].

1) *Відносність і універсальність змін:*
а) *просторова відносність* –
;) *часова відносність*, [Needham 1956, 195].

3) *Універсалії й класифікація:*
моністичної теорії всесвіту, [Hu Shih 1922]

подібність-і-розходження (мале велике). [Needham 1956, 192]

простір-час [Feng Yu-lan 1937]; [Hu Shih 1922]; [Chang Ping-Lin 1910];

[Huang Fang-Kang 1941]. дія (為, вей),
стаючи (成, чен). ,
подібність розходження [Needham 1956, 195–196].
4) Роль розуму; епістемологія: - відношення (лянь, 連),
сутність. -
чжи (恕), - відносин
люй (慮) [Needham 1956, 196]. сут-
5) Потенційність і дійсність - ності, -
[Needham 1956, 197]. “що
6) Природні чудеса, ймовірно, пара- ?”, “як ,
доксальні. , як
[Needham 1956, 197]. ?” [Needham 1956, 199–200].
7) Парадокс, що не піддається класи-
фікації. [Needham 1956,
197].
: “... (, 24,
) - 25,
- 26, 27, 28,
29 , -
, , , -
, , , -
, , , -
, , , -
, , , -
, , , -
, , , -
, , , -
квів , -
” :
[Needham 1956, 199]. -
, -
, -
[Needham
1956, 201–203].
, , , -
мо-цзя мін-цзя -
, , , -
тотожності , -
розходження, XVIII–XIX , -
XIX–XX .
буттям, сутністю, ,
( ) -
- затверджувати, 30, 31,
правда, це (是, ши) мати (有, ю); 32, 33, ,
Східний світ №2 2005 147

- ¹ - (墨家), школа мо, школа моїстів, моїзм - (- , V - . IV . . .).
(" - , - ", V-III . . .).
- ² - (名家), школа імен, логіки, номіналісти, софісти, діалектики сін мін цзя (形名家), школа форм та імен - V-III . . .
- ³ (1895-1990).
- ⁴ . (46 (?) . . . - 23 . . .)
" (зுவэнь цзин сюэ),
⁵ (32-92).
III . . . - I . . . : " " " " .
- ⁶ " - , " (1934)
- ⁷ (Maspero) (1883-1945).
- ⁸ (1891-1962).
- ⁹ (Forke) . (1867-1944).
- ¹⁰ . (1887-1974).
- ¹¹
- ¹² - . (305-240 . . .). *іньян цзя.*
- ¹³ , (Hertz) (1857-1894),
- ¹⁴ (Maxwell) (Clerk) (1831-1879),
- ¹⁵ (Rutherford) (1871-1937),
- ¹⁶ (Eddington) (1882-1944),
- ¹⁷ , (Wittgenstein) (1889-1951),
- ¹⁸ (Schrödinger) (1887-1961),
- ¹⁹ (Braithwaite) (1900-1990),
- ²⁰ . - . (. 370 . . . - . 310 . . .).
мін цзя.
- ²¹ - , (IV . . . - III . . .),
мін цзя бянъ (" - , " - , " - , " - ").

- ²² (.490–430 . .),
²³ (Legge) (1815–1897).
²⁴ (Bacon) (1561–1626).
²⁵ (Glanvill) (1636–1680),
²⁶ Коменський (Komenský, Comenius) Ян Амос (1592–1670), чеський педагог-гуманіст, гро-
²⁷ (Boyle) (1627–1691),
²⁸ (Sprat)
²⁹ (Whitehead) (1861–1947),
³⁰ . (1865–1898). XIX ..
³¹ , . (1866–1925).
³² (1873–1929).
³³ (-) (1881–1936).

ЛІТЕРАТУРА

- Зинин С.В. // **Современные историко-научные исследования: наука в традиционном Китае.** , 1987.
 Зинин С.В. // **Мир Будды и китайская цивилизация.** , 1996, 2.
 Зинин С.В. : -
 // **Мир Будды и китайская цивилизация.** , 1996a, 2.
 Зинин С.В. // **Восток.** , 1997, 1.
 Кіктенко В.О. -
 // **Перспективи, 2003,** 2–3 (22–23).
 Кіктенко В.О. : //
Сходознавство, 2003a, 21–22.
 Кіктенко В.О. дао // **Мульти-версум. Філософський альманах: Зб. наук. праць, 2004,** . 42.
 Кіктенко В.О. //
Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. праць, 2004a, . 39.
 Кіктенко В.О. // **Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, 2004b,** 615.
 Кіктенко В.О. -
 // **Східний світ, 2004c,** 2.
 Кіктенко В.О. // **Східний світ, 2004d,** 1.
 Кіктенко В.О. // **Східний світ, 2004e,** 4.
 Кіктенко В.О. // **Проблеми освіти, 2004f,** . 38.
 Кіктенко В.О. // **Дослідження цивілізацій Сходу та Заходу: історія, філософія, філологія.** , 2004g.
 Кобзев А.И. ( ) // **Современные историко-научные исследования: наука в традиционном Китае.** , 1987.
 Blue, Gregory. **Joseph Needham's contribution to the history of science and technology in China** / <http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/>.

- Chang Ping-Lin.* (章炳麟). **Kuo Ku Lun Hêng.** (國故論衡). **Critical Discourses on-History and Archaeology.** Kuo Hsüeh Chiang Hsi Hui, 1910.
- Chang Tung-Sun.* 'A Chinese Philosopher's Theory of Knowledge.' *YJSS*, 1939.
- Cowling, Maurice.* Joseph Needham & The History Of Chinese Science // **The New Criterion** Vol. 11, No. 6, February 1993. / <http://www.newcriterion.com/archive/11/feb93/cowling.htm>.
- Feng Yu-lan.* **A History of Chinese Philosophy.** Vol. I, The Period of the Philosophers (from the Beginnings to c. -100), Vetch, Peiqing, 1937; Alien & Un win, London, 1937.
- Feng Yu-lan.* **A History of Chinese Philosophy.** Vol. 2, The Period of Classical Learning (from the -2nd Century to the +20th Century), Princeton Univ. Press, Princeton, N. J., 1953.
- Forke A.* **Mo Ti des Sozialehikers und seiner Schüler philosophische Werke.** Berlin, 1922.
- Forke A.* 'The Chinese Sophists' (includes complete tr. of *Têng Hsi Tzu, Hui Tzu and other paradoxes, Kungsun Lung Tzu*). *JRAS/NCB*, 1902.
- Hu Shih.* **The Development of the Logical Method in Ancient China.** Oriental Book Co., Shanghai, 1922.
- Huang Fang-Kang* (黃方剛). **Shih Lao Tzu chih Tao.** (釋老子之道). **On the Tao of Lao Tzu.** *WVJAP*, 1941.
- Hughes E. R.* 'Chinese philosophy in Classical Times'. Dent, London, 1942.
- Ku Pao-Ku.* **Deux Sophistes Chinois; Houei die [Hui Shih] et Kong-souen Long-[Kungsun Lung].** Presses Univ. de France (Imp. Nat.), Paris, 1953.
- Lau D. C.* 'Some Logical Problems in Ancient China.' *PAS*, 1953.
- Legge J.* **The Texts of Taoism.** (Contains (a) *Tao Te Ching*; (b) *Chuang Tzu*, (c) *Shang Kan Ying Phien*, (d) *Chhing Ching Ching*, (e) *Yin Fu Ching*, (f) *Jih Yung Ching*.) 2 vols. Oxford, 1891.
- Maspero H.* 'Notes sur la Logique de Mo-Tseu et de Son École.' *TP*, 1928.
- Mei Yi-Pao.* **Mo Tzu, the Neglected Rival of Confucius.** Probsthain, London, 1934.
- Mei Yi-Pao.* 'The *Kungsun Lung Tzu*, with a translation into English.' *HJAS*, 1953.
- Needham J., et al.* **Science and Civilisation in China.** Volume 2. History of Scientific Thought. Cambridge, 1956.
- Than Chieh-Fu.* (譚戒甫). **Mo Ching I Chich.** (墨經易解) **Analysis of the Mohist Canon.** Com. Press (for Wuhan University), Shanghai, 1935.
- Wieger L.* **Taoisme.** Vol. 2. **Les Pères du Système Taoiste** (tr. selections of *Lao Tzu, Chuang Tzu, Lieh Tzu*). Mission Press, Hsienhsien, 1913.

РЕЦЕНЗІЇ

А.М. Домановський

НОМО BYZANTINUS, або ЛЮДИНА, ЯКА СТВОРИЛА ВІЗАНТІЙСЬКИЙ ВСЕСВІТ

Мир Александра Каждана: К 80-летию со дня рождения / Отв. ред. А. А. Чекалова. – СПб.: Алетейя, 2003. – 623, II с. – (Серия “Византийская библиотека. Исследования”)*

Растворять Византию, как сахар, в стакане чая, проникаться имперским величием ее соборов. Об отступниках древних ее ничего не зная, им во славу монашески тихо всегда работать. Видеть силу империи в старых истертых джинсах, что еще ухитряются как-то не распадаться. Просто жить – почему-то своей бестолковой жизнью и ничем, по идее, особо не увлекаться. На друзьях замыкаться, как в древности – на феоде, все грехи свои отпуская ремонтом души. Развивать философию маленьким словом “вроде” и – бессмертья лишать постоянно свою же душу.

Серебряник Ю.П.

1. XVIII 5. 1991 75- (. I). 6, 7. 1970- 1980- 544 29 1997 8.

80-
 :“
 ”
 : (. 14–21), “
 : (. 23–27),
 (. 37–42)
 (. 44–50).
 ”
 80-
 ”(. – .).
 ”(1930- – 1960- . (. 31–37).
 . – .).
 ”
 ”
 ”(. 11).
 ”
 (. 5–7)
 (. 8–9).
 (. 7),
 (. 52–68).
 (. 57).
 ”
 (С. 10–51), яка яскраво показує, що озна-
 ( )

:“ , ” (. . . -
(. 63). , - . . . - . . .),
, , (?)
, , ” (. 80). -
- . . . (. 78-83).
:“ , - “Alexander
...” (- Kazhdan and The Oxford Dictionary of
- Byzantium” (. 84-92) . . -
) (. 63). , -
- , -
, -
, (. 56-62). , -
- . . . , -
- “ -
- : . . .)”
(. 69-83). (- ,
, -
- VI 1948 . ,
-
- (. 84-85). ,
(. 70-73). . . -
- “ ” -
- “ - ” , ,
, ,
, “ - (. 85-86). ,
, -
, ” (. 72). -
, -
:“ , - , -
, , , -
- , -
, , -
, ” (. 73). (. 87). -
, , (. 88),
, - (. 89). , -
9. , -

, , , - “No!” “Wrong!”
(. 89). . . -
1000 , -
20 % , -
- , ,
, , , , ,
, . 4000 , -
, (. 90). , -
(. 89). . .
- ,
“ ”, XVIII 1991 .
(. 85). . . , -
“ ”,
. - “ ”,
, -
(. 89-90). . . , -
, (. 91). ,
. . . , ,
, -
- “ ”,
, . ,
, ,
, ? . .
, ,
, -
, -
, -
, (. 90). . . “ ”
. . . “ ”¹⁰
, , - (. 91-92). “
, , , , -
” (. 115). “ . . .
( )” . . (. 93-106).
, -
. -
(. 94-95).
, ,
, “ ”,
, -

94). (. 93– 1989 . -
“ ” -
” (. 93). 29 ’ 1997 . (. 120–121). -
: -
“ ” , -
” (. 95). -
13, -
(. 96–106)¹¹. -
“ ” (. 107–121). -
(, , - . . . . . -
) “ -
” (. 281–291), -
(. 107). -
“ ” -
1960- – 1970- “ ” -
” “ ” 12. 14. -
(. 115–116). (. 289)), -
(. 109, 117), -
(. 118–120). - (. 289). -

(. 414).
“ ”,
(. – .).
“ ” (. 521–537).
“ ” (. 486–502),
1994 .
”²¹.
“ ”
(. 538–617).
1992 .
“Dumbarton Oaks Papers”
²⁶.
(. 44), 1990 .
“ ” (. 503–515)²²,
1900 “The
Oxford Dictionary of Byzantium”,
²³,
2002 .,
2811
“ ”
(. 516–520),
”²⁴,
”²⁵
(. 538–540).

- 13
- 14 (650–850). – ., 2002. – . 5–14. // . . -
- 15) // . – 1990. – 3. – . 178. (
- 16 VII–IX . // . – 1954. – . 21. – . 164–188.
- 17 Kazhdan A., Culter A. Continuity and Discontinuity in Byzantine History // Byzantion. – 1982. – T. 52. – P. 429–478.
- 18 IV–XV . . XV // -
- . , 29 – 2 1998 . – : - , 1998. – . 67–69. -
- 19 . – 1998. – . 55 (80). – . 2. – . 179. //
- 20 IV – IX : . . – . 2- , . – . 2000
- 21 . . // . 1992. – ., 1994. – . 35–50.
- 22 : . . : // . – 1968. – 11. – . 104–113.
- 23 . . ? // . – 1970. – 6. – . 65–67.
- 24 . . . – . : , 1965. – 288 .
- 25 . . // . – 1965. – 9. – . 271–274.
- 26 Franklin S. Bibliography of Works by Alexander Kazhdan // DOP. – 1992. – Vol. 46. Homo byzantinus: Papers in Honor of Alexander Kazhdan. – P. 5–26.

**VII ЩОРІЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
“ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА ЯПОНІЇ”**

14–15 2005 “

( ) . “ VII ” .
- ( )

“ ” . . . .
( ), (-)

- *ікко-іккі.*

21 , , , ,

. . . ( )

“ - “ , “ ” “ ” .
( ) - . . . ( )

“ ” (“ ”) ( )

“ ” . . . .
( )

: . . . ”) (“ -
“ -ГІММОН “ ”

. (*катаїмі* *катата-* ; . . . ( )
гае ( )

“), “ ” “ ” . 1917 . ;
( ) . . . . ( )

- “

”;

· · ·) (- , · · ·

-

-

·

· · · ,

· · · (- 1868 .

; · · · ( ) - , -

“ ” · · ·

( ) -

· · · укійо-е (-

( ) -

- .

С.В. КАПРАНОВ,
канд. філос. наук, науков. співроб.
Інституту сходознавства
ім. А. Кримського НАН України

- . . . . 2004 . , ' -
- . . . . : -
- - -
- 15 , -
, ' -
, , - -
, - -
, - . -
, . -
, , , - -
, - . -
, , - -
, , , - -

***М.І. КИРЮШКО,**
провідний науковий співробітник
Інституту політичних
і етнопонаціональних
досліджень НАН України*

СПАДЩИНА

- О.Д. Огнєва ( ) -
**З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ
ПІДРУЧНИКА
ЛЕСІ УКРАЇНКИ
“СТАРОДАВНЯ ІСТОРІЯ
СХІДНИХ НАРОДІВ”**
(1871–1913)
“ 1912 . , -
(1877–1945),
1890–1891 . , -
1910–1912 . , [1995, 80].
(Ch. Maspero.
Histoire anciens des peuples de l’Orient),
(1871–1942),
“ ”
? , “ ”.
“ ”.
1910
1-
:“ ”
... ” [1979, 317].
” [(1841–1895)
1918, 1]. . .
“ ” [1979, 324].
(Louis Ménard (1822–1901). Histoire des anciens peuples de l’Orient. Paris. 1883),
“ ” [1979, 330].
” [1987, 670].
500 :“

...” [1979, 375–376]. 1918 ( )
 1911 , 1918 , -
 :“ 1918 . “ -
 ”. 1921 -
 ?” – [1979, 352; 1911 , - 1922 .,
 361; 374]. , “ ”,
 - “ ”,
 , , . ” [1918, 3, I]. , “ -
 - :“ - “ ” , ( ),
 ... “ ” ... ” [1979, 317],
 ...” [- 1918, I] , -
 “ ”,
 - (’ , -
 , , -
 ), , .

ЛІТЕРАТУРА

- Драгоманов М.П. 24.10.1890 // Рукописний відділ Інституту літератури НАН України, . 2, 472, . 1–2.
 Кагаров Е. (. . . . . , 1918, 252 . // Центральный державний архів жовтневої революції і соціалістичного будівництва, . 177, . 1, . 188, . 196–198 // . -26441, . 1–3.
 “Передмова”. Леся Українка. Стародавня історія східних народів. , 1918.
 Огнєва О. // Східний світ, 1995, 1.
 Огнєва О. “ ” // Сходознавство, 1998, 2.
 Леся Українка. Зібрання творів у дванадцяти томах. . 12. , 1979.
 Шаян В. Віра предків наших. , 1987.

*“ ”
 :“ ” , “ ” “ -
 , I- (. - , -
 ), . 1; (( ),
 . 3–12; (I–IV), . 12–45; (I–VIII), . 45–
 89; (I–VIII), . 89–161; (I–VII), . 161–192;
 (I–IV), . 193–202; ( ) (I–VI), . 202–252;
 . 251–252; “ -
 (I. ; II. -
 ; IV.). III.

* . . . , 2- “ ” ,

ІСТОРІЯ ІНДУСІВ

Розділ 1 ПЕРВІСТНІ АРІЙЦІ

“ — ”,
 ,
 , —
 ,
 1,
 ;
 ,
 ,
 , “ ”,
 ,
 ”.
 “ ” “ ”,
 “ ” “ ”,
 ;
 , (,
)
 ,
 (,
).
 ,
 —
 ”2,
 ,
 ,
 “ ”,
 ( )
 ,
 (“Arya”)³. Arya
 , “ ”.
 5
 Ares (,),
 Aretè (чеснота) і Aristos (найкращий) та з
 Heros ( ),
 Arya
 Iran ( ).
 ;
 , дім село,
 — ,
 , , , , ,
 , ,
 4
 ( );
 ,
 ,
 ,
 ,
 ,
 ,

Розділ II
АРІЙЦІ В ІНДІ. ВЕДА

; , ,
(,),
patni –
(пані); у Греків “patī” перейшло в “pōsis”
( ), “potnia”
слово – “gynē. Брат по санскритські brātar
(– bruder, brother, fra-
ter),
swasra,

*Невідомо напевне, як розійшлись Арій-
ці по Європі, коли не вважати, що вони
там жили спокон віку. Розселились же
вони так: Кельтійське племено пішло пів-
денним берегом Європи аж в теперішню
Францію та Іспанію, а потім оселилось
і в Британії.*

was –
dios. divus

Sapta Sindhou,

Sindhou, In-
dos, , -
Aryawartha – , 7 ,
Dasyou – I.
Melchtas – -
(,),
8
II.
!

**Скарбів наземних усіх ти цариця!
Ідеш ти**

, - , -
 , , , -
 , - , -
 !... , -
 ? , -
 , -
 , - Arani,
 - Pramantha.⁹
 , -
 , -
 , -
 , -
 , - (Agni),
 ; , -
 , (, -
 , ( ), ( ), -
 , - :
 , -
 , -
 , -
 , -
 ! , -
 , - 10
 , -
 ! ! ! -
 ! ! ! , -
 ! ! ! ...
 ! ! ! , -
 ! , , ! , -
 , , , -
 , -
 , -
 , -
 , -
 ? , -
 , , !
 , ,
 !

II.

Маю співати про ту перемогу, що
вчора одержав

Dewas ( ).

“ ?”

Akwinas ( ),

Marutas

( )

11

12

Adityas – Aditi. As-

- soure ,

- -

- -

- ra – , Sourya – , Agni – ∴ Ind-

- yon – , Roudra – , Va-

“ ”

” “ ”): (“

«

!

!

! гімн до найвисшого духа Pramâtma:

:

13 , , ?

- ? ?

? – ;

!

- ,

“ ” , . “ ”

- , . “ ”

:

!

- -

“ ” – -

, 14

, -

!

- ?

? ?

- ; -

- ,

— . ? 16 !.. ,
? ,
? ,
? ,
— ! ... ,
— ! ,
; —
?... ; —
— : “ ? — **II.**
?” ! —
I. : , **III.** 18
! 15 ,
! !

:“ - , , , , , , , ,

, , , - , , , -

, - , , , -

, , , ? - : ! , ,

, , , , , , ,

, - , - ”.

, - :

Розділ IV БУДДІЗМ

- , , -

, , , : , .
( )

, , , ( )
( )

, , , , , ( ) . 18

, , , (

, , ,) ,

, , , - , -

, , , VII . X.

, - , , ,

, , , : -

, ! , , - , , -

¹ Живі мови – , , мертві – , -
,
2
,
,
3 ( ) -
4
5 (-
6 3
7 , (
8),
9 - “ ”
,
10 “ ” – “ ” “ ”,
11 (, ,), -
12 - - -
13 -
14 ,
15 .
16 3
17 - , ,
18 ,
19 , -
20 -
21 ,
22 .

SUMMARIES

N.M. Akchurina-Muftiyeva

CRIMEAN DECORATIVE EMBROIDERY IN SKETCHES BY V.V. KONTROLSKA

The article is concentrated on Crimean Tatar embroideries in sketches by V. Kontrolska collected in 1906–1912 in different regions of the Crimea. The author summarizes and classifies the sketches, gives a review of Crimean Tatar interpretation of the depicted symbols, shows composition of some embroideries. The article presents description of some of the decorative patterns which are of special interest. Patterns of embroideries sketched by V. Kontrolska are unique as they have no analogy either in sketches by A. M. Petrova or in applied art collections preserved in museums and private collections of nowadays. Some of the embroideries are dated back to XIV and XVI centuries.

O.B. Bubenok

ANTES: SLAVS OR IRANIANS?

Byzantine historians of VI – early VII centuries mention Antes as settled population living in the North Black Sea region in the second half of IV – VI centuries. Some historians believe in their Iranian (Sarmato-Alanian) origin though the other consider them a part of Slavic population. According to the data of written sources, archaeological excavations and linguistic studies we can assume that the term *Antes* has no ethnic meaning. This term may be result of a paleographic mistake made by Gothic Historians and previously came from the Greek term – “a ferrymen”, “a boatmen”. Antes lived on the river banks of the Northern Black Sea region and therefore they were the descendants of the Sarmatians in IV century and of the Slavs in VI century.

A.L. Zelinskyi

LEGAL SEGREGATION AND INTEGRATION IN HELLENISTIC EGYPT (TO THE ISSUE OF SO-CALLED “COLONIAL SITUATION” IN THE PTOLEMAIC EGYPT)

In Ptolemaic Egypt legal segregation was based upon one’s ethnicity, but it was voluntary and often relative, rather than a sign of “colonial” oppression of the natives by Hellenized immigrants. At the same time the Ptolemies implemented policy concentrated on legal integration of immigrants, stimulating gradual simplification and centralization of legal system, while the bearers of supreme legislature, executive and court powers did not discriminate Hellenized immigrants.

Yu. Yu. Zavhorodny

TANTRIC PRACTICE AND LOVE (“LETTERS ON BUDDHIST ETHICS” BY B. DANDARON)

The article contains detailed analysis of “Letters on Buddhist Ethics”, written by a prominent Buryat Buddhist Tantric philosopher Bidiya Dandaron (1914/1916–1974). In the “Letters” by B. Dandaron an attempt to achieve spiritual (mystic, tantric) marriage with Natalya Klimanskene is described. The author of the article comes to conclusion that “Letters on Buddhist Ethics” is a unique masterpiece of modern epistolary and love literature.

Yu.M. Kochubey

RESEARCHER OF THE WEST AND THE EAST: O. Z. DUN (1929–2001)

The author presents a portrait of Olexandr Z. Dun, a Ukrainian philologist who spent practically all his life in Tadjikistan (Khudjand) where he studied Ukrainian-Tadjik cultural relations especially in the field of literature. It is stressed that O. Dun made an important contribution to the development of what is now called “dialogue of civilizations”. The article is a result of thorough research of O. Dun’s literary heritage.

V.O. Kiktenko

**JOSEPH NEEDEM ON FORMATION OF SCIENTIFIC LOGIC
IN ANCIENT CHINESE PHILOSOPHICAL SCHOOLS MO-JIA AND MING-JIA**

In the article Joseph Needem’s methodology and interpretation of scientific logic in ancient Chinese philosophical schools (*mo-jia* and *ming-jia*) are described. The author presents some central tenets such as religious empiricism of mohism, scientific thought in mohism, philosophy Gungsun Lung, paradoxes Hui Shi, specific features of ancient Chinese logic, philosophical influence on scientific knowledge formation.

T.F. Malenka

**POETRY BY HAFIZ SHIRAZI IN EUROPE:
RESEARCHES, TRANSLATIONS, RECEPTION**

The article considers XVIII–XX centuries European translations and researches on the poetry by XIV century Persian poet Hafiz Shirazi. First translations of it were made in XVIII century in Hungary by orientalist Caroly Rewiczki. Translations of Hafiz poetry made first in Great Britain were published by J. Richardson, W. Jones, in Poland – by O. Czartoryżki, S. Zamoyski, J. Sękowski and J. Wiernikowski, in Germany – by J. von Hammer-Purgstall, G. Daumer, W. Rosenzweig-Schwannau and A. v. Platen, in France – by A. d’Erben, A. L. Nicolas, J. Karpele, A. Guy, Ch. Devillers and others. The article is also concentrated on the influence of Hafiz poetry on original British, German and French poetry since the epoch of romanticism and symbolism until European modernism of the first half of XX century.

S.V. Netesa

TO THE ISSUE OF ISLAMIC COMMUNITIES’ ACTIVITY IN UKRAINE

Turkic-speaking population living in Ukraine as well as indigenous population of the Crimean peninsula – Crimean Tatars present friendly environment for spreading Islam in our country. Some of them live in Ukraine for several centuries (Crimean and Volga Tatars), others moved to Ukraine recently (Azerbaijanian, Uzbek, Turkmen, Kirghiz migrants etc.). The period of disintegration of Islamic population in Ukraine is close to end - lots of Islamic national-cultural communities have emerged in Ukraine during the last decade. In the nearest future Islam has all chances to become a strong factor in religious and political life of the Ukrainian society.

L.D. Pritsak

**THE CHARTER OF SULTAN MEHMED IV SENT
TO BOHDAN KHMEL’NYTS’KYJ IN 1651**

The article deals with the packet of three (or four) Ottoman/Turkish documents of 1651 which confirm Ottoman protectorate over Ukraine, namely the Charter of Sultan to

B. Khmel'nyts'kyj of 1651, the Letter of the Grand Vezier Ahmed Melek pasha of 1651, the Letter of Sultan Mehmed IV to the Crimean Khan Islam-Girey III, with the demand to come to help B. Khmel'nyts'kyj. The fourth document (which did not come to us) was probably the Sultan's *‘ahd-nāme*.

O.D. Ohnieva

**ABOUT WHAT INSCRIPTIONS
ON BUDDHIST METAL SCULPTURES CAN TELL**

The article deals with Tibetan inscriptions engraved on the Buddhist metal images. In addition to the name of deity or lama depicted such inscriptions often contain extra information – the name of a donor and occasionally the name of an artist, place or dedicatory ceremony. In some cases this additional data appear very helpful for dating sculptures.

V.S. Rybalkin

**QUR'ĀN. SŪRA VII: THE BATTLEMENTS. INTRODUCTION, UKRAINIAN
TRANSLATION FROM ARABIC, COMMENTARIES**

Continuation of the first complete translation into Ukrainian (has being in publishing progress since 2002) with introductory notes and commentaries based upon indigenous exegetical tradition, Medieval national lexicons and Western interpretations of the Muslim Holy Scripture.

O.O. Romanova

PRIESTLY TITLES IN VIZIER'S TITULATURE OF THE OLD KINGDOM

Positions of priests' titles (lector-priest, 'servant of God' connected with royal and divine cult, sem-priest, wab-priest) in the titulatures of viziers of the Old Kingdom is investigated in the paper.

V.I. Ryzhykh

RELATIVE PRONOUNS IN ARABIC

Being based upon Arabic linguistic traction the author proposes more detailed classification of relative pronouns. Primarily he divides them into two large categories: special (ḥ ṣṣ) and common (*muštarak* or *‘āmm*). A thorough analysis of their functioning in subordinate clauses is of special interest since a lot of original examples are given.

V.A. Rubel

**THE MUTINY OF TAIRA MASAKADO:
RECONSTRUCTION OF THE POLITICAL PROGRAM**

It is considered that anti-government mutiny of Taira Masakado (935–940) has been caused by his dismissal from public service and his claims to an imperial throne. The critical analysis of medieval sources allows us to call this concept in question. The mutiny of Taira Masakado was the statement of that part of the Japanese aristocracy which lost struggle for capital posts to more successful court clans (first of all, to Fujiwara clan), and tried to return the lost governmental positions.

M.A. Taran

**THE INFLUENCE OF CLINTON ADMINISTRATION POLICY (1993–2000)
ON MILITARY AND STRATEGIC BALANCE
OF POWERS IN THE TAIWAN STRAIT**

In the article author makes an attempt to analyze the efforts of Clinton administration to maintain the balance of powers in the Taiwan strait as an important factor in the context of U.S.-China policy of 1990-s. The article also reviews development of military policy of Taiwan and mainland China.

НАШІ АВТОРИ

Акчуріна-Муфтієва Н.М. – канд. архітектури, докторант УМФЕ НАНУ ім. М.Т. Рильського.

Бубенок О.Б. – канд. істор. наук, заст. директора Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.

Зелінський А.Л. – науков. співроб. Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.

Завгородній Ю.Ю. – канд. філософськ. наук, доц. кафедри філософії та релігієзнавства Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Києво-Могилянська Академія).

Кочубей Ю.М. – канд. філолог. наук, головн. ред. журналу “Східний світ”, провідн. науков. співроб. Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.

Кіктенко В.О. – канд. істор. наук, ст. науков. співроб. відділу Класичного Сходу Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.

Капранов С.В. – ст. науков. співроб. відділу Класичного Сходу Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.

Кирюшко М.І. – провідн. науков. співроб. Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України.

Маленька Т.Ф. – канд. філолог. наук, доц. Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Нетеса С.В. – аспірант Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.

Огнева О.Д. – канд. істор. наук, ст. наук. співроб. відділу Класичного Сходу Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.

Прицак Л.Д. – канд. істор. наук.

Рибалкін В.С. – доктор філологічн. наук, зав. відділом Класичного Сходу Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.

Романова О.О. – канд. істор. наук, науков. співроб. відділу Класичного Сходу Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.

Рижих В.І. – канд. істор. наук, ст. викладач Інституту соціальних наук Одеського національного університету ім. І. Мечникова.

Рубель В.А. – доктор істор. наук, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків.

Светлов А.Є. – канд. істор. наук, начальник кафедри Військового інституту ракетних військ і артилерії Сумського державного університету.

Таран М.А. – канд. істор. наук, асистент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн істор. факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.